

รายงานการวิจัย

มรดกวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีนในภาคใต้

: ศึกษากรณีบ้านเรือน

**The Cultural Heritage of Chinese Community
in Southern Thailand : Chinese Residential Style.**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วสันต์ ชีวะสารณ์

ทุนอุดหนุนการวิจัย

จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2543 - 2544

คำนำ

จากการอพยพชาวจีนเข้าสู่บริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงประเทศไทย ชาวจีนได้ตั้งถิ่นฐานไปทั่วทุกภูมิภาค ตั้งหลักแหล่งประกอบอาชีพทุกชนิดตั้งแต่กรรมกร งานรับจ้างใช้แรงงาน จนถึงประกอบการค้าขาย ด้วยความหวังที่จะเริ่มต้นชีวิตใหม่ที่มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าที่เคยอาศัยอยู่ในประเทศจีน ประกอบกับความพากเพียร ขยันและมานะอดทน ชาวจีนได้ฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ จนสามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพของตนเอง เขยิบฐานะขึ้นเป็นเจ้าของกิจการค้าขายและมีฐานะทางสังคมสูงขึ้น จนสามารถควบคุมเศรษฐกิจโดยรวมของภาคใต้ไว้เกือบทั้งหมด

อย่างไรก็ตามถึงแม้จะอยู่แห่งหนใดมีสถานภาพอย่างไร ชาวจีนยังยึดมั่นมรดกวัฒนธรรม ระเบียบแบบแผนประเพณีแห่งประชากรจีนอย่างเหนียวแน่น ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของคตินิยมเชื่อ พิธีกรรม การดำเนินชีวิต รวมทั้งการอยู่อาศัย ที่ส่วนหนึ่งแสดงออกให้เห็นในงานสถาปัตยกรรมบ้านเรือน ซึ่งปลูกสร้างตามแบบประเพณีนิยมของจีน เป็นเอกลักษณ์ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม และมีความสำคัญในประวัติศาสตร์ให้เห็นถึงพัฒนาการบ้านเมืองของภาคใต้ ตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

ด้วยความต้องการพัฒนาชุมชนเมือง และความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการ ส่งผลกระทบถึงชีวิตความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมที่ก่อสร้าง รวมถึงบ้านเรือนของชาวจีนที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงและรื้อถอนไปจึงได้ทำการศึกษานบ้านเรือนของชาวจีนในภาคใต้ไว้เพื่อเป็นข้อมูลหลักฐานซึ่งเป็นทรัพยากรและมรดกวัฒนธรรมของชาวจีนที่มอบไว้ให้กับสังคมภาคใต้

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ได้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย ในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วสันต์ ชีวะสาธน์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ชื่องานวิจัย : มรดกวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีนในภาคใต้ : ศึกษากรณีบ้านเรือน
ผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์วสันต์ ชีวะสาธน์
ทุนอุดหนุนการวิจัย : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2543-2544
ปีที่ทำการวิจัย : 2545

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตั้งถิ่นฐานและมิติทางวัฒนธรรม ของชุมชนชาวจีนในภาคใต้ซึ่งจะนำไปสู่การวิจัยบ้านเรือนของชาวจีน และศึกษาลักษณะทางกายภาพบ้านเรือนของชาวจีน ทั้งภายนอกและภายในที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ในภาคใต้ของประเทศไทย วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่รวบรวมข้อมูลเอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนามบ้านเรือนของชาวจีนในภาคใต้ เพื่อนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลจากการศึกษาพบว่า ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีผลผลิตเครื่องเทศ เครื่องหอมและแร่ธาตุที่มีชื่อเสียง และมีบทบาทสำคัญในการเป็นเมืองท่าและศูนย์การค้าที่สำคัญของภูมิภาคมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5-6 ระยะเวลาดังกล่าวได้เริ่มมีชาวจีนเข้ามาติดต่อและค้าขายกับเมืองและรัฐ โบราณต่างๆ ของภาคใต้ตลอดมาและตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา ได้มีชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้เพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างสม่ำเสมอทั้งบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกและชายฝั่งทะเลตะวันตก โดยเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจและการค้าจนสามารถปรับเปลี่ยนสถานภาพชีวิตความเป็นอยู่และมีฐานะทางสังคมสูงขึ้นและในพุทธศตวรรษที่ 24 ชาวจีนในภาคใต้สามารถควบคุมเศรษฐกิจการค้าได้เกือบทั้งหมด

การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในภาคใต้ ได้มีการปลูกสร้างบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัยและประกอบธุรกิจการค้ากระจายไปทั่วทั้งในชนบทและในเมือง บ้านเรือนเหล่านี้มีการสร้างตามแบบประเพณีนิยมอย่างในประเทศจีน เป็นแบบเรือนเครื่องผูกและเรือนเครื่องสับ มีทั้งเรือนเดี่ยว เรือนแถว เพื่ออยู่อาศัยและประกอบธุรกิจการค้าเรือนคหบดี และได้มีการนำวิทยาการ

การก่อสร้าง รูปแบบเรือนของชาวตะวันตกมาใช้ในการก่อสร้างก่อให้เกิดเรือนรูปแบบใหม่
แพร่กระจายไปทั่วภาคใต้

การจัดวางผังเรือน ประโยชน์ใช้สอย โครงสร้างการใช้วัสดุ เทคนิควิธีการก่อสร้าง
และการตกแต่งเรือนล้วนเป็นประเพณีนิยมแบบจีนต่อมากการก่อสร้างบ้านเรือนได้รับอิทธิพล
จากชาติตะวันตก รูปแบบของเรือนจึงเปลี่ยนแปลงไป แต่ในส่วนรายละเอียดอื่นๆ ก็ยังคงไว้
แบบจีนเช่นเดิม

Title : The Cultural Heritage of Chinese Community in Southern Thailand: Chinese Residential Style
Author : Assistant Professor Vassan Cheewasarth
Grant : Office of National Culture Commission, 2000-2001
Year : 2002

Abstract

The objectives of this research were to study 1) the settlement and cultural dimension of the Chinese community in Southern Thailand in the light of the Chinese residence research, and 2) physical features of the Chinese residence both in the exterior and in the interior, which are valuable in terms of architecture and history of the South of Thailand. The research was a qualitative study, collecting data from documents and fieldwork on the Southern Chinese residence. The data were then analyzed by the research objectives.

The result of the study revealed that the South of Thailand was the area famous for producing spices, incense and minerals and played an important role as a harbour and a significant commercial centre of the region in B.E. 5th -6th. During the period, Chinese people came into contact and traded with the people in the ancient towns and states in the South. Since B.E. 21st the number of Chinese immigrants in the South of Thailand has been increased continuously. They settled both on the west and east coasts. The Chinese involved in the economic system and trade and were able to better their living conditions and social status. In B.E. 24th the Chinese immigrants controlled almost all the economy in the South.

In the Chinese settlement in the South, houses were built for residing and doing business. The settlement was widespread throughout the country and cities. The houses were constructed by following the Chinese traditions and were made of bamboo tied together by rattan, or made of wood. They were detached houses, houses joined to each other in a row, used for residing and doing business and tycoons' residence. The construction technology of western residential style was brought into the building of a new style of house, which was widespread throughout the South of Thailand.

The house planning, the use, the structure, the materials used, the construction technique and the decoration of the Chinese residence in Southern Thailand were all of

the Chinese traditions. Later, the construction was influenced by western countries. The style of the houses was then changed. However, the detail still preserved the old Chinese style.

คำนำ
บทคัดย่อ
สารบัญ
สารบัญภาพประกอบ
แผนผังการใช้พื้นที่อาคารแบบจีน

สารบัญ

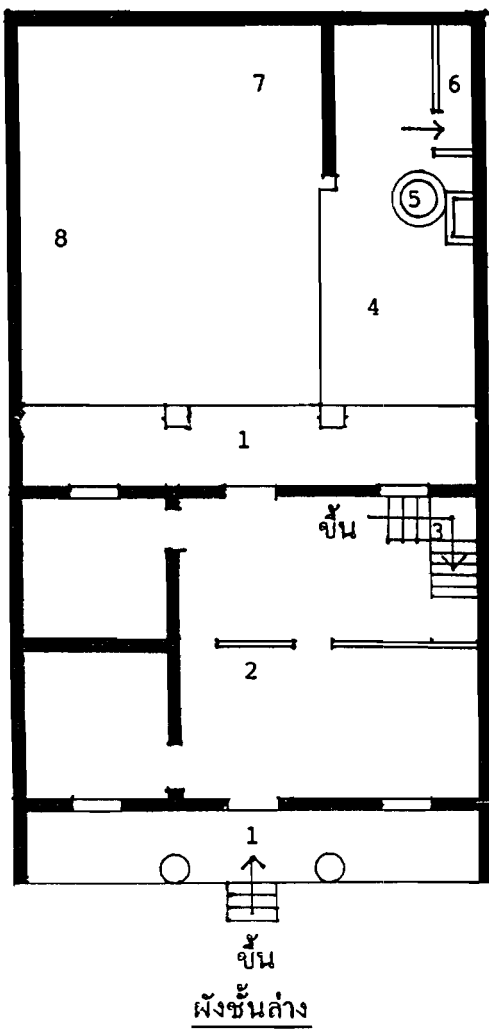
	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
ระเบียบวิธีวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	4
สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	5
บทที่ 2 การอพยพของชาวจีน	6
ภูมิหลังภาคใต้ของประเทศไทย	6
การอพยพเข้ามาในภาคใต้ของชาวจีน	15
บทที่ 3 วัฒนธรรมของชาวจีนในภาคใต้	25
วัฒนธรรมและความเชื่อ	25
พิธีการของชาวจีน	29
การสร้างองค์การของชาวจีน	31
บทที่ 4 ลักษณะทั่วไปของสถาปัตยกรรมจีน	33
บ้านของชาวจีน	33
สัญลักษณ์ในงานสถาปัตยกรรมจีน	35

	หน้า
บทที่ 5	
ระเบียบวิธีการวิจัย	45
แบบแผนการวิจัย	45
กลุ่มตัวอย่าง	45
การวิเคราะห์ข้อมูล	45
บทที่ 6	
บ้านเรือนของชาวจีนในภาคใต้	47
การตั้งถิ่นฐานของชาวจีน	47
ทำเลที่ตั้งของบ้านเรือน	49
คติความเชื่อในการสร้างบ้านเรือน	58
รูปแบบของบ้านเรือนแบ่งตามอาชีพ	60
เรือนพักอาศัย	61
เรือนประกอบธุรกิจการค้า	61
เรือนคหบดี	64
เรือนแบบผสมผสาน	64
เรือนเกษตรกร	65
เรือนค้าขาย	65
เรือนประมง	65
เรือนอาชีพอื่นๆ	65
การจัดวางผังเรือนและประโยชน์ใช้สอย	66
โครงสร้าง การใช้วัสดุและเทคนิควิธีการก่อสร้าง	66
การตกแต่งส่วนต่างๆของเรือน	69
บทที่ 7	
สรุปผลการวิจัย	107
บรรณานุกรม	

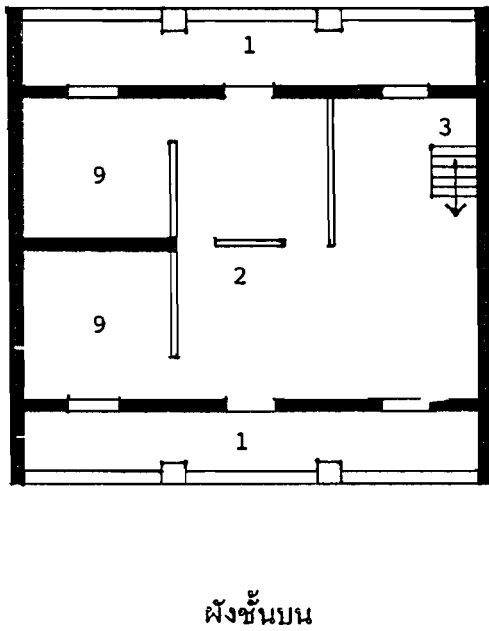
สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
เรือนพักอาศัยชั้นเดียว	72
เรือนแถวไม้ชั้นเดียว	73
เรือนแถวไม้สองชั้น	74
เรือนตึกแถวผสมไม้	79
เรือนตึกแถวชั้นเดียว	83
เรือนตึกแถวชั้นครึ่ง	85
เรือนตึกแถวสองชั้น	86
เรือนตึกแถวสามชั้น	92
เรือนคหบดี	94
เรือนเกษตรกร	95
เรือนประมง	96
เรือนแบบผสมผสาน	97
เรือนแบบชิโน – โปรตุเกส	100
การใช้ผนังรับน้ำหนัก การใช้เสาและคาน	101
การเจาะช่องระบายอากาศ	102
ประตูทางเข้าด้านหน้า การใช้หินแกรนิตสกัดทำขอบประตู	103
การเจาะช่องประตูหน้าต่าง บานหน้าต่างและวงกบหน้าต่าง	104
ที่บูชาบรรพบุรุษ	105
การตกแต่ง	106

พื้นที่ภายใน ของอาคารแบบจีน



1. เฉลียง
2. บริเวณโต๊ะบูชาบรรพบุรุษและเจ้าที่
3. บันไดขึ้นชั้นบน
4. ลานโล่ง
5. บ่อน้ำ
6. ห้องน้ำ-ส้วม
7. คริว
8. ที่รับประทานอาหาร
9. ห้องนอน



บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

ภาคใต้ของประเทศไทย เป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน และมีความรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีตกาล เป็นแหล่งชุมชนการค้าขาย นอกจากนั้นยังเป็นดินแดนที่ชาวจีนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพต่างๆ ตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของประวัติศาสตร์ไทย ชาวจีนเหล่านี้มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาคแห่งนี้ และต่อมาได้เลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจขึ้นเป็นนายทุน รวมถึงยังมีบทบาททางการเมืองท้องถิ่น จากการขยายตัวของพาณิชย์นาวีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การค้นพบแหล่งแร่ดีบุกที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ และปัญหาภายในของประเทศจีนที่ทำให้ชาวจีนเดินทางออกนอกประเทศ อพยพเข้าสู่คาบสมุทรลาลู รวมถึงภาคใต้ของประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ โดยชาวจีนอพยพจะเดินทางเข้าสู่ภาคใต้โดยตรง หรือเดินทางผ่านสิงคโปร์ ปีนัง แล้วเข้าสู่ภาคใต้

บรรดาชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้ ส่วนใหญ่มาจากทางใต้ของประเทศจีน สามารถแบ่งออกตามกลุ่มภาษาพูด 5 กลุ่ม คือ แต่จิ๋ว ฮกเกี้ยน ไหล่ล่า กวางตุ้ง และแคะ ชาวจีนเหล่านี้กระจายตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วไปทั้งภูมิภาค กล่าวคือ พวกแต่จิ๋วและแคะพบทั่วไปแทบทุกจังหวัด โดยเฉพาะพวกแต่จิ๋วมีอยู่หนาแน่นทางตอนเหนือของภาคและฝั่งทะเลตะวันออก ส่วนพวกแคะมีมากทางตอนกลางของภาค ตั้งแต่สุราษฎร์ธานีลงไปถึงทุ่งสง และหาดใหญ่ ที่ภูเก็ตซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญทางตะวันตก พวกฮกเกี้ยนเป็นพวกที่มีจำนวนมากกว่าพวกอื่น ตลอดตั้งแต่ระนองถึงตรัง ขณะที่พวกไหล่ล่าไปชุมนุมกันอยู่หนาแน่นใน ท้องที่ต่างๆ กระจายไปตามฝั่งทะเลตะวันออก ตั้งแต่เกาะสมุยลงไปถึงนราธิวาส อย่างไรก็ตามที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา จะมีพวกกวางตุ้งหรือกวางไสมากที่สุด

ชาวจีนอพยพเหล่านี้ได้ประกอบธุรกิจการค้าเป็นอันมาก และสามารถควบคุมเศรษฐกิจของ ภาคใต้ไว้เป็นส่วนใหญ่ เช่น การทำเหมืองแร่จะเป็นของพวกฮกเกี้ยนและแคะ กิจการยางพาราส่วนใหญ่เป็นพวกแคะ แต่จิ๋วและฮกเกี้ยน การประมงเป็นพวกไหล่ล่า ส่วนค้าขายชาวจีนแต่จิ๋วจะมีความชำนาญมากกว่าพวกอื่น อย่างไรก็ตามจากเงินทุนและความเชี่ยวชาญในการดำเนินงาน ทำให้ชาวจีนสามารถเข้าไปควบคุมธุรกิจการค้าอื่นๆ ไว้ด้วย เช่น การค้าข้าว การขนส่ง การขายปลี๊ก การทำไม้ และการส่งออกสินค้า นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพอย่างอื่นตามความสามารถของตนอีก เช่น การทำสวนผัก ช่างเครื่องยนต์ ช่างไม้ และช่างฝีมือเกือบทุกชนิด ตลอดจนกิจการโรงน้ำแข็ง และโรงไฟฟ้า

ตั้งแต่อดีตเมื่อชนชาวจีนอพยพเข้ามาในภาคใต้ เพื่อประกอบอาชีพต่างๆ ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานปักหลักอย่างแน่นนอนแล้ว ชาวจีนเหล่านั้นได้มีการสร้างบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัยและทำการค้า ในการสร้างบ้านเรือนชาวจีนได้นำเอาวัฒนธรรมรูปแบบและการก่อสร้างตามประเพณีในเมืองจีนมาสร้างตามแหล่งการประกอบอาชีพของตนทั้งในเมืองและในชนบท ซึ่งพบเห็นโดยทั่วไปทุกจังหวัดทั้งฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตกของภาคใต้ โดยเฉพาะบริเวณซึ่งแต่เดิมเคยเป็นย่านชุมชนจีนและย่านการค้าแถบฝั่งทะเล แม่น้ำ เหมืองแร่และการทำสวนยางพารา บ้านเรือนเหล่านี้จะมีลักษณะและรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ตามอาชีพและฐานะเจ้าของเรือนมีทั้งแบบเรือนเครื่องผูก เรือนไม้ เรือนไม้ผสมตึก เรือนตึก เรือนคหบดี ซึ่งเป็นแบบประเพณีจีนดั้งเดิม และแบบผสมผสานกับศิลปะการก่อสร้างของชาวจีนตะวันตก

จากการพัฒนาภาคใต้ในด้านต่างๆ ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ ระบบธุรกิจการค้า และการเปลี่ยนแปลงอาชีพของประชากรจีนในภาคใต้ด้วย จากบริเวณพื้นที่ซึ่งเป็นย่านชุมชนชาวจีน ได้มีการก่อสร้างอาคารพาณิชย์ เพื่อประกอบธุรกิจการค้า อาคารบ้านเรือนแบบจีนได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็นจำนวนมากและการเปลี่ยนแปลงย่านชุมชนการค้าจากเดิมไปยังแหล่งใหม่ ทำให้ย่านชุมชนเดิมถูกทิ้งไว้รกร้างว่างเปล่ามีการซื้อขายเปลี่ยนมือเจ้าของบ้าน และการดัดแปลงบ้านแบบจีนไปเป็นแบบอื่น จากปัจจัยดังกล่าวทำให้บ้านเรือนตามแบบประเพณีของชาวจีนในภาคใต้ ได้ถูกรื้อถอนทำลาย และถูกทิ้งร้างไปแล้วจำนวนมาก และนับวันจะเพิ่มทวีคูณมากขึ้น

กล่าวได้ว่า บ้านเรือนของชาวจีนในภาคใต้ ยังคงเหลือให้ได้ศึกษาน้อยลงทุกวัน ทั้งที่สิ่งเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวจีนผู้มีบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองของภาคใต้ ที่ควรจะได้ทำการศึกษาและอนุรักษ์ไว้ อันจะเป็นประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทางวัฒนธรรมและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนในภาคใต้ เป็นองค์ความรู้ใหม่สาขาสถาปัตยกรรมบ้านเรือนของชาวจีนในภาคใต้ ใช้ศึกษาเปรียบเทียบกับบ้านเรือนชาวจีนในภูมิภาคต่างๆ และเชื่อมโยงกับงานวิจัยสาขาอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการตั้งถิ่นฐานและมิติทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีนในภาคใต้ ซึ่งจะนำไปสู่การวิจัยบ้านเรือนของชาวจีน
2. เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพบ้านเรือนของชาวจีน ทั้งภายนอกและภายในที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ในภาคใต้ของไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

1 แบบแผนการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงประจักษ์ โดยผู้วิจัยจะเดินทางไปเก็บข้อมูลต่างๆ ในจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย ทั้งในเมืองและชนบท เพื่อพิจารณาบ้านเรือนชาวจีนที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัยต่อไป

2 ขั้นตอนการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
2. ศึกษาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตัวอย่างการวิจัย
3. เดินทางไปเก็บข้อมูลภาคสนามในจังหวัดต่างๆ ของภาคใต้
4. บันทึกภาพนิ่งและการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง
5. นำข้อมูลมาเรียบเรียงและวิเคราะห์ผล
6. เดินทางไปเก็บข้อมูลซ่อมเสริมในส่วนที่ไม่สมบูรณ์
7. วิเคราะห์ข้อมูลและเรียบเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
8. เขียนรายงานการวิจัย
9. จัดพิมพ์รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

3 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ บ้านเรือนชาวจีนในภาคใต้ โดยพิจารณาคัดเลือกบ้านเรือนที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ ซึ่งแบ่งประเภทของเรือนออกเป็น

1. เรือนพักอาศัย
2. เรือนประกอบธุรกิจการค้า
3. เรือนคหบดี
4. เรือนแบบผสมผสาน

และบ้านเรือนชาวจีนที่มีลักษณะอาชีพแตกต่างกันแบ่งออกเป็น

1. เกษตรกร
2. ค้าขาย
3. ประมง
4. อาชีพอื่นๆ

4 วิธีการเก็บข้อมูล

เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามในแต่ละพื้นที่ของภาคใต้ โดยการสืบค้นข้อมูลของบ้านเรือน การสังเกต การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง และการบันทึกภาพนิ่ง

5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเน้นคุณภาพเชิงวัฒนธรรมตามกรอบแนวความคิดการวิจัย โดยคำนึงถึงปัจจัยและตัวแปรต่างๆภายใต้มิติทางวัฒนธรรม คติความเชื่อของชุมชนชาวจีนในภาคใต้ ที่ก่อให้เกิดลักษณะรูปแบบของบ้านเรือนและองค์ประกอบอื่นที่เกี่ยวข้องกับบ้านเรือนดังนี้

1. การตั้งถิ่นฐานของชาวจีน
2. ทำเลที่ตั้งของบ้านเรือน
3. คติความเชื่อในการสร้างบ้านเรือน
4. รูปแบบของบ้านเรือนแบ่งตามอาชีพ
5. การจัดวางแผนผังเรือนและประโยชน์ใช้สอย
6. โครงสร้าง การใช้วัสดุ และเทคนิควิธีการก่อสร้าง
7. การตกแต่งส่วนต่างๆของบ้านเรือน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะบ้านเรือนของชาวจีนในภาคใต้ และองค์ประกอบอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย

สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล

จะดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูลในพื้นที่เขตเมืองและชนบทของภาคใต้ ประเทศไทย คือ

- | | | |
|-----------|----------------|-----------------|
| 1 ชุมพร | 2 สุราษฎร์ธานี | 3 นครศรีธรรมราช |
| 4 พัทลุง | 5 สงขลา | 6 ปัตตานี |
| 7 ยะลา | 8 นราธิวาส | 9 ระนอง |
| 10 ภูเก็ต | 11 พังงา | 12 กระบี่ |
| 13 ตรัง | 14 สตูล | |

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. สามารถทราบถึงความเป็นมาและลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในภาคใต้
2. จะได้ทราบถึงลักษณะทางกายภาพทั้งภายนอก ภายใน รวมถึงองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ของบ้านเรือนชาวจีนในภาคใต้

บทที่ 2 การอพยพของชาวจีน

ภูมิหลังภาคใต้ของประเทศไทย

ภาคใต้ของประเทศไทยปรากฏตามพิภพทางภูมิศาสตร์ ตั้งแต่ละติจูดที่ 11 องศา 42 ลิปดาเหนือลงมาถึงละติจูดที่ 5 องศา 37 ลิปดาเหนือ คิดเป็นระยะทาง 592 กิโลเมตร ส่วนกว้างอยู่ระหว่างลองติจูด 98 องศาตะวันออกกับลองติจูดที่ 102 องศาตะวันออก มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 70,189 ตารางกิโลเมตร

ทำเลที่ตั้งภาคใต้เป็นคาบสมุทรตั้งอยู่ระหว่างประเทศที่มีอารยธรรม คือ จีน อินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย และชวามลายู เป็นดินแดนที่อยู่ในเส้นทางการค้าขายทางทะเล เป็นดินแดนที่ทั้งจีนและพวกแขกมัวร์ที่เดินทางค้าขายทางเรือโดยอาศัยลมสินค้าในสมัยโบราณที่ถูกจำกัดโดยสภาพภูมิศาสตร์และเทคโนโลยีการต่อเรือและการเดินเรือในสมัยนั้นจะต้องอาศัยทิศทางและกำลังลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเดินทางจากอินเดียไปจีน (ต้องแล่นเรือหลบขึ้นเหนือเส้นศูนย์สูตรเพื่อหลบเขตลมสงบนิ่งหรือ Doldrums) และอาศัยลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อเดินทางจากจีนไปอินเดีย บังคับให้พ่อค้าต้องและพักตามท่าชายฝั่งภาคใต้ เพื่อซ่อมแซมเรือ เติมน้ำจืดและขนถ่ายสินค้าข้ามคาบสมุทรกลางทางในรอบปี นอกจากนี้จากทำเลที่ตั้งของภาคใต้ อยู่ในเขตร้อนชื้น มีความหลากหลายทางชีวภาพทำให้ชาวจีนและแขกมัวร์ (อินเดีย อาหรับและเปอร์เซีย) พินผ้าอุปสรรคต่างๆ เข้ามายังภาคใต้และพยายามเป็น “คนกลาง” ในการขนส่งสินค้าในบริเวณนี้ คือ ของป่า เครื่องเทศ เครื่องหอม และแร่ (สุริวงส์ พงศ์ไพบูลย์ , 2544 : 41-42)

จากการศึกษาภูมิหลังภาคใต้ของอมรา ศรีสุชาติ,(2544 : 9-37) ได้กล่าวถึงภาคใต้ตั้งแต่เมื่อเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์จนถึงสมัยปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ดังนี้

พุทธศตวรรษที่ 5-6 ภาคใต้ถูกกล่าวถึงในเอกสารโบราณภาษาต่างแดนว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “ดินแดนทอง” (สุวรรณภูมิ/ไครเส/จินหลิน) หรือ ดินแดนทะเลใต้ (หนานไห่) หรือดินแดนที่มีภูเขาที่มีไม้หอม (มลายูทวีป)

มีเมืองท่าสำคัญ มีชื่อเรียกตามเอกสารโบราณ คือ ลังกาไสยะ กภูทวิป ดักโกละ (ตะโกละ) แหล่งเมืองท่ารุ่นแรก และแหล่งชุมชนเชื่อมโยงแหล่งเมืองท่าทั้งฝั่งตะวันตกและตะวันออก สนับสนุนแนวคิดเรื่องเส้นทางข้ามสมุทร (Transpeninsular Routes)

พุทธศตวรรษที่ 7-8 ชื่อเมืองที่ปรากฏในเอกสารจีนที่วิเคราะห์ได้ว่าอยู่ในภาคใต้ ได้แก่ เตียนซุนหรือตั้นซวิน บริเวณเพชรบุรี-สุราษฎร์ธานี –ตอนบนนครศรีธรรมราช จิวจื่อ หรือ จิวจื่อ บริเวณนครศรีธรรมราช-กระบี่มีเมืองท่าจิวลีน่าจะเป็นตะโกละบริเวณเมืองท่าควนลูกบัต กระบี่ ตูคุณหรือชิวตูกุน บริเวณระนอง-พังงา หลังยาซิว หรือลังกาโศกะ บริเวณปัตตานี – ยะลา –นราธิวาส-ตอนบนของรัฐกลันตัน (มาเลเซีย) กงาหวีปหรือกฏระ หรือกาพะคะ บริเวณตอนใต้ของสงขลา-รัฐเคดาห์ (มาเลเซีย)

เหตุที่เมืองท่าภาคใต้สมัยนี้โดดเด่นขึ้น เกี่ยวพันกับปรากฏการณ์ที่สำคัญของโลก ด้วย กล่าวคือ เส้นทางการค้าทางบกในเอเชียกลาง (ระหว่างอินเดีย- เบรคเทรีย) ถูกปิด แต่ความต้องการทอง เครื่องเทศ ไม้หอม ยังเป็นที่ต้องการของเมดิเตอร์เรเนียน เส้นทางการค้าทางทะเลจึงเป็นทางเลือกเดียว กอปรกับพัฒนาการทางเทคโนโลยีในการสร้างเรือขนาดใหญ่ที่มีประสิทธิภาพดีกว่าเดิม ทำให้เส้นทางการค้าทางทะเลรุ่งเรือง และเมืองท่าที่อยู่ในเส้นทางและมีสินค้าที่ต้องการ เมืองท่าในภาคใต้จึงเป็นแหล่งสำคัญที่เรือสินค้าต่าง ๆ จะมาแวะพัก

พุทธศตวรรษที่ 9-11 เมืองท่าสมัยนี้มีทางฝั่งตะวันตก (อันดามัน) เป็นส่วนใหญ่ แหล่งที่สืบทอดมาจากศตวรรษที่แล้ว คือ แหล่งควนลูกบัต กระบี่ แหล่งใหม่ที่เกิดขึ้น คือ แหล่งเขาขนาบทางน้ำ กระบี่ ควนพระเหนือ พังงา แหล่งยะรัง ปัตตานี และแหล่งสุไหงมาสรรัฐเคดาห์

ระบบการค้าของเมืองท่าเหล่านี้เป็นระบบเดียวกันและยังอยู่ในระบบเครือข่ายเมืองท่าที่สัมพันธ์กับอินเดีย และเริ่มมีการติดต่อกับประเทศทางตะวันออกกลาง (อาหรับ)

พุทธศตวรรษที่ 12-13 ประเทศที่รุ่งเรืองสืบทอดมาจากศตวรรษที่แล้ว คือ หลังยาซิว ผานผาน ชื่อคู่ ที่ปรากฏใหม่คือ ดานตาน สันนิษฐานว่าอยู่บริเวณภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันออก คือ ตอนใต้ของนราธิวาสต่อกับรัฐกลันตัน มาเลเซีย และเกอหลอ หรือ เกอกูหลอ สันนิษฐานว่าอยู่ทางภาคใต้ฝั่งตะวันตก ระหว่างกระบี่-พังงา-ระนอง

เกิดประเทศศรีวิชัย ที่มีรากฐานมาจากความรุ่งเรืองของเมือง พุทธศาสนาและความสามารถทางยุทธนาวิ และการค้าทางทะเลบนคาบสมุทรมลายู (ภาคใต้และรัฐตอนบนของมาเลเซีย) ได้เคลื่อนย้ายไปตั้งมั่นรุ่งเรืองขึ้นที่เกาะสุมาตราและชวา เช่นเดียวกับสุวรรณภูมิหรือสุวรรณทวีป และมลายูทวีป (มอหลอไฮว) หรือมลายู ที่เคลื่อนจากคาบสมุทรมลายูไปใช้เรียกดินแดนหรือประเทศที่เกิดขึ้นบนเกาะสุมาตราและชวาในบางครั้ง

พุทธศตวรรษที่ 14-15 ครั้งแรกของช่วงเวลานี้ (ต้นพุทธศตวรรษที่ 14) ประเทศศรีวิชัย สถาปนาศูนย์อำนาจการปกครอง ศาสนา และเศรษฐกิจขึ้นที่ภาคใต้ตอนบนบริเวณ

สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และรวมเอาประเทศผานผาน หลังยาซิว ชื่อถู่ ตานตาน เกอหลอ ที่รุ่งเรืองในศตวรรษก่อนไว้ในอำนาจ อยู่ในรูปของสมาพันธรัฐ

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวมณฑลจากอินเดียได้ในครึ่งหลังของช่วงเวลานี้ทำให้เกิดชุมชนในแหล่งเมืองท่าทางฝั่งตะวันตก เกิดเมืองท่าคู่แฝดของสองฝั่งทะเล คือ ฝั่งตะวันตกที่เหมืองทองเกาะคอเขา พังงา ฝั่งตะวันออกที่แหลมโพธิ์ ไชยา สุราษฎร์ธานี มีการติดต่อโดยใช้เส้นทางลัดข้ามคาบสมุทรมลายูได้ มีระบบการค้าเมืองท่าคลังสินค้าแบบพ่อค้าคนกลางในการค้าขายระหว่างประเทศทางตะวันตก (อินเดีย อาหรับ) กับตะวันออก ต่อมา ประเทศหลงยาซีเจียว หรือ หลังยาซิวตามที่จีนเรียกสืบต่อมา คือ ลังกาโคกะ ในภาษาสันสกฤต อิลังกาโคกะ ในภาษาทมิฬที่ต่อมาอาหรับเรียกว่า ลังกะซูกะ และมลายูเรียก ลังกะสุกะ ในศตวรรษต่อๆ มา อยู่บริเวณปัตตานี ยะลา ประเทศจีหลานตานตาน ต่อมา คือ กลันตัน เป็นประเทศราชของไทยในศตวรรษต่อๆมา และปัจจุบันเป็นรัฐหนึ่งของมาเลเซียในสมัยนี้ครอบคลุมพื้นที่นราธิวาสด้วย ประเทศกัวหะ หรือ กัวระในสมัยนี้มีพื้นที่เฉพาะรัฐเคดาห์มาเลเซีย

ประเทศข้างต้นของภาคใต้ยังคงบทบาทสำคัญในการเป็นเมืองท่าค้าขายทางทะเลกับประเทศทั้งทางตะวันตกและตะวันออก มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของผู้คนและนักการศาสนาต่างแดนที่มากับเรือสินค้า

พุทธศตวรรษที่ 20-21 ภาคใต้เข้ามาอยู่ในขอบเขตศิมาของกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองของกลุ่มชนที่พูดภาษาไทย รัฐ/ประเทศในภาคใต้ตอนล่าง รัฐตอนบนของมาเลเซียประชาชนส่วนใหญ่ที่เคยนับถือพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เริ่มหันไปนับถือศาสนาตามอย่างผู้ปกครอง บางส่วนเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนาแบบเถรวาทที่แผ่ลงมาจากนครศรีธรรมราช และสงขลา ปัตตานี เปิดเมืองท่าติดต่อสัมพันธ์กับประเทศอาหรับ มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตจากราชสำนักอาหรับและนักการศาสนาอิสลามเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้นจนปัตตานีกลายเป็นแหล่งรวมศิลปะวิทยาการ การแต่งวรรณกรรมทางศาสนา อิสลามและการเขียนประวัติศาสตร์ ที่แพร่หลายกลับออกไปยังประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามทั้งใกล้และไกล

กลางพุทธศตวรรษที่ 21 ผู้ปกครองภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ปัตตานี ได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม ชำราชากร ผู้คนในเมืองเปลี่ยนตามศาสนาอิสลามแผ่ขยายไปรวดเร็ว มุสลิมทวีจำนวนมากขึ้น นำชนบประเพณีศาสนาอิสลามมาใช้เป็นหลักในการปกครองและการศาสนา พุทธศาสนิกชนพากันไปรวมตัวเป็นชุมชนเป็นหย่อมๆ ในชนบทของปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล ไทรบุรี กลันตัน

ปัตตานียังคงเป็นเมืองท่าที่เจริญรุ่งเรือง ติดต่อกับชายกับนครศรีธรรมราช สงขลา บูกิส (เซเลเบส) ซวา จีน อาหรับ มะละกา โปรตุเกส แม้อยู่บนฐานะประเทศราชของ

กรุงศรีอยุธยา ต้องส่งบรรณาการต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง ส่งกำลังทัพไปช่วยรบศึก แต่มีอำนาจในการดำเนินธุรกิจเมืองท่าอย่างเป็นเอกเทศ และอำนาจในการปกครองผู้คนอย่างอิสระ

พุทธศตวรรษที่ 22-23 ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 22 ปัตตานีมีปัญหาการเมืองภายใน แย่งชิงอำนาจกันเอง จนกระทั่งสายผู้ปกครองฝ่ายชายล้มตายหมด ไม่มีสืบสกุล จึงยินยอมให้ฝ่ายหญิงเป็นผู้นำในการปกครองติดต่อกันไป 4 สมัย (4 คน) ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 22 เรื่อยจนมาถึงพุทธศตวรรษที่ 23

ปัตตานี กลับมาสู่ความมั่นคงแข็งแรง มีเสถียรภาพทางการเมืองอีกครั้ง สามารถพัฒนาการค้าเมืองท่าทางทะเลรุดหน้ายิ่ง โดยเปิดให้ชนชาติต่างๆ เข้ามาค้าขายอย่างเสรี ไม่ผูกขาดการค้ากับชาติใดชาติหนึ่ง ชาติที่เข้ามาติดต่อกับชายมีอินเดีย จีน ญี่ปุ่น โปรตุเกส ฮอลันดา สเปน อังกฤษ ชาว บูกิส กัมพูชา นอกจากนี้ยังมีพัฒนาการโดยนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ เช่น การขุดคลองเชื่อม การทำฝายหรือทำนบกั้นน้ำทะเล และการหล่อปืนใหญ่

กรุงศรีอยุธยานำระบบการบริหาร โดยให้ชาวต่างชาติที่มีความสามารถและเคยเป็นข้าฯ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปสร้างเมืองให้เป็นเมืองท่าเพื่อสนับสนุนการเมืองและการค้าระบบเครือข่ายของกรุงศรีอยุธยามาใช้ และที่โดดเด่น คือการได้รับพระราชทานให้สร้างเมืองสิงขระ ของตะโตะโมกอล (โมกุล) ซึ่งเป็นทั้งเมืองศูนย์กลางการปกครองและเมืองท่าในที่เดียวกัน หัวเขาแดง จุดบรรจบของทะเลสาบกับทะเลอ่าวไทยอันเป็นชัยภูมิทางการค้าและการป้องกันตนเองที่ดีเยี่ยม เมืองนี้จึงกลายเป็นเมืองท่าค้าขายนานาชาติที่เจริญขึ้นอย่างรวดเร็วแข่งกับปัตตานี แม้จะดำเนินการปกครองตนเองโดยยอมรับอำนาจกรุงศรีอยุธยา แต่การค้าที่ทำให้ร่ำรวยเร็วเป็นที่จับตามองของนครศรีธรรมราช ที่หาทางจะเข้ามามีอิทธิพลควบคุม

พุทธศตวรรษที่ 23-24 เมืองปัตตานีขัดแย้งผลประโยชน์ทางธุรกิจการค้ากับเมืองสิงขระ (สงขลา) จึงยกทัพเรือไปโจมตีเมืองสิงขระ แม้กำลังพลมากกว่า แต่เมืองสิงขระอยู่ในยุทธภูมิที่มีป้อมปราการ ปกป้องแข็งแรงและมีกำลังพลที่กล้าหาญในการรบมากกว่า กองทัพปัตตานีจึงไม่สามารถเอาชนะได้

การแข็งเมืองของเมืองสิงขระ ทำให้กรุงศรีอยุธยาต้องส่งกำลังกองทัพลงไปปราบ โดยมีทัพจากนครศรีธรรมราชเป็นแกนสำคัญในการปราบปราม และได้รับชัยชนะในที่สุด เมืองสิงขระถูกเผาทำลายเมืองหมดกลายเป็นเมืองร้าง ผู้คนที่เป็นมุสลิมส่วนหนึ่งถูกนำไปไว้ที่พัทลุง แพร่ขยายออกไปอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นเชื้อสายเจ้าเมืองให้ขึ้นไปรับราชการที่กรุงศรีอยุธยา

พระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงศรีอยุธยา ขอให้นายช่างวิศวกรชาวฝรั่งเศส (ชื่อนายลามาร์) เข้ามาทำแผนที่และแผนผังเมืองสำคัญที่จะเป็นจุดยุทธศาสตร์และการค้าในประเทศ โดยจะให้ฝรั่งเศส จัดตั้งเป็นสถานีการค้าขึ้นตามเมืองต่างๆ เหล่านี้ด้วย นายช่างฝรั่งเศสได้มาทำแผนผัง

และวางแผนการพัฒนาป้อมปราการที่เมืองนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุงและเมืองสงขลา(สิงขระ) ฝรั่งเศสปฏิเสศที่จะรื้อฟื้นเมืองสิงขระเพื่อใช้เป็นสถานีการค้า แต่สนใจเมืองกลางหรือภูเก็ตและเมืองมะริด-ตะนาวศรีมากกว่า

ต้นพุทธศตวรรษที่ 24 กองทัพพม่ายกมาโจมตีเมืองทวายแล้วลงต่อมาตีเมือง กระบุรี (ระนอง) เมืองชุมพร เฝ้าเมืองชุมพร ตีเมืองไชยา แล้วย่นขึ้นไปตีเมืองปทิว(ในชุมพร) เมืองกุยบุรี เมืองปราณบุรี (ในประจวบคีรีขันธ์) แดกหมด แล้วกลับไปทางเมืองทวาย กำลังทัพ ทางใต้จึงอ่อนแอ พม่าเข้าตีกรุงศรีอยุธยา กรุงศรีอยุธยาถูกพม่าเผาทำลายและเสียกรุง (พ.ศ. 2310)

พระเจ้ากรุงธนบุรี กอบกู้เอกราชขับไล่พม่าออกไปสำเร็จ รวมเมืองน้อยใหญ่ที่แยก เป็นอิสระเข้าด้วยกัน แล้วยกกองทัพลงมาปราบ “เจ้านคร” ที่นครศรีธรรมราช เมืองชุมพร เมืองไชยา เข้ามาสวามิภักดิ์

พระเจ้ากรุงธนบุรี ใช้วิธีการปกครองเมืองทางภาคใต้ที่รวมเข้าไว้ในอำนาจโดยส่ง เชื้อพระวงศ์ และข้าราชการสำนักที่ไว้วางพระราชหฤทัยมาปกครอง เว้นแต่เมืองสงขลาได้ตั้งผู้ นำชุมชนคนหนึ่งขึ้นเป็นเจ้าเมือง แต่ต่อมาได้เปลี่ยนนโยบายโดยตั้งผู้นำท้องถิ่นเดิมเป็นเจ้าเมือง ต่างๆ ในภาคใต้ เช่นนครศรีธรรมราช พัทลุง กลาง ยกเว้นสงขลาที่ตั้งชาวจีนเป็นเจ้าเมือง เนื่องจากให้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและเป็นที่ยอมรับในหมู่ชาวเมือง

สำหรับหัวเมืองทางฝั่งตะวันตก 8 หัวเมือง (เช่น กลาง กระบุรี ตะกั่วป่า) ซึ่งมีผล ประโยชน์ที่เป็นแร่ดีบุก แม้จะยอมให้ตระกูลอำนาจเดิมปกครองสืบต่อไป แต่ได้ส่งข้าราชการ ชั้นผู้ใหญ่ออกไปเป็นผู้ดูแลเร่งรัดการเก็บส่วยดีบุก

เมื่อผลัดเปลี่ยนแผ่นดินเป็นราชวงศ์จักรี (พ.ศ. 2325) และย้ายราชธานีมาที่ กรุงเทพฯ

กองทัพพม่ายกกำลังเข้ามาเพื่อโจมตีประเทศหลายทาง ทักษบกสายหนึ่งมาทางเมือง มะริด เข้าตีเมืองชุมพร เมืองไชยา ทัพเรือตีเมืองกลาง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดเกล้าให้สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรยกทัพเรือไปช่วยหัวเมืองปากใต้ (ภาคใต้) ที่พม่ากำลังเข้าโจมตีเสด็จมาประทับพักทัพหลวงที่เมืองสงขลา กองทัพจากกรุงเทพฯ ลง มาช่วยทัน ขับไล่พม่าไปได้

ชาวจีนเข้ามาตั้งเตาถลุงแร่ในเมืองกลาง ประชากรจีนหลังไหลเข้ามาตั้งถิ่นฐานใน เกาะภูเก็ตมากยิ่งขึ้น เพื่อนำเหมืองแร่ ประชากรในเกาะภูเก็ตจึงเพิ่มจำนวนขึ้นมาก

โปรดเกล้าฯ ให้แยกหัวเมืองของภาคใต้ตอนล่างที่มีมุสลิมเป็นผู้ปกครองออกเป็น หัวเมืองแขก 7 เมือง ได้แก่ ปัตตานี หนองจิก ยะลา รามันห์ ยะหริ่ง สายบุรี ระแงะ แต่งตั้ง

ข้าราชการพุทธบ้างมุสลิมบ้างที่สวามิภักดิ์เป็นเจ้าของเหล่านี้ เพื่อทอนอำนาจเมืองปัตตานี ให้หัวเมืองเหล่านี้เข้ามาอยู่ในการกำกับดูแลของเมืองสงขลา ส่วนนครศรีธรรมราชให้กำกับดูแลเมืองไทรบุรีสืบต่อมา

เมืองตะกั่วทุ่ง เมืองพังงา (งูา) มีจำนวนประชากรเข้ามาทำแร่ดีบุกมากขึ้น มีทั้งไทย มลายู (มุสลิม) และจีน และให้เจ้าเมืองส่งส่วยดีบุกไปเมืองหลวง

อังกฤษขอเข้ามาทำหนังสือสัญญาว่าด้วยเรื่องเขตแดนโปรวินสเวลลิสลี่ กับเมืองไทรบุรี โปรดให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นผู้ลงนามในหนังสือสัญญา (2 พ.ย. 2374)

แม่ทัพจากกรุงเทพฯ ที่คุมกองทัพจากเมืองหลวงมาทั้งสองคราวได้สร้างเจดีย์เป็นอนุสรณ์สถาน ขึ้นบนยอดเขาแดงฝั่งแหลมสน ปลายสุดของคาบสมุทรสทิงพระขึ้นคนละองค์ และสร้างป้อมปราการบางส่วน แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงเห็นว่า เมืองสงขลา ซึ่งเป็นที่มั่นในการกำกับดูแล “หัวเมืองแขก” บริเวณฝั่งแหลมสนคับแคบไม่เหมาะสมและตั้งรับศึกไม่ถนัดนัก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองข้ามฟากจากบริเวณหัวเขาแดงฝั่งคาบสมุทรสทิงพระ มาอยู่บริเวณที่ตั้งตำบลบ่อยาง ซึ่งเป็นตัวจังหวัดสงขลาในปัจจุบัน และโปรดเกล้าฯ พระราชทานเสาหลักเมืองและเครื่องประกอบพิธีวางหลักเมืองจากกรุงเทพฯ ลงมาประดิษฐานที่เมืองสงขลาใหม่ และโปรดฯ ให้สร้างกำแพงเมืองและป้อมปราการขึ้นทางฝั่งเมืองที่ตั้งใหม่นี้ด้วย

การค้าขายฝิ่นระบาดไปทั่วภาคใต้ฝั่งตะวันตก โปรดฯ ให้ข้าราชการจากกรุงเทพฯ ลงไปจัดการเก็บฝิ่นตั้งแต่เมืองปราณบุรีถึงเมืองระนอง และตั้งแต่ตะกั่วป่าไปถึงเมืองถลางได้ฝิ่นดิบ ฝิ่นสุก จำนวนมากให้นำมาเผาหน้าพระที่นั่งสุทาสวรรย์ เอาหลักฝิ่นหล่อเป็นพระพุทธรูปประดิษฐานเป็นพระประธานในศาลาการเปรียญวัดสุทัศน์เทพวราราม กรุงเทพฯ

พวกจีนตามหัวเมืองชายทะเลตะวันออกของภาคใต้ตอนบนคุมกันเป็นตัวเหี้ย (หัวหน้าใหญ่) กลุ่มจีนพวกนี้เป็นไหหลำบ้าง หม่าเก๋บ้าง แต่จิวบ้าง ฮกเกี้ยนบ้าง มีถิ่นฐานในเมืองกำเนิดนพคุณเมืองชุมพร(เช่นที่บ้านหาดตะเกา) เกาะปีนัง (เกาะหมาก) บ้านดอน (สุราษฎร์ธานี) เมืองนครศรีธรรมราช ชักชวนพรรคพวกคนจีนเป็นสลัดคอยดักปล้นดีเรือสินค้า ตั้งแต่เมืองปราณบุรี (ประจวบคีรีขันธ์) จนมาถึงเมืองหลังสวน (ชุมพร) และฆ่าคนตาย ทางเมืองหลวง(กรุงเทพ) ต้องส่งตำรวจลงมาปราบปราม จับตัวส่งเข้ามากรุงเทพ

พุทธศตวรรษที่ 25 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ

ในช่วงเวลานี้เมืองต่างๆ ของภาคใต้ ได้ส่งภาษีอากรเข้าคลังหลวงที่กรุงเทพฯ ประกอบด้วย ภาษีอากร/ส่วย/ดีบุก ได้แก่เมืองหลังสวน กระบุรี (เมืองตระ) ระนอง พังงา ตะกั่ว

ทุ่ง พังงา ฤกษ์ ภูเก็ต นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ทองใต้แก่ ชุมพร ปะทิว พัทลุง
 ริงนกใต้แก่ เมืองปะสิส สตูล ไทรบุรี สุราใต้แก่ เมืองนครศรีธรรมราช ดินประสิวใต้แก่ เมือง
 ชุมพร

เมื่อนายอากรจีนเหมืองตีบุก ระนอง ได้โปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าเมืองระนองสามารถ
 เกี้ยกล่อมให้ชาวจีนและชาวไทยเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองระนองได้ 9 ตำบล แต่เมืองระนองยังมี
 ไม้โจรชุกชุมต้องมีเรือคอยลาดตระเวนตรวจจับในการคุมเงินมาส่งที่ชุมพรใช้เรือล่องขึ้นมาปากน้ำ
 กระบือ เมืองระนองยังอยู่ในกำกับดูแลของชุมพร ต้องติดต่อราชการสู่เมืองหลวงผ่านชุมพร แต่
 อีกหลายปีต่อมาโปรดฯ ให้ยกเมืองตระ (กระบือ) มาขึ้นกับเมืองระนอง และให้เมืองระนองขึ้นตรง
 กับกรุงเทพฯ

รัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯ ยอมให้เจ้าเมืองหัวเมืองฝ่ายตะวันตกรับผูกขาดเก็บภาษี
 อากรณ์ผลประโยชน์ตามระบบที่เจ้าเมืองระนองนำมาใช้และขยายไปถึงเมืองตะกั่วป่า เมืองพังงา
 เมืองภูเก็ต ตามระบบนี้เจ้าเมืองจะเป็น “เจ้าภาษีนายอากร” เก็บภาษีผลประโยชน์ 5 อย่าง
 เป็นหลัก ประกอบด้วย ภาษีตีบุกที่ออกจากเมือง ภาษีสินค้าขาเข้าร้อยละสาม อากรณ์ อากรณ์
 สุรา อากรณ์เบี้ย โดยเก็บส่งท้องพระคลังเมืองหลวงตามที่กำหนด เหลือเท่าไรเป็นของเจ้า
 เมือง ระบบนี้ทำให้เจ้าเมืองแต่ละเมืองต้องพยายามชักชวนจีน ไทยให้เข้ามาอยู่ในเมืองเพื่อทำ
 เหมืองตีบุกแต่ขณะเดียวกันก็มีปัญหาการแย่งประมูลภาษีข้ามเขตเมือง ทำให้รัฐบาลกลางต้อง
 เป็นผู้วางหลักการประมูลใครประมูลได้มาก ก็ได้เป็นเจ้าภาษีนายอากรไป ทำให้รัฐบาลกลางได้
 ภาษีเข้าท้องพระคลังเพิ่มมากขึ้น

โปรดฯ ให้ตั้งพ่อค้าจีน (ตันกิมเจ็ง) ขึ้นเป็นกงสุลสยาม ณ เมืองสิงคโปร์ เพื่อช่วยดู
 แลรักษาผลประโยชน์ของประเทศนี้ เช่น การส่งเงินค่าตีบุกเข้าฝากในธนาคารที่ปีนังและสิงคโปร์
 ต่อมากงสุลสยามผู้นี้ขอเข้ามาทำเหมืองตีบุก โปรดฯ ตั้งให้เป็นเจ้าเมืองกระบือ (ตระบุรี) แต่ยังคงทำ
 หน้าที่เป็นกงสุลอยู่ที่สิงคโปร์ ในเวลานั้นฝรั่งเศส เสนอ แนวความคิดต้องการที่จะขอเข้ามาขุดค
 คอดกระ เพื่อให้เป็นเส้นทางสัญจรลัดเข้าทางปากจัน แม่น้ำกระบือไปออกชุมพร เพื่อสามารถ
 เดินเรือกำปั่นจากยุโรปไปจีนได้ง่ายโดยไม่ต้องอ้อมแหลมมลายูที่สิงคโปร์ อังกฤษ ซึ่งปกครอง
 เมืองสิงคโปร์ไม่พอใจ เพราะจะทำให้อังกฤษเสียประโยชน์ อังกฤษไม่ไว้ใจไทย พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 มีดำริว่า การขุดคอดกระ จะทำให้อังกฤษเข้ายึดครองแบ่ง
 แยกหัวเมืองมลายูออกไป จะทำให้ไทยเสียดินแดนได้ง่าย จึงไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดของ
 ฝรั่งเศส และยินยอมยกเกาะสองให้อังกฤษเพื่อให้อังกฤษวางใจ

ผลจากการเปิดเหมืองแร่ตีบุก ให้คนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำเหมืองแร่ตีบุกในฝั่ง
 ตะวันตก ทำให้มีชาวจีนเข้ามาอยู่ในเมืองระนอง และเมืองภูเก็ตมีจำนวนมากกว่าคนไทย คือ มีจีน

อยู่ประมาณ 3,000 คน ในเมืองระนอง และที่เมืองภูเก็ตมีจำนวนมากกว่านี้ จีนลูกจ้างเหมืองแร่ มักนิยมสูบฝิ่น เสพสุรา และเป็นหนี้สิน จีนลูกจ้างที่เมืองระนองทะเลาะวิวาทกับนายจ้างเรื่องค่าแรงแล้วยังแทงกันตาย รวบรวมพรรคพวกจีนทำเหมืองประมาณ 2,000 คน ก่อเหตุวุ่นวายในเมืองไล่ฆ่าคนไทย แล้วหักด่านหนีไปอีกเมือง คิดจะเข้าไปปล้นเอาโรงภาษีพระราชทรัพย์ของหลวงไป ราษฎรคนไทยพาครอบครัวหนีเข้าป่า เจ้าเมืองระนองต้องขอกำลังเมืองชุมพร เมืองสวี เมืองหลังสวน เมืองภูเก็ตให้มาช่วย เรือรบหลวงที่ลาดตระเวนอยู่ที่ภูเก็ตได้เข้ามาช่วยทัน ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ชาวจีนรวมตัวกันไปตั้งเมืองภูเก็ต ชาวจีนวิวาทกับลูกเรือมุสลิมของเรือรบหลวงในตลาดเมืองภูเก็ตจีนก่อหวอดรวมตัวกันเผาบ้านเรือนราษฎร ฆ่าฟันชาวบ้านชาวเมือง ราษฎรคนไทย-มุสลิมหนีเข้าป่า เจ้าเมืองถลาง เมืองพังงา ส่งกำลังพลมาช่วย ทางเมืองหลวงส่งปืนใหญ่ ปืนเล็กมาปราบ จีนเห็นทหารมาจึงพากันหนีเข้าป่า บางพวกยอมกลับไปทำเหมือง เหตุการณ์นี้ทำให้ทางเมืองหลวงต้องวางกำลังให้อยู่ประจำเมืองเหล่านี้ เจ้าเมืองและข้าหลวงให้หัวหน้าชาวจีน 50 แซ่ มาทำสัญญาว่าจะดูแลพวกจีนในแซ่ของตัวเองไม่ให้ก่อเหตุขึ้นอีก มีพระราชโองการฯ ประกาศห้ามการนำเข้าอาวูฐไม่อนุญาตให้ราษฎรหาซื้ออาวูฐ

เมื่อเข้าสู่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี (พ.ศ. 2411-2453) ในครั้งแรกของรัชสมัยนี้ (พ.ศ. 2411-2427) มีเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในเมืองต่างๆ ของภาคใต้ ที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

เจ้าเมืองภูเก็ตแย่งชิงการประมูลเป็นเจ้าภาษีนายอากรตีบुकแข่งกับเจ้าเมืองกระบี่ ทำให้ต้องเพิ่มภาษีอากรให้กับพระคลังหลวงมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันราคาตีบुकในตลาดโลกลดลง ทำให้ตระกูลเจ้าเมืองอยู่ในฐานะลำบาก เจ้าเมืองทางฝั่งตะวันตกที่ต้องส่งอากรตีบुकต่อพระคลังหลวง จึงขอลดภาษีที่ประมูลไว้ ก่อปรกัเกิดเหตุการณ์วุ่นวายในเมืองภูเก็ตเมื่อกลุ่มคนจีนรวมตัวกับก่อหวอดเผาบ้านเรือนราษฎร ทำร้ายราษฎร เผาวัด และสถานที่ทางราชการอีกครั้ง (เรียกว่าจลาจลอั้งยี่) ราษฎรหนีเข้าป่าขณะนั้น พวกอั้งยี่โจมตี รุกไล่มาถึงตำบลฉลอง กลุ่มชายไทยในตำบลฉลองเข้าต่อสู้ต้านทานไว้ได้ เจ้าเมืองภูเก็ตขอกำลังทหารจากเมืองไทรบุรี เมืองปะลิส เมืองสตูลมาช่วยปราบปรามได้สำเร็จ

โปรดฯ ให้ออกกฎหมายห้ามเจ้าเมืองและคนของเจ้าเมืองในภาคใต้และข้าราชการสูบฝิ่น ซื้อฝิ่น และขายฝิ่นแต่ยอมให้คนจีนที่เข้ามาทำงานในเมืองไทยสูบฝิ่นได้ ดังนั้นจึงยังมีภาษีจากเมืองสงขลา เมืองเทพา เมืองตรัง เมืองกระบี่ เมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเมืองเหล่านี้มักติดค้างการส่งภาษีฝิ่น เข้าภาคหลวงเสมอ

ในช่วงแรกของรัชสมัยนี้ การปกครองเมืองปัตตานีได้ ปรากฏว่ามีการปกครองแบ่งเป็น 3 แบบ กล่าวคือ 1) หัวเมืองปัตตานีได้ทั่วไป ที่ส่วนใหญ่มีผู้ปกครองเมืองเป็นไทยบ้าง จีนบ้าง

เมืองสำคัญได้แก่ นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง กาญจนดิษฐ์ ไชยา หลังสวน ชุมพร ปราณบุรี ตรัง ประจวบคีรีขันธ์ กระบี่ ภูเก็ต พังงา ตะกั่วป่า ระนอง กำเนิดนพคุณ กระบุรี จะเห็นได้ว่าเมืองปราณบุรี เมืองกำเนิดนพคุณ เมืองประจวบคีรีขันธ์ ในสมัยนี้ยังถือเป็นหัวเมืองปาก্ষใต้ 2) หัวเมืองแขก 7 หัวเมือง ได้แก่ ปัตตานี หนองจิก ยะหริ่ง สายบุรี ยะลา รามัน ระแงะ ส่วนใหญ่มีผู้ปกครองมุสลิมที่สืบเชื้อสายเจ้าเมืองมาแต่เดิม 3) หัวเมืองมลายูหรือเมืองประเทศราช 5 เมือง ได้แก่ ไทรบุรี ปะลิส สตูล กลันตัน ตรังกานุ จะเห็นได้ว่าแม้เมืองสตูล จะขึ้นอยู่ในการกำกับดูแลของเมืองนครศรีธรรมราช แต่สมัยนี้ถือว่าอยู่ในกลุ่มนี้

จากเอกสารต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า ในช่วงครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 25 นี้ เจ้าเมืองต่าง ๆ เรียกเก็บภาษีอากรจากราษฎรตามเมืองต่าง ๆ ในภาคใต้ เพื่อส่งเงินเข้าพระคลังหลวงมากมายหลายอย่าง ที่สำคัญได้แก่ อากรค่านา (รัฐบาลกลางมักส่งเจ้าหน้าที่มาประเมินและเรียกเก็บโดยตรงหลายเมือง แต่สำหรับเมืองในภาคใต้อาจใช้ระบบให้เจ้าเมือง กรมการเมือง เป็นผู้ดูแลในการจัดเก็บ) อากรตีบูก อากรรังนก อากรบ่อนเบี้ย ภาษีเตาสุรา (เจ้าเมืองประมุล หรือให้คนจีนประมุล และจัดเก็บแบบ “ภาษีผลประโยชน์”) ภาษีฝิ่น ค่าน้ำมัน ภาษีข้าวสาร-ข้าวเปลือก/โรงสี ข้าว กุ้งแห้ง เยื่อเคย สุกร หนังสัตว์ เขาสัตว์ เสือกระจูด ชีผึ้ง ไข่เต่า ดอกไม้ ใต้ ชัน ผาง เนื้อปลา นอระมวด งาช้าง กระวาน โรงเรือน อากรตลาด เงินผูกปี่จีน เต่าทำหม้อ (เครื่องปั้นดินเผา) โรงน้ำตาล เครื่องเหล็ก ภาษีสินค้านำเข้า ฯลฯ บางชนิดยังเป็นลักษณะการเก็บภาษีร้อยชักสามตามแบบดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมา

การปฏิรูปการปกครองของรัฐบาลกลางในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่รัชกาลที่ 5 ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2435 เป็นต้นมา มีการจัดตั้งในรูปแบบกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ในส่วนต่าง ๆ ในส่วนกลางที่สัมพันธ์กับการบริหารส่วนภูมิภาคที่มีการยุบและแยกเมืองต่าง ๆ ขึ้นเป็น “มณฑล” และภายในมณฑลมีส่วนปกครองย่อยเป็น เมือง อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน สำหรับภาคใต้ ได้ให้จัดตั้งมณฑลขึ้นเป็น 4 มณฑล ได้แก่ มณฑลภูเก็ต (ตั้ง พ.ศ. 2437) ประกอบด้วย เมืองภูเก็ต กระบี่ ตรัง ระนอง ตะกั่วป่า พังงา สตูล มณฑลนครศรีธรรมราช (ตั้ง พ.ศ. 2439) ประกอบด้วยเมืองนครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง ปัตตานี หนองจิก สายบุรี ยะหริ่ง รามัน ระแงะ ยะลา มณฑลชุมพร (ตั้ง พ.ศ. 2439) ประกอบด้วย เมืองชุมพร หลังสวน ไชยา กาญจนดิษฐ์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 ได้แยก “หัวเมืองแขกทั้ง 7” ออกจากมณฑลนครศรีธรรมราช ตั้งเป็นมณฑลปัตตานีขึ้นอีกมณฑลหนึ่ง ส่วนเมืองไทรบุรี กลันตัน ตรังกานุ ปะลิส ยังถือว่าเป็นเมืองประเทศราช แต่ให้ข้าหลวงเทศาภิบาลของมณฑลนครศรีธรรมราช คอยสอดส่องดูแลเมืองเหล่านี้ไปด้วย ข้าหลวงเทศาภิบาลของแต่ละมณฑลที่ได้รับพระบรมราชโองการฯ แต่งตั้งมาจากส่วนกลางได้เข้ามากำกับดูแลการบริหารราชการของบรรดาเจ้าเมืองต่าง ๆ

ซึ่งให้เรียกว่า “ผู้ว่าราชการเมือง” ซึ่งยังเป็นตระกูลผู้มีอำนาจท้องถิ่น ที่ได้รับรองให้การสนับสนุนจากส่วนกลางรับตำแหน่งสืบต่อมา

เมืองต่างๆ ในภาคใต้ ได้มีแผนการพัฒนาเมืองที่สำคัญหลายอย่างทั้งเส้นทางคมนาคม เช่นทางหลวง การขุดคลอง การพาณิชย์นาวี การโทรคมนาคม เช่น ระบบการสื่อสาร โทรเลข ในปี พ.ศ. 2444 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการและคมนาคม ได้เสด็จมาตรวจราชการด้านการไปรษณีย์ โทรเลข ในมณฑลชุมพร นครศรีธรรมราช และภูเก็ต

วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2451 รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จำเป็นต้องทำสัญญากับอังกฤษเพื่อแก้ไขสนธิสัญญา (พ.ศ. 2440) เรื่องศาลกงสุลและสิทธิสภาพนอกอาณาเขต โดยยอมโอนอำนาจการปกครองดูแลเหนือรัฐกัณฑ์ ตรังกานู ไทรบุรี ปะลิส และเกาะใกล้เคียงให้อังกฤษ และอังกฤษยังยอมให้รัฐบาลกู้เงินเพื่อสร้างทางรถไฟสายใต้

อย่างไรก็ดี ผู้ปกครองเมืองไทรบุรี กัณฑ์ ตรังกานู ปะลิส ล้วนไม่เห็นด้วยต่อการเข้าไปอยู่ในความปกครองของอังกฤษ เกรงว่าตนจะเสียอำนาจการปกครองภายในเมืองของตน

การอพยพเข้ามาในภาคใต้ของชาวจีน

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5-8 ซึ่งเป็นช่วงแรกที่ภาคใต้มีการติดต่อกับชนต่างแดนที่เดินเรือมาจากที่ต่างๆ และเป็นช่วงแรกของการเกิดเป็นเมืองท่าขึ้นในภาคใต้ พวกที่มามีติดต่อค้าขายกับเมืองต่างๆ ในภาคใต้มีหลายกลุ่มที่สำคัญได้แก่ พวกที่มาจากจีน นอกจากการติดต่อค้าขายแล้ว ชาวจีนเหล่านี้ต่อมาได้เข้ามาทำงานเป็นชนชั้นใช้แรงงาน และเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานลงในพื้นที่ต่างๆ ของภาคใต้

จากข้อมูลเอกสารประวัติศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2419 และ พ.ศ. 2427 ประชากรกลุ่มใหญ่ในภาคใต้ ตามการจำแนกของทางราชการ พบว่าในเมืองทางฝั่งตะวันออกได้แก่หลังสวน เกาะสมุย ไชยา นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี มีคนไทยรวมกัน 156,000 คน จีน 8,500 คน แขก (มุสลิม) 39,700 คน พราหมณ์ (ที่นครศรีธรรมราช) 500 คน ในเมืองทางฝั่งตะวันตก เฉพาะที่ระนองเมืองเดียวมีคนไทย 4,004 คน จีน 8,109 คน แขก 165 คน ซึ่งถือเป็นกลุ่มชนจำนวนมากของภาคใต้และสันนิษฐานว่าชาวจีนได้เข้ามาติดต่อค้าขายกับคนในภาคใต้มาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ และดำเนินติดต่อกันเรื่อยมา แต่ไม่มีหลักฐานว่าได้เข้ามาตั้งถิ่น

ฐานถาวรเป็นกลุ่มก่อนเวลานั้น แต่น่าจะตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มก่อนขึ้นก่อนในภาคกลางของประเทศ โดยเฉพาะที่ลุ่มแม่กลอง ลุ่มปากน้ำโพ และลุ่มเจ้าพระยา ในประมาณพุทธศตวรรษที่ 18-19

ส่วนการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในภาคใต้ นั้น ยังไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่ได้มีตำนานเรื่องหลิมโตะเคี่ยมและหลิมกอเหนี่ยวที่ปัตตานี สะท้อนให้เห็นถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในเมืองปัตตานี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21 และอีกจำนวนไม่น้อยที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพทางเศรษฐกิจโดยตรง เป็นต้นว่า ทำเหมืองดีบุก ซึ่งฝรั่งเข้ามาดำเนินการค้าอยู่และจีนสามารถแทรกตัวเข้ามาดำเนินการเองได้ในเวลาต่อมาตลอดจนการทำกรค้าอื่นๆ เช่น การทำรังนก ที่ทำให้เกิดนายภานีอากรรังนกที่ใช้ความสามารถทางเศรษฐกิจ แทรกตัวเข้าไปในระบบราชการ จนได้เป็นเจ้าของและสืบเชื้อสายต่อกันมา เช่น เจ้าเมืองสงขลา ในต้นพุทธศตวรรษที่ 24-25 การค้าสำเภาเป็นอาชีพที่ชาวจีนซึ่งเข้ามาอยู่ในระบบราชการและร่ำรวยขึ้น เป็นกิจการของเจ้าเมืองที่จะดำเนินการได้ การค้าฝิ่น เป็นธุรกิจที่เข้ามาหลังสุดและเลิกเร็วที่สุด

อย่างไรก็ดีการเข้ามามีอำนาจของชาวจีนในสถาบันการเมืองและเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการจัดตั้งชุมชนชาวจีนที่ได้รับการชักชวนให้เข้ามาทำงานในเมืองแร่ดีบุก กิจการรังนก ตามมาด้วยบ่อนเบี้ย สุรายาฝิ่น ซึ่งเป็นที่ต้องการของกรรมกรชาวจีน

ชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพเหล่านี้ ได้นำเอาแนวคิดความเชื่อเรื่องลัทธิ เคารพบูชาบรรพบุรุษเข้ามาปฏิบัติด้วย ศาลเจ้าจีน และสุสานจีน ส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ก่อสร้างขึ้นหลัง ไม่เก่าไปกว่าพุทธศตวรรษที่ 24 แต่ได้แสดงให้เห็นการเคารพรูปแบบประเพณีนิยมอย่างจีน แม้จะได้ปรับเปลี่ยนไปบ้างก็ตาม แต่คงคตินิยมเอาไว้มาก แนวความคิดความเชื่อเหล่านี้ ดูเหมือนว่าถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาในหมู่ชาวจีนและลูกหลานเชื้อสายจีน ซึ่งในรุ่นหลังๆ ได้แต่งงานกับคนภาคใต้เดิมและไม่ยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดนัก แต่เนื่องจากชาวจีนในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24-25 มีอิทธิพลในทางเศรษฐกิจและการเมืองต่อชุมชนภาคใต้มาก การแสดงออกซึ่งประเพณีพิธีกรรมตามความเชื่อเหล่านี้จึงใหญ่โต บางอย่าง (เช่นงานเทศกาลตามปฏิทินของชาวจีน) กลายเป็นพิธีกรรมสาธารณะและยังไม่มีข้อห้ามการเข้าร่วมของชนหมู่เหล่าอื่นแล้ว จึงกลายเป็นประเพณีพิธีกรรมที่ทุกคนในสังคมสามารถมีส่วนร่วมได้

ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับจีนที่ได้ดำเนินมาตลอดระยะเวลา ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ ภายใต้ระบบบรรณาการ จนถึงสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้สิ้นสุดลง อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีการค้าในรูปแบบเอกชน ซึ่งได้ดำเนินควบคู่กับระบบบรรณาการ แต่ก่อนยังคงเจริญรุ่งเรืองอยู่เสมอมา ผลสืบเนื่องจากความสัมพันธ์

ทางการค้าระหว่างไทยกับจีนนี้ ก่อให้เกิดการอพยพของชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ต่อมา

William G. Skinner, (1962 : 3-4) ได้กล่าวถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในประเทศไทยว่า มีมาก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 15 ในสมัยพระเจ้ารามคำแหง ได้มีช่างปั้นเครื่องสังคโลกเดินทางจากประเทศจีน มายังกรุงสุโขทัย ในปี ค.ศ. 1300 ต่อมา เช็ง ไย-ซุง (Chen Yi-Chung) ซึ่งได้เดินทางจากเมืองกวางตุ้งไปยังจามปา และได้หลบหนีภัยสงคราม จากการที่มองโกลรุกรานจามปา เข้ามาสู่ประเทศไทยและภายหลังได้สิ้นชีวิตลง และในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 โฮ พา-ฮวน (Ho Pa - Huan) ซึ่งเป็นผู้ร้ายข้ามแดน ได้เดินทางหลบหนีการจับกุมเข้ามาสู่ประเทศไทย จักรพรรดิหยงลี่ ได้ทรงขอร้องให้พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดนกลับไปยังประเทศจีน หลังจากนั้นใน ปี ค.ศ. 1480 จดหมายเหตุของจีนได้บันทึกว่า ฉือ หวัน-ปิน (Hsieh Wen-pin) พ่อค้าขายเกลือชาวฟูเกียน เดินทางมาสู่ประเทศไทย ได้เข้ารับราชการโดยมีตำแหน่งเป็นออกขุน และในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ปรากฏหลักฐานว่าชาวจีน ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองปัตตานีในระหว่างปี ค.ศ. 1560 และค.ศ. 1570 หลิน เต้า-เซียน (Lin Tao-chien) โจรสลัดในกวางตุ้งและฟูเกียน ได้หลบหนีการจับกุมพร้อมด้วยผู้ติดตามไปสู่ทะเลใต้ หลังจากนั้นก็ได้เดินทางเข้าไปตั้งถิ่นฐานในเมืองตานีเยน (Ta-nien, Tani, Pattani) ซึ่งเป็นเมืองอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย เรื่องนี้ได้ปรากฏขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าหวัน-หลี่ (Wan-li ค.ศ. 1573-1620) และในตอนหนึ่งของประวัติศาสตร์ ราชวงศ์หมิง บันทึกว่าผู้ติดตามหลินเต้า-เซียน ซึ่งล้วนแต่เป็นชาวฮกเกี้ยน มีจำนวนมากกว่าสองพันคน

ในระยะหลังต่อมาได้มีการบันทึกถึงชาวจีนที่ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานนอกประเทศจีน มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในทุกทวีป ชาวจีนเหล่านี้เรียกกันโดยส่วนรวมว่า "ชาวจีนโพ้นทะเล" (Overseas Chinese) ซึ่งหมายถึง ชาวจีนที่อาศัยอยู่นอกประเทศจีน แต่ยังคงดำรงชีวิตความเป็นอยู่และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี แห่งประชากรจีน จากสถิติได้บันทึกถึงชาวจีนที่ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานนอกประเทศ พบว่ามีจำนวนมากกว่า 20 ล้านคน ส่วนใหญ่จะอาศัยในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ในประเทศไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย เวียดนาม สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และพม่า บางส่วนอาศัยอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา คานาดา ลาตินอเมริกา โอเชียเนีย ยุโรป และแอฟริกา นอกจากนั้นยังอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่น อินเดีย ปากีสถาน และแถบตะวันออกเฉียงกลาง ชาวจีนที่เป็นชาวฮั่นในจำนวนระหว่าง 200,000 ถึง 300,000 คน จะอาศัยอยู่ในประเทศรัสเซีย ซาอุดีอาระเบีย และตุรกี และที่มีเชื้อสายทิเบตประมาณ 100,000 คน อาศัยอยู่ในประเทศอินเดีย ต่อมาในระยะ 20-30 ปีหลัง ชาวจีนในฮ่องกง มาเก๊าและไต้หวัน ได้เดินทางไปตั้งถิ่นฐาน ยังประเทศสหรัฐอเมริกา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยุโรปมากขึ้น

จากข้อเท็จจริงจากประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่า ชาวจีนอพยพได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานนอกประเทศจีนมากกว่า 1,400 ปีมาแล้ว ถ้านับจาก ปี ค.ศ. 540 ซึ่งได้พบชาวจีนอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่น หรือมากกว่า 1,000 ปี ถ้านับจาก ปี ค.ศ. 943 ที่ได้พบชาวจีนอาศัยอยู่ในประเทศอินโดนีเซีย การอพยพของชาวจีนที่ไปตั้งถิ่นฐานนอกประเทศเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ คือ

ประการแรก การหลบหนีความยุ่งยากเกี่ยวกับระบบการเมืองภายในประเทศจีน ในสมัยราชวงศ์ถัง ช้องภาคใต้ และราชวงศ์หมิง รวมถึงกบฏไต้เผง ชาวจีนจำนวนมากได้ถูกเนรเทศและอพยพออกนอกประเทศ

ประการที่สอง จากแรงบีบบังคับของการปกครองระบบศักดินารวมทั้งความยากจนของชาวจีนในชนบท ในหมู่บ้านต่างๆ ของกวางตุ้งและฟูเกี้ยน ชาวนาผู้ซึ่งไม่มีที่ดินทำการเพาะปลูกไม่สามารถทนต่อความกดขี่และความยากจน ก็ได้เดินทางออกนอกประเทศเพื่อความอยู่รอด

ประการที่สาม จากการปล้นสดมภ์ และการล่าอาณานิคม ของชาติตะวันตกในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 16 และ 17 นักล่าอาณานิคมได้รุกรานเอเชียและในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ชาวจีนผู้ใช้แรงงาน ได้ถูกล่อลวงออกนอกประเทศ เพื่อไปทำงานหนักเยี่ยงทาส โดยนายหน้าจัดหาแรงงานกรรมกร ในปี ค.ศ. 1860 กำลังทหารของฝรั่งเศสและอังกฤษได้เข้ายึดครองกรุงปักกิ่ง อังกฤษได้บีบบังคับให้รัฐบาลจีนลงนามสัญญาว่าจ้าง ให้ชาวจีนเดินทางออกนอกประเทศเพื่อไปทำงานในประเทศอาณานิคมของตน จึงเกิดเป็นสัญญาว่าจ้างกรรมกรชาวจีน เพื่อส่งออกนอกประเทศ ชาวจีนที่ถูกส่งออกไปนั้นถูกปฏิบัติเช่นเดียวกับทาส เรียกว่า "กูลี" (Coolies) ในระหว่างการเดินทางไปยังประเทศต่าง ๆ ชาวจีนเหล่านั้นเสียชีวิตลงร้อยละ 15 ถึง 30 บางครั้งอาจสูงถึงร้อยละ 45 ก็มี

ชาวจีนโพ้นทะเลที่ได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานนอกประเทศไม่ว่าจะมาจากชนชั้นหรืออาชีพใดๆ ชาวจีนเหล่านั้นจะมีชีวิตความเป็นอยู่และขนบธรรมเนียมประเพณียังคงรักษาลักษณะความเป็นพลเมืองจีนอยู่เช่นเดิม กล่าวคือ

1. มีความขยัน มานะพากเพียรในการทำงาน เป็นผู้อพยพที่นอบน้อม และปฏิบัติตนเข้ากับสภาพแวดล้อม ของประเทศที่ตนไปอาศัยอยู่ ชาวจีนเหล่านี้เดินทางออกนอกประเทศด้วยฐานะที่ยากจนและตั้งความหวังที่จะพบชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม ด้วยฝีมือการทำงานและความซื่อสัตย์ในอาชีพที่มีอยู่ ชาวจีนเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับชาวจีนร่วมชาติที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นๆ ถึงแม้ว่าดินแดนบางแห่งที่ชาวจีนจะไม่ใช้ความรุนแรงในการแสวงหาผลประโยชน์หรือล่วงล้ำสิทธิ บทบาทของชาวจีนอพยพมุ่งแต่จะพัฒนาระบบเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ

2. ชาวจีนอพยพได้รับมรดกแห่งความกล้าหาญ การเป็นนักอุตสาหกรรม รักสันติภาพ ธรรมชาติ และเอกภาพแห่งความเป็นชาวจีนรวมถึงความร่วมมือระหว่างชนชาติจีนต่อกัน มีความจงรักภักดีในถิ่นกำเนิดและบรรพบุรุษ ด้วยความนึกคิดชาตินิยมอย่างลึกซึ้งถึงแม้จะอาศัยอยู่นอกประเทศจีน แต่จะยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีการพูด การอ่าน การเขียนด้วยภาษาจีน และจะหาโอกาสเดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดเสมอ

3. จากสัมพันธภาพอันยาวนานระหว่างชาวจีนอพยพกับชาวพื้นเมือง ชาวจีนจึงมีส่วนสนับสนุนร่วมมือในด้านต่างๆ ของท้องถิ่น เช่น ในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวจีนอพยพได้สนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาวพื้นเมือง ให้พ้นจากระบอบการปกครองแบบจักรพรรดินิยม และระบอบอาณานิคม (The China Handbook, 1985 : 127-133)

ชาวจีนโพ้นทะเลในเอเชียอาคเนย์นั้น มีอยู่ในประเทศไทยมากที่สุด ซึ่งมีอยู่ประมาณ 3 ล้านคน และในจำนวนนี้เป็นชาวแต้จิ๋วเสียประมาณร้อยละ 80 บรรพบุรุษของชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วเดินทาง โดยเรือสำเภามาจากอ่าวจ้งหลิน ในระยะแรกของราชวงศ์ชิงไปสู่แผ่นดินสยาม ในหมู่ชาวจีนแต้จิ๋วที่ลงเรือสำเภามาจากอ่าวจ้งหลินไปสู่สยามนั้น นอกจากจำนวนหนึ่งที่ออกไปเพื่อการค้าแล้ว ส่วนมากเป็นชาวนาล้มละลายและชาวนายากไร้อาชีพ พวกเขามีเพียงตะกร้าไม้ไผ่หนึ่งใบ ไม้คานไม้ไผ่หนึ่งอัน และหมอนไม้ไผ่อีกหนึ่งใบติดตัวข้ามน้ำข้ามทะเลไป การเดินทางจะเริ่มเดือน 9-10 ของแต่ละปีอาศัยลมตะวันออกเฉียงเหนือพัดพาไป โดยจะต้องใช้เวลาเดือนครึ่งจนถึงประเทศสยาม เสบียงที่นำติดตัวไปในระหว่างทางได้แก่ขนมขง ซึ่งทำจากข้าวเหนียวเก็บได้นานและอยู่ท้อง รวมทั้งผักเขียวที่ใช้ต้มน้ำแกงต้มแทนน้ำ หรือใช้เป็นชูชีพเมื่อยามเรือแตก ในปี พ.ศ. 2403 ก่อนที่ซัวเถาจะเปิดเมืองอย่างเป็นทางการจ้งหลินยังคงเป็นท่าเรือสำคัญที่จะออกสู่ทะเลของชาวจีนโพ้นทะเลนับเป็นหมื่นๆ คน มาตลอด หลังจากสงครามฝิ่นประเทศจีนได้กลายเป็นสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา อ่าวจ้งหลินจึงค่อยๆ เสื่อมลง (ด้วน ลี เซิง, 2529 : 166-173)

ชาวจีนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้น เกือบทั้งหมดมาจากบริเวณภาคใต้ของประเทศจีน โดยเฉพาะมาจากมณฑลกวางตุ้ง และฮกเกี้ยน แบ่งกันออกเป็นพวกๆ ตามภาษาที่พูด ชาวจีนในประเทศไทย แบ่งจากแหล่งที่มาได้ดังนี้ (กมล จันทรสรร, 2506 : 241-242)

1. แต้จิ๋ว อยู่ตามเมืองต่างๆ ของซัวเถา และตามท้องถิ่นบริเวณแม่น้ำอัน ในมณฑลกวางตุ้ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. แคะ กระจายอยู่ทางตะวันออกเฉียงและตะวันตกมาจากมณฑลฮกเกี้ยนไปจนถึงกวางสี รวมถึงเกาะฮ่องกง และเกาะไหหลำ

3. ไทหล่า นับได้ว่าเป็นประชากรส่วนใหญ่ของเกาะไหหล่า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลกวางตุ้ง แต่ไม่ใช่ชนพื้นเมืองดั้งเดิม
4. กวางตุ้ง เป็นประชากรส่วนใหญ่ของมณฑลกวางตุ้งและตามภาคต่างๆ ของมณฑลกวางสีทางตะวันออกเฉียงใต้
5. ฮกเกี้ยน อยู่ทางภาคใต้ของมณฑลฮกเกี้ยน โดยมีเมืองเอ๋เหมิงเป็นศูนย์กลาง

สกินเนอร์ ได้ประมาณจำนวนชาวจีนที่ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย สมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อ ค.ศ. 1660 ประมาณ 10,000 คน ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสิน ซึ่งทรงสืบเชื้อสายมาจากชาวจีนอพยพได้ทรงสนับสนุนให้ชาวจีนเดินทางอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยมากขึ้นจนถึงสมัยราชวงศ์จักรี โดยในปี ค.ศ. 1825 จำนวนชาวจีนได้เพิ่มขึ้น ถึง 230,000 คน และใน ค.ศ. 1850 มีจำนวน 300,000 คน ชาวจีนเหล่านี้แบ่งกลุ่มกันออกตามภาษาพูด ชาวฮกเกี้ยน จากทางใต้ของฟูเกี้ยนเป็นพวกแรกที่ได้เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทย ในระยะเวลาใกล้เคียงกันก็มีชาวกวางตุ้ง จากภาคกลางของมณฑลกวางตุ้งเดินทางมา ชาวแต้จิ๋วจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลกวางตุ้ง ได้เดินทางมาในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ชาวไหหล่า จากเกาะไหหล่าได้เริ่มติดต่อการค้ากับไทยเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 18 และได้เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย เมื่อตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ส่วนชาวแคะจากทางเหนือของมณฑลกวางตุ้งและทางใต้ของฟูเกี้ยนได้เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทย เมื่อกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 (William G. Skinner, 1958 : 4-5) การอพยพของชาวจีนเข้ามาสู่กรุงสยาม มีจำนวนมากเพิ่มขึ้นในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 อัตราการเข้าเมืองของชนชาวจีนได้ทวีขึ้นเรื่อยๆ ประมาณว่าในตอนปลายรัชกาลที่ 2 มีชาวจีนอพยพมาสู่กรุงสยามปีละ 7,000 คน และในตอนปลายรัชกาลที่ 3 ได้เพิ่มขึ้นถึงปีละ 15,000 คน (วอลเตอร์ เอฟ เวลลา, 2514 : 50-51)

ในช่วงแรกของความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับพ่อค้าชาวจีนนั้นเป็นไปในลักษณะที่คนจีนเข้ามาสวามิภักดิ์ต่อราชวงศ์จักรี ชาวจีนอพยพส่วนใหญ่ได้เข้ามาค้าขายเล็กๆ น้อยๆ และยึดอาชีพรับจ้างทุกประเภท ตั้งแต่ช่างฝีมือไปจนถึงกรรมกรผู้ใช้แรงงานในสังคมเมือง ต่อมาพระมหากษัตริย์ไทยในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้สนับสนุนให้ชาวจีนเหล่านี้เข้าไปมีบทบาทการค้าขายในประเทศ โดยรัฐบาลไทยได้รับผลประโยชน์ตอบแทนในรูปของภาษีอากร เช่น ภาษีอากรโรงฝิ่น โรงบ่อน หวย เป็นต้น สามารถทำรายได้คิดเป็นจำนวนถึงร้อยละ 40-50 ของรายได้รัฐในช่วงเวลาดังกล่าวชาวจีนเหล่านี้ มีบทบาทสำคัญต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในระยะนั้น เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจการเกี่ยวกับการเงิน การธนาคาร ธุรกิจการค้า และกิจการก่อสร้าง บาวริง (Sir John Bowring) ได้เคยบันทึกไว้ในทศ

วรรษของปี ค.ศ. 1850 (พ.ศ. 2393-2402) ว่าบรรดา ชาวจีนได้เข้าไปครอบครองกิจการค้าปลีกย่อยมาช้านานแล้ว นับตั้งแต่การเป็นผู้ส่งสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาขายให้กับคนไทย ในช่วงระยะที่เศรษฐกิจของประเทศตื่นตัวระหว่างสมัยสงครามโลกครั้งที่หนึ่งนั้น ปรากฏว่ามีชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทยเป็นจำนวนถึงปีละ 95,000 คน สถิติในปี ค.ศ. 1930 (พ.ศ. 2473) ระบุว่าชาวจีนอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนถึง 2 ล้านคน ในขณะที่จำนวนประชากรทั่วประเทศซึ่งเป็นคนไทยมีอยู่ประมาณ 14 ล้านคน (จอห์น แอล เอส เกอร์ลิง, 2529 : 78-79)

สำหรับฐานะของคนจีนในประเทศไทย ก็ได้รับการรับรองจากรัฐบาลไทยมาช้านาน โดยคนจีนได้รับการปฏิบัติจากคนไทยอย่างญาติเหมือนคนไทยทุกประการ เช่น ค่าขายได้ มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และยังได้รับการยกเว้นไม่ต้องรับราชการทหารอีกด้วย อนึ่งคนจีนที่มีลูกเมียเป็นจีนในเมืองไทยนั้น ในสมัยก่อนมีกฎหมายสัญชาติว่าถ้าอยากเป็นจีนก็ได้ โดยมีได้ชัดของประการใด แต่ถ้าชั้นหลานต้องเป็นไทย (ดิเรก ชัยนาม, 1969 : 462) ในระหว่างชั่วอายุคนหนึ่งหรือสองคนเท่านั้น ที่พวกเขายังคงรักษาขนบธรรมเนียมของพวกเขาไว้ และด้วยการแต่งงานกับผู้หญิงไทย (เพราะมีผู้หญิงจีนจำนวนน้อยที่อพยพเข้ามา) จึงเป็นผลให้ผู้สืบเชื้อสายชาวจีน เหล่านั้นรับเอาวัฒนธรรมไทยและเป็นคนไทยไปหมด (วอลเตอร์ เอฟ เวลลา, 2514 : 50-52)

ผลเพิ่มอันเกิดจากการที่ชาวจีนอพยพหลังไหลเข้ามา อาจจะนำมากล่าวได้อีกด้วย นั่น คือ การที่มีชนชั้นประกอบการเกิดขึ้นชาวจีนมิได้ถูกลัก เพื่อการเกณฑ์แรงงานหรือถูกจำกัดเขตในการเคลื่อนย้าย ชาวจีนอพยพเหล่านี้จึงเริ่มอาชีพของตนด้วยการเป็นกรรมกรได้ค่าจ้างอยู่เสมอๆ และหลังจากที่สามารถรวบรวมทรัพย์สินได้แล้วก็จะตั้งตัวเป็นพ่อค้า มีเป็นจำนวนมากทีเดียวที่กลายเป็นเศรษฐีมั่นคง และมักจะรวมเข้ากับพวกขุนนางได้ เนื่องจากความมั่งคั่ง ชาวจีนพวกนี้สามารถกลายเป็นผู้อยู่ภายใต้อุปถัมภ์ของขุนนางหรือเจ้านายที่สำคัญๆ และต่อมาก็กลายเป็นนายอากร และได้รับแต่งตั้งให้เป็นขุนนาง (อคิน รพีพัฒน์, 2527 : 263-264)

ชาวจีนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ ชาวจีนไม่ต้องขึ้นทะเบียนเป็นไพร่ (แสงโสม เกษมศรี, 2523 : 146) และถูกเกณฑ์แรงงานตราบเท่าที่พวกนี้ยังรักษาประเพณีเงินในการไต่ทางเปียอยู่ พวกนี้จะต้องจ่ายภาษีเป็นรายหัว แทนการถูกเกณฑ์แรงงานพวกจีนอพยพจึงทำงานแบบได้รับค่าจ้างแรงงานเป็นส่วนใหญ่และประกอบการค้า ดังนั้นใน พ.ศ. 2393 คนจีนจึงควบคุมการค้าระหว่างท้องถิ่นของไทยเกือบหมด (อคิน รพีพัฒน์, 2527 : 232) จึงเปิดโอกาสให้ได้ประกอบอาชีพอย่างเป็นล่ำเป็นสันทุกหนทุกแห่งในเมืองไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยนิสัยคนจีนค้าขายเก่ง ขยันและอดทนจึงสามารถสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ตนเองอย่างรวดเร็ว ธุรกิจการค้าด้านต่างๆ ของคน

จีนรวมทั้งการจัดส่ง เป็นผู้แทนจำหน่าย ผู้กำหนดราคา และดำเนินการค้าทั้งในและนอกประเทศ นอกจากการค้าแล้ว คนจีนยังมีส่วนในงานด้านอื่นๆ เช่น การต่อเรือ เติมน้ำเรือ และช่างฝีมือ ตั้งแต่วังราชบพิธพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย คนจีนรับจ้างทำงานในสวนยาง เหมือนแร่ และงานโยธาอื่นๆ ชาวจีนที่มีฐานะดีก็ดำเนินธุรกิจเป็นหลักฐาน เช่น ตั้ง โรงงานน้ำตาล โรงต้มกลั่น ในด้านการค้าต่างประเทศ พ่อค้าจีนมีเรือค้าขายติดต่อจากไหหลำ กวางตุ้ง และฟูเกี้ยนจากการที่ชาวจีนได้อภิสิทธิ์ต่างๆ และเมื่อมีความมั่นคงมีเงินมาก ก็มักจะเกื้อกูลชาวจีนด้วยกัน โดยการส่งเงินออกนอกประเทศไปยังญาติพี่น้องในเมืองจีน (แสงโสม เกษมศรี, 2523: 145-149) ชาวจีนในเมืองไทยทำมาหลายร้อยปีแล้ว วิธีการนี้เรียกกันว่า “โพยก๊วน” คือ จีนที่อยู่ในเมืองไทยจะส่งเงินไปให้ญาติหรือมิตรในเมืองจีนก็ไปที่ร้านซึ่งรับส่งเงิน ร้านนี้มีทั่วไปทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง โดยมอบเงินจำนวนที่ต้องการส่งพร้อมด้วยจดหมายถึงญาติหรือมิตร ร้านโพยก๊วนก็ออกไปรับให้ ในการนี้ร้านคิดค่าธรรมเนียมและค่าป่วยการอีกต่างหาก แล้วร้านก็จะส่งจดหมายนั้นไปยังผู้รับในเมืองจีน แล้วส่งเงินนี้ไปยังสาขาในเมืองจีน (ดิเรก ชัยนาม, 1969:470)

เหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่จีนเข้ามามีอิทธิพล เนื่องจากเรื่องคนไทยส่วนมากไม่อยู่ในฐานะ ที่จะทำมาหากินสม่าเสมอเพื่อสู้เงินแล้ว ก็คือ การที่จีนได้ผูกขาดการค้าบางประเภทก่อนที่จะมีการผูกขาดนี้ให้กับจีน การผูกขาดด้านเก็บภาษี เป็นของพระมหากษัตริย์ (ดิเรก ชัยนาม, 1969 : 464-465) ตอนปลายรัชกาลที่ 2 ได้มีการอนุญาตให้ชาวจีนผูกขาดการเก็บภาษีบางอย่าง คือ ระบบเจ้าภาษีนายอากร โดยเจ้าภาษีนายอากร จะต้องส่งมอบเงินจำนวนหนึ่ง ให้รัฐบาลตามราคาที่ประมูลไว้ส่วนที่เหลือก็กลายเป็นผลกำไรของเจ้าภาษีนายอากร ระบบเจ้าภาษีนายอากรนี้รุ่งเรืองมาก สมัยรัชกาลที่ 3 คือ ทรงให้เอกชนชาวจีนผูกขาดภาษีถึง 38 ชนิดระบบนี้ทำให้รัฐบาลมีรายได้ที่แน่นอนในแต่ละปี แต่ทำให้เจ้าภาษีนายอากรขูดรีดภาษีจากราษฎรมากขึ้น เพราะจะต้องเหลือส่วนหนึ่งเป็นผลกำไรของตน (ฉัตรทิพย์ นาถสุดา, 2527 : 319)

ญาดดา ประภาพันธ์, (2527 : 117-125) ได้กล่าวถึงระบบเจ้าภาษีนายอากรว่า ในรัชกาลที่ 3 การเก็บผลประโยชน์ที่เรียกว่า “ส่วยสัดพัทธยากร” หรือ “ส่วยอากร” ถูกเรียกใหม่ว่า “ภาษีอากร” เป็นครั้งแรก การดำเนินการเก็บภาษีอากรในรัชกาลที่ 3 มีทั้งการเก็บโดยรัฐเก็บเอง และให้สัมปทานเอกชนจัดเก็บ จึงเกิดกลุ่มบุคคลเรียกว่า “เจ้าภาษี” หรือ นายอากร” ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญช่วยเก็บผลประโยชน์ สำหรับผลประโยชน์ที่รัฐจัดเก็บเองนั้น มักเป็นภาษีที่มีรายได้สูง เช่นค่านา ค่าสวน เป็นต้น เจ้าภาษีหรือนายอากรเอกชนที่ได้รับทำในเมืองไทยมักเป็นคนจีน ซึ่งเป็นผู้เสนอเงินประมูลสูงสุด ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นขุนหรือ หมื่น มีศักดินา 400 มีสิทธิตั้งทนายแทนตัวว่าความในศาลได้ ผู้มีฐานะเป็นเจ้าภาษีจะเป็นถึงข้าราชการมีอำนาจเท่าเจ้า

เมืองในอาณาเขตภาษีของตน ผู้ได้รับทำภาษีมักจะเป็นจีนจนเรียกกันว่า “จีนเจ้าภาษี” คนไทยแทบไม่มีรับทำ คนจีนทราบดีว่าการได้ทำภาษีจะเป็นทางสะสมความมั่งคั่ง ได้ดีที่สุดในที่สุด จึงสืบเสาะหาชนิดภาษีและพยายามให้คนได้เป็นเจ้าของด้วยกลอุบายต่างๆ แม้จนการตั้งเป็นสมาคมลับที่เรียกว่า “อั้งยี่” หรือ “ตัวเหี้ย” ซึ่งจะให้ความคุ้มครองแก่พวกตนและกีดกันพวกอื่นไม่ให้ได้ทำภาษีจากการที่มีสมาคมดังกล่าวหลายกลุ่มที่ตั้งขึ้น เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง จึงเกิดความไม่สงบในบ้านเมือง

เมื่อราชวงศ์หมิงได้สลายลงในปี พ.ศ. 2187 ราชวงศ์ชิงซึ่งเป็นราชวงศ์ต่างชาติได้เข้ามาปกครองประเทศจีน ชาวจีนที่ไม่พอใจการปกครองของราชวงศ์ต่างชาติ ได้รวมกลุ่มกันก่อกบฏขึ้นหลายครั้ง เพื่อล้มล้างราชวงศ์ชิง แล้วฟื้นฟูราชวงศ์หมิงขึ้นใหม่ แต่พวกกบฏได้ถูกปราบปรามอย่างหนักจากกองทัพของรัฐบาลชิง ไม่สามารถทำการต่อสู้ล้มล้างรัฐบาลได้อย่างเปิดเผย จึงได้ร่วมมือกันตั้งสมาคมลับ ชื่อ “สมาคมความกลมกลืนแห่งองค์สาม” (The Triad Society – San Ho Hui) ขึ้นในปี พ.ศ. 2217 สมาคมนี้ได้ก่อตั้งสาขาไปทั่วประเทศ และมีอยู่มากในมณฑลภาคใต้ของจีน ชาวจีนโพ้นทะเล ก็ได้นำเอาแบบอย่างของสมาคมนี้ไปก่อตั้งในดินแดนเหล่านี้ แต่ด้วยสาเหตุและจุดมุ่งหมายที่แตกต่างจากสมาคมลับในประเทศจีน

เกี่ยวกับความเป็นมาของอั้งยี่ในเมืองไทย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชไชย (2521 : 476-478) ได้อธิบายว่า ชื่อของสมาคมที่ตั้งในเมืองจีนแต่เดิมเรียกว่า “เทียนตี้ห่วย” แปลว่า “ฟ้าดินมนุษย์” หรือเรียกโดยย่ออีกอย่างหนึ่งตามภาษาฮกเกี้ยนว่า “ซาฮะ” ตามภาษาแต้จิ๋วแปลว่า “องค์สาม” เป็นนามของอั้งยี่ทุกคน ครั้นอั้งยี่แยกกันเป็นหลายกงสี จึงมีกงสีเรียกต่างกัน เช่น งี้หิ้น ปุนเถ่าก้ง งี้ฮก ตั้งกงสี ชิวลือถือ เป็นต้น ส่วนคำว่า “อั้งยี่” แปลว่า “หนังสือแดง” ก็เป็นชื่อเรียกกงสีหนึ่งเท่านั้น อั้งยี่ปรากฏมีขึ้นในเมืองไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 มูลเหตุที่เกิดอั้งยี่นั้น เนื่องมาแต่อังกฤษนำฝิ่นจากอินเดียเข้าไปขายในเมืองจีน พวกจีนตามเมืองชายทะเลพากันสูบฝิ่นติดกันแพร่หลาย จีนที่เข้ามาหาเงินในเมืองไทยก็เป็นคนสูบฝิ่น จึงเป็นปัจจัยให้คนไทยมีคนสูบฝิ่นมากขึ้น แม้จนถึงขั้นผู้ดีที่เป็นเจ้าและขุนนาง เมื่อปรากฏว่ามีคนสูบฝิ่นขึ้นแพร่หลายนั้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงดำรัสสั่งให้ตรวจจับฝิ่นตามกฎหมายอย่างกวาดขัน แต่พวกจีนและไทยที่ติดฝิ่นมีมากจึงลอบหาซื้อฝิ่นสูบ เป็นเหตุให้คนลอบขายฝิ่นขึ้นราคาได้กำไรงาม จึงมีพวกคนจีนคิดค้าฝิ่นด้วยการตั้งอั้งยี่วางสมัครพรรคพวกไว้ตามหัวเมืองชายทะเลที่ไม่มีการตรวจตรา คอยรับฝิ่นจากเรือสำเภามาจากเมืองจีน แล้วปลอมปนมากับสินค้าอื่น ส่งเข้ามายังกงสีใหญ่เป็นเหตุให้เกิดอั้งยี่รบพุ่งฆ่ากันหลายครั้ง รัฐจึงเปลี่ยนนโยบาย โดยการตั้งภาษีฝิ่นผูกขาดเฉพาะแต่รัฐบาล ชื่อฝิ่นเข้ามาต้มขายเอากำไรให้คนจีนซื้อฝิ่นสูบ คงห้ามแต่คนไทยมิให้สูบ

ถึงตอนปลายรัชกาลที่ 4 มีอั้งยี่เกิดขึ้นเนื่องมาจากประเพณีจีนเข้าเมือง ด้วยเงินที่ทิ้งถิ่นฐานไปทำมาหากินในต่างประเทศ ล้วนเป็นคนยากจนมักไปแต่ตัว แม้เงินค่าโดยสารเรือก็ไม่มีจะเสีย เมื่อเรือไปถึงเมืองไหนก็มีจีนในเมืองนั้นที่เป็นญาติหรือเป็นเก่าแก่ หาลูกจ้างไปรับและเสียเงินค่าโดยสาร พร้อมทั้งสำรองเงินล่วงหน้าให้จีนที่เข้ามาใหม่ ไทยจึงเรียกว่า “จีนใหม่” แล้วทำสัญญากันว่าถ้าแก่จะรับเลี้ยงให้กินอยู่ ข้างฝ่ายจีนใหม่จะทำงานให้เปล่าไม่เอาค่าจ้างหนึ่งปี งานที่ทำนั้นถ้าแก่จะใช้ให้ทำเอง หรือจะให้ไปทำงานกับผู้อื่น ถ้าแก่เป็นผู้ได้ค่าจ้าง หรือแม้แต่ถ้าแก่จะโอนสิทธิในสัญญาให้ผู้อื่นก็ได้ เมื่อครบหนึ่งปีแล้วก็ถือว่าจีนใหม่พ้นหนี้สินเป็นอิสระแก่ตนเอง จะรับจ้างถ้าแก่ทำงานต่อไปหรือไปทำมาหากินที่อื่นโดยลำพังตนก็ได้ มีประเพณีอย่างนี้มาแต่เดิมจนถึงรัชกาลที่ 4

สืบเนื่องจากอิทธิพลของพวกอั้งยี่ ได้ขยายขอบเขตออกไปมากขึ้นถึงชาวจีนที่ทำสวน หรือค้าขายอยู่ตามหัวเมือง ซึ่งถูกจีนเจ้าภาษีเบียดเบียนในการเก็บอากร และถูกคนในพื้นที่เมืองรังแกได้รับความเดือดร้อนไม่มีใครเกื้อหนุน จึงมักไปพึ่งอั้งยี่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงแก้ไขด้วยการให้เลือกหาจีนตั้งตัวได้เป็นหลักแหล่งแล้ว และเป็นคนซื่อตรงมีคณับถือมาก ตั้งเป็นตำแหน่ง “ปลัดจีน” ขึ้นในกรมการตามหัวเมืองที่มีคนจีนมาก สำหรับช่วยอุปการะและรับทุกข์ร้อนของพวกจีนขึ้นเสนอต่อรัฐบาล เมื่อทรงแก้ไขด้วยวิธีนี้เหตุการณ์เรื่องอั้งยี่สงบเงียบมาได้หลายปี

บทที่ 3

วัฒนธรรมของชาวจีนในภาคใต้

วัฒนธรรมและความเชื่อ

ด้วยอิทธิพลจากคำสอนของขงจื้อ ชาวจีนจึงมีความเคารพในประวัติศาสตร์และสถาบันครอบครัว อันเป็นที่มาของธรรมเนียมจีนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมเนียมการไหว้บรรพบุรุษหรือธรรมเนียมการไหว้เจ้า ซึ่งแท้จริงเป็นการยกย่องบุคคลที่น่านับถือในอดีตถ่ายทอดผ่านตำนานเทพเจ้า การจารึกประวัติศาสตร์ที่ชาวจีนทุกชั้นภาคภูมิใจ ดังนั้นธรรมเนียมการบันทึกเทือกเถาเหล่ากอ ผ่านสาแหรกตระกูล จึงเป็นที่แพร่หลายแม้ตามหมู่บ้านในชนบทของจีน (พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร, 2544: 149) ผลจากที่คนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคใต้อาจจำแนกวัฒนธรรมเป็นประเภทได้ ดังต่อไปนี้ (ดร.ณิ แก้วสีม่วง, 2529 : 827-833)

1. วัฒนธรรมพาณิชย์กรรม คนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้ทุกคนมีวัฒนธรรมพาณิชย์กรรมอยู่ในนิสัย แม้ส่วนใหญ่จะเริ่มจากกรรมกร แต่เมื่อมีโอกาสจะค้าขายได้ ก็จะไม่ยอมโอกาสทำการค้าขายทันที เริ่มต้นจากการขายของชำ เร่ซื้อ เร่ขาย แล้วค่อยขยายวิธีการและสิ่งที่จะค้าขายกว้างขวางขึ้นตามลำดับ จนเกิดวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้าขึ้นนานาประการ เช่น นำเอาระบบ “กงสี” (ของกลาง, ของกลางที่ใช้ร่วมกันสำหรับคนหมู่หนึ่ง, หุ้นส่วน, กิจการที่จัดเป็นสาธารณะ) เกิดย่านชุมชน ตลาด เมืองธุรกิจ เกิดโรงงานผลิตสิ่งอุปโภคที่ชุมชนจำเป็น เช่น โรงเลื่อย โรงน้ำแข็ง โรงไฟฟ้า เกิดการจัดการเดินเรือและรถประจำทางเพื่อรับส่งสินค้าและผู้โดยสารเหล่านี้เป็นเหตุให้วัฒนธรรมด้านวัตถุและสิ่งก่อสร้างเจริญขึ้นควบคู่กับวัฒนธรรมการเสาะหาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์กว้างขวางยิ่งขึ้น ทำให้ภูมิภาคและประเทศมันคงทางเศรษฐกิจ จะพบว่าผู้บุกเบิกให้เกิดวัฒนธรรมต่างๆ ที่กล่าวแล้ว ล้วนเป็นคนจีนหรือมีจีนเป็นกำลังสำคัญอยู่เบื้องหลังทั้งสิ้น เช่น

จีนคอซู้เจียง (พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี) ต้นตระกูล ณ ระนอง เป็นผู้สร้างเมืองระนอง เมืองกระบี่ เริ่มจากเป็นกรรมการเป็นพนักงานธุรกิจทางการค้า การจัดการเดินเรือโดยสารขนส่งสินค้าระหว่างเมืองปิ่นกับชุมชนฝั่งทะเลตะวันตก การดำเนินงานกิจการเหมืองแร่ การจัดเก็บภาษีอากร การรับผูกขาดภาษีผลประโยชน์ต่างๆ เช่น ภาษีตีบุก ภาษี สินค้าเข้า อากรฝิ่น สุรา บ่อนเบี้ย

จีนตันเพ็กฮวด (พระอร่ามสาครเขต) ต้นตระกูลตันหัยยั ระยะเวลาจากเมืองปิ่นเข้ามาทำอาชีพเป็นนายเหมืองเมื่อสะสมเงินได้มาก ก็ตั้งโรงถลุงแร่ และตั้งร้านค้าขายสินค้า

ต่าง ๆ ในระหว่างที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊) เป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต เป็นผู้ที่มี
 ดินในการทำเหมืองแร่มากที่สุด และเป็นนายเหมืองใหญ่ของภูเก็ต ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระอร่าม
 สาศครเขต ตำแหน่งปลัดจีน สามารถสร้างเรือขุดได้ เช่นเดียวกับชาวต่างประเทศ

จีนต้นมาเสียง (พระพิทักษ์ชินประชา) ต้นตระกูล ตันทวนิช เป็นนายเหมืองใน
 สมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊) มีความร่ำรวยจากธุรกิจเหมืองแร่ในระดับสูง มีทรัพย์สินที่
 ดิน และตีกรามบ้านช่องในเมืองภูเก็ตเป็นจำนวนมาก

จีนเนี้ยวี่ (หลวงบำรุงจีนประเทศ) เป็นคนจีนมาจากเมืองเอ๋อหมิง มาทำงานที่ปิ้ง
 อยู่ระยะหนึ่ง แล้วเข้ามาค้าขายที่เมืองภูเก็ต ระยะแรกเข้าหุ้นกับพระอร่ามสาศครเขต ภายหลังแยก
 มาค้าขายและทำเหมืองแร่เองมีฐานะร่ำรวยและมีพวกพ้องมาก ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายอำเภอ
 จีนมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงบำรุงจีนประเทศ

เฉพาะที่ภูเก็ตยังมีตระกูลต่างๆ ที่สืบสายมาจากคนจีนที่มีส่วนสำคัญก่อให้เกิด
 วัฒนธรรมทางพาณิชย์กรรมเจริญขึ้นในเมืองนี้อีกมาก เช่นตระกูลหงษ์หยก สืบตระกูลจากจีน
 ต้นจันทวน(หลวงอนุภาณุภูเก็ตการ) ตระกูลตันติวิท สืบตระกูลจากจีนตันเคี้ยว ตระกูลเอกวานิช
 สืบตระกูลจากจีน ต้นตัวไถ่ ตระกูลวานิช ผู้สืบตระกูลนายเจียร วานิช ตระกูลบุญสูง ผู้สืบ
 ตระกูลนายจตุดี บุญสูง เป็นต้น

ส่วนที่ปัตตานีจีนจันกิมกวย ต้นตระกูลจันทรศมี เป็นไต๋ก่งเรือสำเภามาจากอำเภอ
 ไฮเล้งมณฑลฮกเกี้ยน นำเรือบรรทุกสินค้าจากสิงคโปร์มาเปิดร้านค้าขายที่เมืองสายบุรี มณฑล
 ปัตตานีมีบุตรคือ นายฮกซุ่น (หลวงพิธานอำนาจกิจ) ผู้ให้กำเนิดบริษัทพิธานพาณิชย์

ตระกูลคณานุรักษ์ ตระกูลนี้สืบตระกูลมาจากนายบู้ แซ่ตัน เป็นจีนฮกเกี้ยน เมือง
 ชัวเถา เข้ามาค้าขายที่เมืองสงขลา ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีความชอบได้เป็นหลวงกิจกรจางวางเมือง
 ปัตตานี ต่อมามีบุตรชื่อจูลี่ ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น "พระจีนคณานุรักษ์" ซึ่ง
 ต่อมาบุตรหลานได้ใช้นามสกุล "ตันธนวัฒน์" และนามสกุล "คณานุรักษ์" ตระกูลนี้ได้สร้างความ
 เจริญให้กับเมืองปัตตานีและการทำกิจการเหมืองแร่

ตระกูลวัฒนายากร ต้นตระกูลนี้เป็นพ่อค้าเรือสำเภามาจากจีนที่เดินทางเข้ามาค้าขาย
 ในเมืองปัตตานี มีนายซุ่นจ่าย เป็นอาทิ ได้ประกอบอาชีพทางการค้าทำให้ปัตตานีเจริญก้าวหน้า
 ขึ้นหลายด้าน เช่น ได้ตั้งโรงไฟฟ้า โรงน้ำแข็งขึ้นที่เมืองปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ทำเหมือง
 แร่ สวนยางพารา จนต่อมานายซุ่นจ่ายได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ในรัชกาลที่ 7 เป็นขุนธำรง
 พันธุ์ภักดี (ธำรง วัฒนายากร) กรมการพิเศษของจังหวัดปัตตานี

2. วัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรม คนจีนได้นำเอาวัฒนธรรมการก่อสร้างที่อยู่อาศัย
 ศาสนสถาน แบบเก๋ง ตึก ตึกแถว ตลอดจนวัสดุการก่อสร้างที่ทำจากดินเผา เช่น อิฐ อิฐหน้าวัว

กระเบื้อง ช่องลมดินเผาเข้ามาใช้ ทำให้สถาปัตยกรรมประเภทที่อยู่อาศัยเปลี่ยนจากการสร้างด้วยไม้ แบบเรือนเครื่องผูก และเรือนเครื่องสับเป็นแบบตึกผสมไม้ และเป็นตึกเต็มรูปเกิดขึ้น และค่อนิยมเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ทำให้วัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การปลูกตึกแถวของคนจีนตามแหล่งที่เป็นย่านการค้าซึ่งต่อมาได้เจริญขึ้นเป็นเมือง เช่น ที่สงขลา บัตตานี ตรัง ตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง ระนอง ภูเก็ต มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมคล้ายตึกแถวในเมืองป็นัง

3. วัฒนธรรมด้านอาหารและโภชนาการ ของจีนได้เข้ามาผสมผสานอยู่ในวัฒนธรรมของชาวภาคใต้อย่างกว้างขวาง เช่น อาหารที่ผลิตจากถั่วเหลืองที่แพร่หลายมากได้แก่ เต้าเจี้ยว เต้าหู้ยี้ บี๋หุน (เส้นหมี่ขาว) หมี่สั่ว (เส้นบะหมี่) ดังหน หรือดังหุน (วุ้นเส้น) คนจีนไม่น้อยเข้ามาก่อร่างสร้างตัวด้วยการปลูกผัก ทำให้พืชผักจีนหลายชนิดเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย เช่น ผักบุงจีน ผักกาด ผักคะน้า ขึ้นฉ่าย ดังโอ้ กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก เป็นต้น ทำให้วัฒนธรรมการกินผักขยายกว้างขวางออก และความนิยมกินผักต้องมีเพิ่มขึ้นหลายชนิด เช่น ดังฉ่าย หัวผักกาดดอง เกี่ยมฉៃ (ผักดองเค็ม) ซีแซ็กฉ่าย เป็นต้น ตลอดจนผลไม้ดองและยาดอง เหล้าดอง และอาหารแบบจีนมากมายรวมถึงการกินเลี้ยงแบบโต๊ะจีน โดยเฉพาะภาคใต้ฝั่งตะวันตก คนจีนได้นำเอาวัฒนธรรมการกินเจ ซึ่งเรียกกันว่า “กินผัก” เข้ามาจนปัจจุบันขยายเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของจังหวัดภูเก็ต และท้องถิ่นอื่นๆ เช่น ตะกั่วป่า ระนอง ตรัง มีผู้เข้าร่วมพิธีนี้ตามศาลเจ้าต่างๆ เพิ่มขึ้นทุกปี

4. วัฒนธรรมด้านเครื่องมือเครื่องใช้และการแต่งกาย คนจีนได้นำเอาเครื่องมือเครื่องใช้ และเครื่องแต่งกายนานาชนิด เข้ามาเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตอย่างจีน ทำให้สิ่งเหล่านั้นเป็นที่นิยมแพร่หลายในภาคใต้ เช่น เครื่องมือในการหุงต้ม เช่น อั้งเหล้า (อั้งโล่) เจียนฉี่ (ตะหลิว) ลางซิ่ง (ลังถึง) เครื่องต้มยาเช่น จับเจี้ยว เครื่องใช้อื่นๆ เช่น ชันต้อ (ตะเกียบ) สากี้ (ปุงกี้) สอบปู้เท (กระสอบป่าน) เปี้ยว (หมากจีน) เซ้า (เข่ง) พอก (ที่เก็บอาหารที่ปรุงเรียบร้อยแล้ว) ฟองฉี่ (เบ้าที่ใช้แทนเงินในการพนัน ปอ (โป) ผ้าโพย (ผ้าพวย) ไกรบวง (กรรไกรแบบจีน ใช้ตัดผ้า และตัดผม) เกี้ยว (คานหามจีน) เก๋หล่าง (ตะกร่างขังไก่) ปั้น (ปั้นปักผม) เสื้อก๊วยเฮง (เสื้อก๊วยเฮง) ผู้ใหญ่ที่สืบเชื้อสายมาจากชาวจีนผู้ชายนิยมนุ่งกางเกงไม่มีสาบและรั้งกระดุม สวมเสื้อแขนยาวมีกระเป๋าทิ้งสองข้าง เรียกว่า เสื้อก๊วยเฮง ส่วนผู้หญิงชาวภูเก็ตและถิ่นที่มีวัฒนธรรมจีนผสมนิยมนุ่งโสร่งปาเต๊ะ สวมเสื้อสามส่วนผ้าลูกไม้ตัดรูปคาดเข็มขัดเงิน นาก หรือทองคำ

5. วัฒนธรรมด้านภาษา ถึงแม้ว่าราษฎรในภาคใต้จะมีเชื้อสายจีนปะปนอยู่มาก โดยเฉพาะในหัวเมืองฝั่งตะวันตก ปรากฏว่าภาษาที่ใช้พูดเป็นภาษาไทยราษฎรที่อายุต่ำกว่า 50 ปี น้อยคนที่จะพูดภาษาจีนได้อย่างคล่องแคล่ว เพราะอิทธิพลของโรงเรียนไทย การศึกษาระดับ

ประถมศึกษาที่มีลูกจีนหลายจีนน้อยรายที่จะพูดภาษาจีน แต่มีถ้อยคำภาษาจีนประสมอยู่ในภาษาถิ่นได้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะถิ่นภูเก็ตมีคำภาษาจีนปนอยู่มากเป็นพิเศษ

6. วัฒนธรรมด้านประเพณีและความเชื่อ เนื่องจากคนจีนเป็นผู้ที่มั่นคงต่อขนบธรรมเนียมประเพณี เมื่อเข้ามาอยู่ในภาคใต้ก็ยังคงปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อเดิมอย่างเคร่งครัด จึงทำให้ประเพณีและความเชื่อแบบจีนที่ปรากฏในภาคใต้ จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ ประเพณีความเชื่อแท้แบบจีนอย่างหนึ่งและแบบประสมประสานระหว่างไทย จีน และฝรั่งอีกแบบหนึ่ง ลักษณะแรกถือปฏิบัติกันในหมู่คนจีนที่มาจากเมืองจีนและผู้สืบตระกูลชั้นต้นๆ ส่วนลักษณะหลังจะปรากฏในสังคมที่มีคนเชื้อสายจีนผสมอยู่หนาแน่น ประเพณีการแต่งงานของชาวจีนที่จังหวัดตรัง งานแต่งงานของชาวจีนแท้ๆ ซึ่งตามปกติแล้วจะมีการดูฤกษ์ยาม ส่วนใหญ่ฤกษ์ยามจะเป็นช่วงเวลากลางคืนหรือเช้ามืด ดังนั้นเจ้าบ่าวมักไปรับเจ้าสาวตอนดึกหรือเช้ามืด เมื่อรับไปบ้านเจ้าบ่าวแล้ว อีกสามวันคู่บ่าวสาวถึงจะกลับมาบ้านพ่อแม่ของเจ้าสาว เรียกว่าตั้งคู่ (กลับบ้าน) มารับประทานอาหารและไหว้เจ้าที่บ้านเจ้าสาว ประเพณีงานศพมีการไว้ทุกข์ โดยแต่งเครื่องขาวผ้าด้ายดิบแบบจีน สวดพระอภิธรรมแบบไทยเผาแล้วฝังกระดูก และไหว้วิญญาณที่บ้านตามลัทธิเต๋า ส่วนพิธีงานศพในจังหวัดตรัง ที่พิเศษออกไป คือ จะมีใบประกาศพิมพ์เป็นแผ่นปลิว ปิดตามสามแยก หรือร้านค้าแฟ เพื่อแจ้งการตายและบอกวันที่จะขอเชิญมาร่วมงานและจะมีพิธีสวดกงเต็กและวันที่เผาศพ ซึ่งถ้าเป็นงานศพของคนจีนแท้ๆ จะฝังที่ฮวงซุ้ย ไม่เผาและการบอกญาติมิตรของผู้ตาย ก็จะไปบอกด้วยวาจา หรือเป็นการรดเชิญไม่ปิดเป็นประกาศ

ศาลเจ้าจีน ในภาคใต้มีศาลเจ้าจีนอยู่ในจังหวัดต่างๆ หลายศาลแบ่งตามภาษาพูด แต่ถึงแม้ว่าจะต่างภาษากัน แต่มีชาวจีนทุกภาษาไปกราบไหว้ ซึ่งอาจจะไปเป็นครั้ง แต่ถ้าเป็นจีนฮกเกี้ยนจะไปกราบไหว้เป็นประจำทุกวันพระจีน หรือเมื่อมีงานเทศกาล ประโยชน์ของศาลเจ้าจีนนอกจากเป็นที่ตั้งของแท่นบูชาบรรพบุรุษชั้นจู้ (แผ่นป้ายชื่อผู้ตาย) เล่าเอี้ย (เทพเจ้าต่างๆ) กวนอิมเนี้ย (เจ้าแม่กวนอิม) เป็นต้น ศาลเจ้าปูนเก่าๆจะมีอยู่แทบทุกจังหวัด

ชาวจีนส่วนใหญ่จะเชื่อถือเรื่องมงคลนาม ดังเช่นวันตรุษจีนครอบครัวที่รู้จักกัน จะแลกเปลี่ยน ส้มจีน ต่อกันเพราะชาวจีนถือว่าส้มจีนหรือได้กิก แปลว่า ดีมาก มีความหมายในทางสิริมงคล ในพิธีมงคล เช่น แต่งงานห้ามคนไว้ทุกข์ไปร่วมงาน เชื่อกันว่าสิงโตเป็นสัตว์ประเสริฐ กอปรด้วยมงคลลักษณะอย่างสูง เป็นเทพเนรมิตมาอำนวยพรแก่ผู้มีบุญญาธิการให้มีความสุข ความเจริญ จึงพากันเสื้อมใส่ จัดหารูปสิงโตมาตั้งเคารพบูชาตามบ้านเรือน และมีประเพณีการเซตสิงโต และคติความเชื่อของชาวจีนโบราณว่ามังกรเป็นเจ้าแห่งสัตว์ มีอิทธิฤทธิ์บันดาลคุณและโทษได้ จัดอยู่ในสัตว์วิเศษ 4 ชนิด คือ กิเลน หงส์ เต่า และมังกร แต่มังกรใหญ่ที่สุด เมื่อเกิดเภทภัย เช่น ทุพภิกขภัย โรคระบาด หรือเหตุร้ายแรงอื่นๆ จึงนิยมจัดพิธีแห่มังกรขอให้ปกป้องคุ้ม

ครองต่อมายายเป็นเซตมังกกร ชาวจีนมีความเชื่อว่า ผีจิ้งจกไฟ และกลัวเสียงดังจึงนิยมจุดประทัด เพื่อขับไล่ไสส่งสิ่งที่เป็นอัปรีภัยเสียด จัญไร และภูติผีปีศาจที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในบ้าน หรือจะมาทำอันตรายให้ตกใจกลัวแตกตื่นหนีไปเสีย (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้, 2529 : 481)

พิธีการของชาวจีน

ชาวจีนมีวันหยุดหรือวันพิธีการเป็นระยะๆ ตลอดปี ซึ่งล้วนมีความสำคัญในทางศาสนา ครอบครัว ญาติพี่น้อง อาจเรียกได้ว่าสำคัญอยู่ 8 งาน (กมล จันทรส, 2506 : 475-495)

1. งานฉลองปีใหม่ เริ่มต้นในวันที่หนึ่ง ของเดือนต้นปีทางจันทรคติตั้งแต่สามถึงห้าวัน การเตรียมการเพื่อฉลองปีใหม่นี้เริ่มต้นในราวหนึ่งอาทิตย์หรือกว่านั้น แม่บ้านจีนจะไปยังวัดจีน เพื่อแสดงความขอบคุณต่อเจ้าหรือเทพดาอารักษ์ ที่ได้ประทานความช่วยเหลือแก่ครอบครัวของตนในปีที่ผ่านมาไปแล้ว พร้อมกับขอให้ช่วยเหลือต่อไปอีกในอนาคตแม่บ้านต้องเตรียมอาหารก่อนหน้านั้น เพราะตามประเพณีในวันที่หนึ่งของปีใหม่จะฆ่าสัตว์ไม่ได้ และทำห่อกระดาษสีแดงบรรจุเงินไว้ตามสมควร สำหรับแจกจ่ายเป็นของขวัญแก่เด็กๆ บรรดาเจ้าหรือเทพดากระดาษภายในบ้านถูกเปลี่ยนใหม่ทั้งหมด และทำความสะอาดทั่วบริเวณต่างๆ ตอนบ่ายวันนี้ บรรดาบ้านจีนที่เป็นร้านค้าจะเลี้ยงอาหารค่ำแก่พวกลูกจ้างของตน พ่อค้าจีนบางคนมีการวางอาหารบนพื้นห้องติดกับทางเข้าในร้าน เพื่อบูชาหรือเซ่นเจ้าหรือวิญญาณของปีเก่าที่เปลี่ยนไป นอกจากอาหารยังมีเครื่องดื่มอย่างดีพร้อมกับจุดธูปเทียนบูชา พอคล้อยบ่ายลงไปบรรดาร้านค้าต่างๆ จะปิดประตูหน้าร้านเพื่อเตรียมต้อนรับปีใหม่ เฉพาะครอบครัวเป็นการภายใน วันปีใหม่เป็นโอกาสเดียวดูเหมือนจะเป็นโอกาสเดียวตลอดทั้งปีที่ชาวจีนได้หยุดงานอย่างแท้จริง

2. พิธีประดับโคมไฟ เป็นพิธีฉลองเกี่ยวกับศาสนาตกในวันที่ สิบห้าของเดือนแรกทางจันทรคติ ตามหมู่บ้านของประเทศจีนตอนใต้ถือว่าเป็นการสิ้นสุดการฉลองปีใหม่แล้ว โดยเด็ดขาด มีการฉลองด้วยการแห่พระพุทธรูปไปตามหมู่บ้าน และทุกๆ บ้านจะต้องแขวนโคมไฟไว้ที่หน้าบ้านของตน พอดกเย็นก็จะมีการเลี้ยงกันในระหว่างครอบครัวและญาติสนิท พ่อค้าชายชนมชาวจีนจะทำขนมเป็นรูปเจดีย์แบบจีนและสิงโต ฉาบด้วยน้ำตาลขาวแข็งเสนอขายแก่ลูกค้าพร้อมด้วยผลไม้และขนมหวานอื่นๆ ถวายแก่เจ้าหรือพระพุทธรูปในโบสถ์หรือวัดจีน ผู้ถวายนำสิ่งของให้แก่เจ้าหรือพระแล้วมีการบริจาคเงินทำบุญหรือบำรุงวัดแล้วนำสิ่งของถวายเป็นของขวัญแก่เด็ก ๆ

3. เช็งเหม็ง วันเช็งเหม็งตกในวันที่ 29 ของเดือนที่สองตามจันทรคติ ครอบครัวจะเดินทางไปที่ฝั่งศพของบรรพบุรุษที่อยู่นอกเมืองออกไป หลังจากทำพิธีเซ่นสรวงบูชาดวงวิญญาณ และทำความสะอาดที่ฝั่งศพเรียบร้อย จะร่วมกันรับประทานอาหารกันในบริเวณใกล้เคียงนั้น

4. พิธีเดือนห้า ตกในวันที่ห้าของเดือนห้าตามจันทรคติพิธีบางครั้งเรียกว่า พิธีแห่เรือมังกร ในประเทศจีนเป็นวันแข่งเรือที่ทำรูปร่างคล้ายมังกร ในประเทศไทยไม่มีการแข่งเรือแต่ทำพิธีกันภายในบ้าน โดยหลังจากนำของไปถวายเจ้าหรือพระแล้วจะนำกลับมารับประทานกันในบ้าน และเป็นธรรมเนียมสำหรับคนจีนที่เป็นผู้ใหญ่จะออกจากบ้านไปเยี่ยมเพื่อนฝูง หรือพักผ่อนหลังจากทำงานหนักมาหลายเดือน

5. วันไหว้ดาว ตกในวันที่เจ็ดของเดือนที่เจ็ดตามจันทรคติ เป็นพิธีการย่อยๆ ของคนจีนที่มีความสำคัญในทางสังคมมากกว่าทางศาสนา สืบเนื่องมาจากนิยายปรัมปราของคนเลี้ยงวัว ชื่อเนี่ยวหลันกับหญิงปั้นฝ้ายชื่อเซียะหนุ่ย ในกลุ่มดาวที่อยู่ทางเหนือและทางใต้ของทางช้างเผือก ซึ่งชาวจีนถือว่าเป็นคงคาสวรรค์ ครั้งเดียวในปีหนึ่งดาวสองกลุ่ม หรือหญิงสาวกับชายหนุ่มในนิยายนั้นได้พบกันโดยอาศัยสะพานที่นกชนิดหนึ่งทำให้ ดังนั้นตามประเพณีจีนถือว่าเป็นวันที่หญิงสาวชาวจีนรอคอย ในขณะที่เดียวกันเธอจะเอาด้ายสอยเข้ารูเข็ม ถ้าด้ายเข้าได้สำเร็จเธอจะได้แต่งงานอย่างมีความสุขในปีถัดไป วันนี้หนุ่มสาววัยรุ่นชาวจีนอาจมีโอกาสดูคู่คุยกัน นับว่าเป็นโอกาสหนึ่งที่ไม่ค่อยจะมีนัก ในการหย่อนระเบียบควบคุมหญิงสาวอย่างเข้มงวดตามประเพณีจีน วันไหว้ดาวเป็นวันที่พวกจีนกวางตั้งถือกันว่าเป็นพิเศษ แต่พวกจีนแต่จิวส่วนใหญ่ มักไม่มีใครเอาใจใส่สัก

6. จุงหยวน (หรือที่คนจีนแต่จิว เรียกว่า "วันชิตว้ยปั่ว" ตกในวันที่ 15 ของเดือนที่เจ็ดทางจันทรคติ การประกอบพิธีและความสำคัญแตกต่างกันไปตามภาษาพูด เช่น พวกจีนกวางตั้งไปที่ป่าช้า ทำพิธีเซ่นบวงสรวงอย่างง่าย ๆ โดยให้ความสำคัญน้อยกว่าวันเช็งเหม็งมาก ส่วนพวกจีนแต่จิวมักพอใจที่จะทำพิธีนี้ภายในบ้าน โดยตั้งโต๊ะที่หน้าบ้านหรือร้านของตน มีอาหารและเครื่องต้ม ตะเกียงน้ำมัน มีถึงน้ำพร้อมด้วยกระบวยทำด้วยโลหะวางอยู่ใกล้ๆ เพื่อวิญญาณที่มากินอาหารได้ล้างปากล้างมือ เมื่อกินเสร็จแล้ว มีการเผากระดาษเงินกระดาษทอง

7. พิธีกลางฤดูใบไม้ร่วง (สารทไหว้พระจันทร์) ตกในวันที่สิบห้าของเดือนที่แปดทางจันทรคติ นับเป็นพิธีการที่สนุกสนานรื่นเริงในตอนเย็นของวันนี้ จะมีการตั้งโต๊ะเต็มไปด้วยขนมหวานที่ทำเป็นพิเศษ เครื่องต้ม ถ้วยชา ผลไม้นานาชนิด สินค้าต่างๆ (ที่ร้านค้านั้นจำหน่าย) กระดาษเงินกระดาษทอง ใช้รูปดอกไม้ใหญ่ เทียนและโคมสีสด หากเป็นร้านค้าจะมีรูปเขียนตามแบบจีนทำเป็นฉากหลัง การตั้งโต๊ะบูชาจะต้องเสร็จและเริ่มต้นในเวลาประมาณ 19.00 น. ของตอนค่ำจนถึงเที่ยงคืน ในคืนนั้นชาวจีนจะทำตัวให้เป็นสุขหาความสำราญต่างๆ มีมหรสพ และโรง

เล่นจิว ให้เที่ยวชมในชุมชนนั้นๆ ในวันเสาร์ที่ไหว้พระจันทร์นี้ถือกันในกลุ่มคนจีนว่า พระจันทร์ซึ่งเป็นเทพธิดา จะปรากฏโฉมออกมา เพื่อรับปฏิการร้องทุกข์และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้หญิง การตั้งโต๊ะอาหารและนำสินค้าย่อยๆ เพื่อเป็นเกียรติและต้อนรับเทพธิดาองค์นี้ ร้านขายขนมของจีนจะมีการขาย “ขนมพระจันทร์” ก่อนถึงวันเสาร์หลายวัน และตามประเพณีครอบครัวทั้งหมด จะมาพร้อมกันภายใต้แสงจันทร์ และรับประทานขนมในเวลาเที่ยงคืน ประเพณีไหว้พระจันทร์นี้ เพื่อระลึกถึงการกบฏของคนจีนในการลุกขึ้นต่อสู้กับราชวงศ์มองโกล ชาวจีนโพ้นทะเลจะถือเอาวันเสาร์ที่ไหว้พระจันทร์ เป็นวันระลึกถึงบ้านเกิดเมืองนอนในประเทศจีน และถือโอกาสนี้กระชับความสัมพันธ์ของคนจีนรุ่นหลังให้มีต่อประเทศจีนมากขึ้น

8. พิธีฤดูหนาว ตกวันที่ 25 ของเดือนที่สิบเอ็ดทางจันทรคติเป็นพิธีการเงียบๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อประสานไมตรีระหว่างญาติพี่น้องภายในครอบครัว ชาวจีนโพ้นทะเลเชื่อว่า วันนี้เจ้าที่ประจำบ้านเรือนจะต้องกลับไปสวรรค์ เพื่อรายงานความเป็นไปของครอบครัวนั้นๆ ต่อผู้ใหญ่แห่งสวรรค์ ในรอบสิบสองเดือนที่ผ่านมา เพื่อเป็นการประกันว่า เจ้าที่จะรายงานแต่สิ่งดีงาม จะทำให้เกิดโชคลาภในปีต่อไป ในวันนี้มีการจัดเลี้ยงอาหารเป็นพิเศษ และเป็นโอกาสที่ครอบครัวทั้งหมด รวมทั้งลูกๆ ที่แต่งงานไปแล้ว ได้กลับมาบ้านเพื่อเยี่ยมเยียนพ่อแม่

การสร้างองค์การของชาวจีน

บรรดาชาวจีนอพยพที่แบ่งพวกกันออกตามภาษาพูด ได้แก่แต้จิ๋ว และ กวางตุ้ง ไหล่ล่า และฮกเกี้ยน นั้น ต่างก็ตั้งสมาคมสำหรับบุคคลที่พูดภาษาเดียวกันขึ้น สมาคมเหล่านี้นับว่ามีอิทธิพลมากที่สุดใ้องค์การของชาวจีนอพยพ เนื่องจากมีจำนวนสมาชิกและกิจกรรมมากมายระยะแรกสมาคมเหล่านี้จะมีการสร้างวัดจีน หรือศาลเจ้าจีนขึ้น ต่อมาได้มีการสร้างหรือร่วมบริจาคสถานพยาบาล รวมถึงการสร้างโรงเรียนจีน สมาคมเหล่านี้ได้แก่ สมาคมแต้จิ๋ว สมาคมแคะ สมาคมกวางตุ้ง สมาคมไหล่ล่า และสมาคมฮกเกี้ยน ส่วนสมาคมอื่นๆ ได้แก่ สมาคมการค้า หอการค้า สมาคมการกุศล เป็นต้น

การรวมตัวเป็นกลุ่มสมาคมนี้มีกิจกรรมต่างๆ มากมาย ส่วนมากได้แก่การบำรุงรักษาที่ฝังศพ ซึ่งอาจเป็นการก่อตั้งที่เก่าแก่ที่สุดของชาวจีนในประเทศไทย ตามประวัติศาสตร์ต่างๆ ของสมาคมเหล่านี้ได้มีการสร้างวัดหรือศาลเจ้าจีนขึ้นในระยะหลัง ต่อมาหลายสมาคมได้มีการสร้างสถานพยาบาลและโรงพยาบาลให้คนทั่วไปไม่จำเพาะแต่ชาวจีน หลังจากนั้นสมาคมเหล่านี้เริ่มสนใจในการสร้างโรงเรียนจีนเพิ่มขึ้น ระยะแรกภาษาที่ใช้สอนในโรงเรียนจะเป็นภาษาพูดของสมาคมที่ให้การสนับสนุน แต่ต่อมาได้มีการสอนด้วยภาษาแมนดารินหรือภาษาก๊กอื้อ ซึ่ง

เป็นภาษาประจำชาติของจีน และโรงเรียนเหล่านี้จะรับเด็กนักเรียนโดยไม่เลือกว่ามาจากครอบครัวภาษาพูดใด

กิจกรรมของสมาคมดังกล่าว เกิดมาจากความปรารถนาอันสุจริตใจที่จะสนองความต้องการอันแท้จริงของชาวจีนในประเทศไทย และส่วนหนึ่งมาจากความพยายามที่เปิดเผยมือ การหารายได้ โรงเรียน โรงพยาบาล หรือแม้แต่วัดหรือศาลเจ้านับได้ว่าเป็นผลประกอบการที่มีกำไรมาก มักจะทำความร่ำรวยให้กับสมาคมที่สนับสนุนเสมอ เนื่องด้วยเหตุนี้สมาคมจึงสามารถสร้างอาคารหรือขยายงานออกไปได้สมาคมที่ดำเนินการประสบความสำเร็จจะได้รับการสรรเสริญจากชาวจีนโดยทั่วไป

ในทางสังคมของสมาคมภาษาพูด เป็นแหล่งที่สมาชิกได้มีโอกาสรับรู้ข่าวสารต่างๆ จากหมู่บ้านอันเป็นตำบลบ้านเกิดของตน รวมทั้งการเล่าสู่กันฟังในเรื่องต่างๆ และร่วมกิจกรรมอื่นๆ เช่น การเล่นไพ่ ในกลุ่มเพื่อนภาษาเดียวกัน นอกจากนั้นสมาคมภาษาพูดจะบริการสงเคราะห์ผู้ที่อพยพเข้ามาใหม่ ในการจัดการตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมให้ความคุ้มครองและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่นการดูแลให้เด็กที่พำนักอาศัยการเริ่มต้นประกอบอาชีพ จัดหาเล่มให้เมื่อมีความต้องการไปติดต่อกับหน่วยงานราชการไทย และยื่นมือเข้าไปขัดขวางหรือขอความเป็นธรรมในกรณีไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการติดต่อปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ตลอดจนการให้คำแนะนำในการส่งเงินกลับไปยังประเทศจีน นอกจากนี้ยังมีระบบการให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือในกรณีเกิดความยุ่งยากหรือประสบเคราะห์ภัย

สมาคมธุรกิจที่มีความสำคัญของชาวจีน คือ สมาคมหอการค้าจีน ซึ่งแต่เดิมจัดตั้งขึ้นเพื่อการดำเนินธุรกิจเฉพาะชาวจีน แต่ปัจจุบันในจังหวัดต่างๆ ได้มีการจัดตั้งหอการค้าจังหวัดอย่างไรก็ตาม ตำแหน่งสำคัญๆ ของกรรมการหอการค้ายังคงตกอยู่ในมือของคนจีน

ส่วนสมาคมการกุศลที่ใหญ่ที่สุดของบรรดาสมาคมประเภทนี้ คือ สมาคมปอเต็กตึ๊ง เป็นสมาคมที่ควบคุมการดำเนินงานการกุศล ทั้งหมดของชุมชนชาวจีนในประเทศไทยมีงบประมาณรายได้จากการบริจาคของเอกชนและค่าธรรมเนียมสมาชิก ระยะเวลาๆ จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือการเงินให้กับชาวจีน ให้การรักษาและรับคนป่วยเข้าโรงพยาบาล จัดการฝังศพให้แก่คนจีนที่ยากจน และจัดการช่วยเหลือในเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัยแก่ผู้ได้รับภัยพิบัติต่างๆ

การรวมตัวกันเป็นองค์กรหรือสมาคมต่างๆ ของชาวจีนเป็นไปอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ ผู้ที่เป็นสมาชิกของสมาคมใดสมาคมหนึ่ง อาจเป็นสมาชิกของสมาคมอื่นได้ในเวลาเดียวกัน เช่น เป็นสมาชิกในสมาคมภาษาพูด สมาคมการค้า หอการค้าและสมาคมการกุศล แห่งใดแห่งหนึ่งหรือหลายแห่งด้วย

บทที่ 4

ลักษณะทั่วไปของสถาปัตยกรรมจีน

บ้านของชาวจีน

แบบบ้านของชาวจีนที่เรียกว่า “ห้องแถว” มีลักษณะสองหรือสามชั้นสร้างขึ้นด้วยไม้หรือก่ออิฐฉาบปูน แต่ละบ้านอาจมีห้องเดียวหรือหลายคูหาเรียงกันไปตามความยาวของถนนด้านหน้าหันออกสู่ทางเดินอันเป็นลักษณะที่สะดวก ในการค้าขายหรือทำธุรกิจ ในบริเวณชุมชนชาวจีนที่อยู่อาศัยจะมีตึกแถวหรือห้องแถว ที่เป็นร้านหรือห้างเรียงติดต่อกันไป

ภายในบ้านของชาวจีน ห้องแถว คือร้านค้าและที่อยู่อาศัยในที่เดียวกันส่วนที่ทำการค้าขายอยู่ทางด้านหน้าชั้นล่าง ถัดไปด้านหลังเป็นที่เปิดโล่งสำหรับทำอาหาร รวมทั้งห้องเก็บของและห้องน้ำ ห้องนอนอยู่บนชั้นที่สองหรือชั้นที่สาม พื้นชั้นล่างมักปูด้วยกระเบื้องดินเผาสีแดง หรือลาดซีเมนต์อย่างหยาบๆ กำแพงก่ออิฐฉาบปูนมักจะไม่ทาสี การก่อสร้างบ้านเหล่านี้มีหน้าต่างอยู่เพียงด้านหน้าและด้านหลังเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ภายในบ้านจึงมักจะมีมืดทึบและอับชื้น

ตามแบบบ้านเรือนครอบครัวจีนนั้นจะขยายออกไปอีกเมื่อลูกชายแต่งงาน อาจจะเพิ่มขึ้นสามอีกชั้น ไม่ว่าบ้านเล็กหรือบ้านใหญ่ความรู้สึกที่สร้างขึ้นภายในบ้าน เป็นความรู้สึกเป็นปีกแผ่นแน่นหนา ร่วมมือและประสานกันภายในครอบครัว และตามธรรมเนียมจะเปิดบ้านรับเพียงญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงที่สนิทสนมกันจริงๆ เท่านั้น ในตอนกลางคืนด้านหน้าที่เปิดออกทางถนนก็จะถูกปิดด้วย ไม้เป็นแผ่นๆ อย่างแน่นหนา จากนั้นบ้านและครอบครัวทั้งหมดก็จะถูกตัดขาดออกจากโลกภายนอกโดยสิ้นเชิง (กมล จันทรสร, 2506 : 373-375)

การก่อสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 มีงานก่ออิฐถือปูนมากขึ้น และมีการสร้างแก่งเงินอาคารบ้านเรือนและร้านค้าของชาวจีน เป็นอาคารก่ออิฐถือปูน มีรูปแบบตามแบบจีนที่ช่างคุ่นเคย หรือเจ้าของบ้านที่เป็นคนจีนต้องการให้จำลองบ้านแบบในเมืองจีนมาสร้างขึ้น บ้านแบบจีนในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ซึ่งก่อสร้างโดยช่างชาวจีนซึ่งมีความรู้ทางงานก่ออิฐถือปูนเป็นโครงสร้างชนิดผนังรับน้ำหนัก วัสดุก่อสร้างหลักเป็นอิฐก้อนใหญ่ ก่อผนังหนา ฉาบปูนผนังด้านนอกใช้เป็นกำแพงไปด้วยในตัว โครงหลังคาเป็นไม้ซุงกลมหรือไม้หน้าตัดสี่เหลี่ยม บางหลังสลักลวดลายแบบจีน วัสดุผนังหลังคาเป็นกระเบื้องดินเผาแบบกาบกล้วย มีปูนปั้นรูปโค้งกลมปิดตรงรอยต่อระหว่างแผ่นตามวิธีการของช่างจีน พื้นลานโล่งภายในมักปูด้วยหินแกรนิตจากเมืองจีน ลักษณะของบ้านจีนจึงมีความที่อบอุ่นหนักแน่นมั่นคงแข็งแรง ทนทานต่อดินฟ้าอากาศตามลักษณะวัสดุก่อสร้างและวิธีการก่อสร้างตามแบบจีน

การใช้โครงสร้างแบบผนังรับน้ำหนัก และชนิดที่ก่ออิฐหุ้มเสาไม้เป็นแกนภายใน ซึ่งใช้กันในเวลานั้น ทำให้อาคารแบบจีนและแบบที่ได้รับอิทธิพลตะวันตก มีผนังชั้นบนกับชั้นล่างที่ตรงกันเพื่อถ่ายน้ำหนักกันโดยตรง รูปทรงอาคารภายนอกจึงเป็นผนังผืนเดียวต่อกันขึ้นไป

จากชั้นล่างไปยังชั้นบน ไม่มีการยื่นเนื้อที่ชั้นบนออกมานอกแนวผนังชั้นล่าง และด้านสกัดไม่มีกันสาด จึงทำให้ลักษณะบ้านมีความทึบ เป็นผืนผนังล้อมรอบอาคาร และเจาะช่องเฉพาะบางส่วนบนผนังบางด้าน มีส่วนที่เป็นผนังทึบ (Solid) มากกว่าส่วนที่เป็นช่องเปิด (Void) (มุสดี ทิพทัส , 2525 : 114-118)

โครงหลังคา เป็นไม้ซุงกลมก็มี เป็นไม้หน้าตัดสี่เหลี่ยมก็มี เป็นหลังคาทรงจั่วหรือมนิลา ที่สันหลังคาโค้งแอ่น ด้านหน้าจั่วมีปูนปั้นปิดเอียงไปตามรูปหลังคา ส่วนบนสุดตัดป้านไม้เป็นมุมแหลม ทรงสูงเหมือนเรือนไทย และมุมหลังคามีความเอียงลาดน้อยกว่าหลังคาเรือนไทย วัสดุผนังหลังคาเป็นกระเบื้องดินเผาจากกล้วยไม้เคลือบรูปโค้ง สันรอยต่อระหว่างแผ่นกระเบื้องพอกปูนปั้นเป็นรูปโค้ง

พื้นภายในชั้นล่าง เป็นพื้นปูวัสดุต่างๆ ชนิดกัน เช่นปูกระเบื้องดินเผาขนาดใหญ่หรือปูหินอ่อน ส่วนในบ้านจีนที่สร้างในสมัยต้นรัชกาลที่ 5 เป็นกระเบื้องโมเสค ปูเป็นลวดลายต่างๆ ซึ่งเป็นวัสดุที่สั่งจากต่างประเทศ พื้นภายในชั้นบน เป็นไม้สักแผ่นหนาประมาณ 1 นิ้ว - 1 1/2 นิ้ว เข้าลิ้นบนดงไม้ คานใช้ไม้ซุง

ประตูมักเป็นประตูลูกพักไม้ 2 หน้า ทาน้ำมันรักษาเนื้อไม้สีดำ วงกบทำด้วยไม้ ประตูบางแห่งทำเป็นบานเฟี้ยม หรือบานคู่เปิดออกมีสลักเดี่ยวภายใน หน้าต่างและประตูที่เปิดออกลานโล่ง ภายในเป็นบานเกล็ดไม้ติดตายถึงพื้น บางบ้านที่ผนังระหว่างห้องภายในอาคารด้านบนมีช่องเล็กๆ ระบายอากาศ ส่วนช่องแสงหรือช่องระบายอากาศบนผนังภายนอกนั้น บ้านแบบจีนไม่มี อาจเป็นเพราะแบบอย่างเดิมที่เอามาจากเมืองจีนไม่มีช่องระบายอากาศเพราะประเทศจีนมีอากาศหนาวเย็น ส่วนการระบายอากาศทางหลังคาเป็นช่องสูงขึ้นไปจากหลังคามีช่องเปิดให้อากาศร้อนภายในอาคารระบายออกที่ปล่องนี้ หรืออาจใช้เป็นทางรับลมเย็นจากภายนอกเข้ามาภายในอาคารได้ ปล่องนี้มีเป็นระยะๆ บนผืนหลังคา

ฝ้าเพดานและฝ้าชายคา บ้านแบบจีนไม่มีคองปล่องไว้ให้เห็นโครงสร้างไม้หลังคาและแผ่นกระเบื้อง ซึ่งการที่ไม่มีฝ้าเพดานจะช่วยให้มีการระบายอากาศภายในอาคารออกทางรอยซ้อนกันของแผ่นกระเบื้องได้บ้างในบริเวณห้องใหญ่ๆ เช่น ห้องที่ตั้งแท่นบูชาบรรพบุรุษ จะเว้นช่องบนผืนหลังคาไว้ให้แสงสว่างส่องเข้าภายในห้อง โดยมีแผ่นกระเบื้องปิดไว้

บ้านจีนเหล่านี้เดิมไม่มีบันไดภายในบ้าน แต่มีบันไดภายนอก (ด้านหลังส่วนหน้าบริเวณลานโล่ง) เป็นบันไดก่ออิฐเผาไม่เคลือบรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสขนาด 8 นิ้ว ลูกกรงบันไดบางบ้านเป็นลูกกรง (ลูกมะหวด) เคลือบสีขาวขุ่นหรือสีเขียวไขก่า (มุสดี ทิพทัส, 2525 : 103-11)

ครั้งคนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้มากขึ้น ได้มีการก่อสร้างที่อยู่อาศัยแบบจีนขึ้นในที่นั้นๆ ประสิทธิ์ ชินการณ ได้อธิบายไว้ในเรื่อง "ชีวิตไทยถิ่นภูเก็ต"ว่า ชนชาวจีนซึ่งอพยพเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพเหมืองแร่และค้าขาย ได้สร้างบ้านอาศัยอย่างถาวรโดยใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมที่ถ่ายทอดมาจากประเทศจีน มีเอกลักษณ์เป็นเฉพาะกล่าวคือ ใช้วัสดุส่วนใหญ่ในการก่อ

สร้าง เป็นดินที่ชาวจีนใช้ก่อสร้างบ้านเรือนนี้ นับว่าเป็นดินผสมเหล่านี้ มีคุณสมบัติยึดดินให้เหนียว ไม่เปราะและไม่ผุพังง่าย ชาวจีนใช้ดินผสมนี้อัดแน่นกระทั่งให้เรียบสนิทเสริมสูงขึ้นจากพื้นดินจนเป็นรูปกำแพงและใช้เป็นฝาผนังบ้านทั้งสี่ด้าน เจาะช่องประตู หน้าต่าง ใช้ไม้แก่นเนื้อแข็งเป็นวงกบ ประตูหน้าต่าง และบานประตูหน้าต่างตามต้องการ หากเป็นบ้านสองชั้นก็จะใช้ไม้เป็นคาน รอด และปูพื้น ส่วนหลังคาจะวางซื่อ แป และจันทันด้วยไม้ทะเล หรือไม้แสม หลังคาจะมุง กระเบื้องรางซึ่งมีลักษณะครึ่งวงกลมทำด้วยดินเผา

การปลูกตึกแถวของคนจีนตามแหล่งที่เป็นย่านการค้า ซึ่งต่อมาได้เจริญขึ้นเป็นบ้านเมือง เช่น ที่สงขลา บัตตานี ตรัง ตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง ระนอง ภูเก็ต มีลักษณะทางสถาปัตยกรรม คล้ายตึกแถวในเมืองปิ่นัง กล่าวคือมักเป็นตึกแถวสองชั้น แบ่งเป็นหลายคูหา แต่ละคูหามีความลึกมากๆ มีเฉลียงยื่นออกมาทางหน้าบ้านเฉลียงกว้างประมาณ 2.5 เมตร ถึง 3 เมตร พื้นที่ชั้นบนยื่นออกมาแทนหลังคาเฉลียง เสาหน้าเฉลียงมีขนาดใหญ่ก่อด้วยอิฐโอบปูนอาจตกแต่งหัวเสาหรือปูนปั้นลายจีน หน้าบ้านแต่ละคูหาถ้าใช้ทำการค้าจะเปิดเกือบตลอดด้าน แต่ถ้าเป็นที่อยู่อาศัยจะเปิดเฉพาะตรงกลางเป็นประตูสองบานขนาดใหญ่ สองข้างประตูอาจเปิดทึบหรือทำเป็นหน้าต่างกรูกระจก ตกแต่งลวดลายตามขอบหน้าต่างและประตู ส่วนลึกของบ้านอาจลึกถึง 20 เมตร หรือมากกว่านั้น โดยแบ่งชั้นล่างเป็นตอนๆ ตอนหน้าสุดใช้เป็นที่ค้าขายหรือเป็นห้องรับแขก ถัดเข้าไปมีฝากั้นเกือบเต็มห้อง ส่วนหนึ่งเป็นบันไดสำหรับขึ้นชั้นบน ส่วนถัดเข้าไปมักมีบ่อน้ำอยู่ด้วยอย่างน้อยหนึ่งบ่อ เป็นบ่อน้ำที่ใช้อิฐเรียงขอบเป็นรูปวงกลม ส่วนนี้ไม่มีหลังคา ลึกเข้าไปมักเป็นห้อง รับประทานอาหารและห้องครัวลึกเข้าไปอีกอาจเป็นเก็บของและอาจมีลานโล่งอยู่ตอนหลังสุดเพื่อทำสวนดอกไม้หรือใช้ประโยชน์อย่างอื่น

ส่วนชั้นบนอาจมีเฉพาะตอนหน้าสุด หรือมีหลายตอนหลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาแบบจีนที่เรียกว่า “กาบู่” รูปทรงกระบอกผ่าซีกมุงคว่ำอันหงายอันซ้อนสลับกัน ทำให้ดูเป็นสันนูนเป็นแนวขนานกันอย่างสวยงาม หลังคาแต่ละส่วนมักมี “สกาย ไลท์” หรือช่องแสงสว่างตามธรรมชาติ ทำให้ไม่อับอากาศ ไม่อบอ้าว โครงสร้างหลักส่วนใหญ่ของอาคารชั้นล่างก่อด้วยอิฐฉาบปูน พื้นปูด้วยกระเบื้องดินเผา (กระเบื้องหน้าวัว) หรือกระเบื้องลายฝรั่ง โดยเฉพาะที่ภูเก็ตส่วนใหญ่เป็นยุโรปผสมกับจีน ซึ่งเรียกว่าแบบ “ซิโน-โปรตุเกส สไตล์” คือ แบบผสมระหว่างสถาปัตยกรรมจีนกับสถาปัตยกรรมโปรตุเกส มีลายปูนปั้นประดับตามระเบียง หัวเสา ประตู หน้าต่าง มีบัวช่อหรือบัลโคนี เป็นแบบโค้งอย่างฝรั่ง ประตูหน้าต่างกรูด้วยกระจกสีสวยงาม มีล๊อบแลที่เกาะสลักไม้หรือไม้ฉลุตกแต่งอย่างประณีตสวยงาม (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้, 2529 : 828-829)

สัญลักษณ์ในงานสถาปัตยกรรมจีน

ส่วนประกอบของบ้านจีนที่มีลักษณะเด่น ได้มีการนำเอาความเชื่อในเรื่องมงคลต่างๆ มาใช้ในการตกแต่งส่วนต่างๆ ของอาคาร ซึ่งล้วนสื่อความหมายไปในทางที่ดีและกล่าวได้ว่าเป็น

เอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมจีนอีกอย่างหนึ่ง ลี้ ไป ไส, (2545 : 18-99) ได้ศึกษาการนำเอาสัญลักษณ์ต่างๆ ที่เป็นภูมิปัญญาโบราณนำมาสู่ชีวิตมงคลของชาวจีน เช่น การกำหนดสี ให้ตรงกับธาตุต่างๆ คือ

สีเขียว (รวมถึงสีน้ำเงิน) เป็นสีแห่งธาตุไม้แสดงถึงความสง่างาม ความหรูหรา

สีน้ำตาล (รวมถึงสีน้ำตาลแดง สีแดง สีแดงส้ม และสีชมพู) เป็นสีแห่งไฟแสดงถึงความมียศถาบรรดาศักดิ์ โชคลาภ และความอุดมสมบูรณ์

สีเหลืองเป็นสีแห่งธาตุดิน แสดงถึงความมีอำนาจใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์หรือฮ่องเต้เท่านั้น

สีขาว เป็นสีแห่งธาตุทอง แสดงถึงความเจียมเหงาม ความเศร้าโศก

สีดำ เป็นสีแห่งธาตุน้ำ แสดงถึงการทำลาย การจบสิ้น

ได้มีการนำภาพผลไม้และดอกไม้ที่มีความหมายเป็นมงคล มีคำแปลและเสียงพ้องสำหรับใช้บอกสิ่งที่เป็นมงคลที่เป็นมงคลใช้เป็นตัวแทนคำอวยพรต่อกัน ได้แก่

ผลท้อ (เถา) เป็นผลท้อของเทพ จากต้นไม้วิเศษที่สามารถขจัดภูติผีปีศาจได้ เป็นผลไม้แห่งความยั่งยืน ผลท้อเป็นผลไม้ที่ใช้แสดงการอวยพรให้อายุยืน

ทับทิม(สีหรือลิ่ว) ใช้แสดงการอวยพรให้มีบุตรมาก และเชื่อว่าต้นทับทิมเป็นต้นไม้ที่ขจัดความชั่วร้ายได้จึงปลูกไว้หน้าบ้าน บางแห่งสร้างรูปทับทิมไว้ที่กระถางปักธูปบูชาทวารบาล

ลูกแพร์ (ไล่) เป็นไม้มงคลที่มีอายุยืนยาว ลูกแพร์ที่มีสีเขียวใส่นั้นหมายถึงความสมบูรณ์ ความสวยงามและบริสุทธิ์

น้ำเต้า (หลูหรือหู) เป็นพืชพันธ์ที่มีเมล็ดมาก มีเครือยาวและออกผลไม้จบสิ้นเท่ากับหมื่นชั่วคน ใช้แสดงถึงการอวยพรให้มีบุตรจำนวนมาก ลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมือง

องุ่น (พุท้อ) เป็นผลไม้เทพ พุท้อแปลว่า เจริญรุ่งเรือง งอกงามดีใช้เป็นสัญลักษณ์บอกให้การเกษตรอุดมสมบูรณ์ มีความหมายมงคลว่าอายุยืนยาว

ส้ม (จวี) ใช้คำจวี เป็นคำพ้องกับจีเสียง แปลว่า สิริมงคล ดังนั้นส้มจึงใช้เป็นสัญลักษณ์ของมงคล โชคลาภ การให้ส้มไปใหญ่ 2 ลูก จึงนิยมกันมาก เป็นการอวยพรที่เป็นมหามงคล และโชคลาภมากมาย

ต้นไผ่ (จู้) คำว่า จู้ แปลว่า อวยพร ดังนั้นต้นไผ่ จึงเป็นสัญลักษณ์ของการอวยพร ความหมาย คือ ความก้าวหน้า ความยืดหยุ่น ความมั่นคง ความทนทาน และอายุยืน

ต้นสน (สง) เช่นต้นไม้มที่มีอายุยืนยาวมาก มีใบสีเขียวช่อมดตลอดปี และยืนต้น อดทนทุกฤดูกาล ใช้แสดงความยั่งยืนและมีโชคลาภ

ดอกเหมย (เหมยฮวา หรือเหมยฮัว) เป็นดอกไม้แทนมวลดอกไม้หอมหวานชนิด ใช้แสดงความชื่นบาน ความสุข ความมีโชค จึงมักเขียนภาพให้ดอกเหมย (แทนเด็กสาวแรกแย้ม) คู่กับต้นไผ่ (แทนเด็กชายแตกเนื้อหนุ่ม)

ดอกท้อ (เถาฮวา) ใช้แทนความหมายว่าให้มีสันติสุข ความยั่งยืน ใช้อวยพรในงานฉลองวันเกิด

ดอกกล้วยไม้ เป็นดอกไม้มงคลที่บริสุทธิ์ ใช้เป็นสื่อมิตรภาพ ให้ความหมายถึงความงดงาม ความบริสุทธิ์

ดอกเก๊กฮวย (เก๊กฮวย) เป็นดอกไม้มงคล ที่บานสวยงามในฤดูใบไม้ร่วง และชูดอกอยู่ท่ามกลางความเหี่ยวเฉาของดอกไม้อื่น ให้ความหมายว่ามีอายุยืน

ดอกเบญจมาศ (จิวฮวา หรือจิวฮัว) เป็นดอกไม้ที่มีความหอมอายุยืน ใช้แสดงถึงความยั่งยืน

ดอกบัว (เหลียนฮวา หรือเหอฮวา) เป็นดอกไม้มงคลทางพุทธศาสนา ใ้ชาวตรองรับพระพุทธองค์ มีความหมายว่า บริสุทธิ์ และมีการสร้างสรรค์

ดอกกุหลาบ (เจียงฮู่) เป็นดอกไม้ที่มีความชื่นบานทุกฤดูกาลและทุกเดือน หมายถึง 4 ฤดูกาลของปี

ดอกโบตั๋น ถ้าสีขาวใช้เป็นสัญลักษณ์ของเด็กสาวที่สวยงามและฉลาด ให้ความหมายถึงความมั่งคั่ง มีเกียรติ ความสง่างาม ใช้อวยพรให้มีความสุขสดชื่นร่าเริง

ดอกพุดตาน (ฝูหยง) ใช้คำว่า “ฝู” พ้องกับ “ฝู” แปลว่า ร่ำรวย ส่วนคำว่า “หยง” พ้องกับ “หยงหวา” แปลว่าถึงพร้อมด้วยยศถาบรรดาศักดิ์ ใช้แสดงยศศักดิ์และความมั่งคั่ง

ภาพมงคลที่ใช้สัตว์มีทั้งเกิดจากจินตนาการ เช่นเดียวกับสัตว์ในนิยายหรือหิมพานต์ สัตว์ที่มีชีวิตเป็นอมตะ เป็นเทพยดา และสัตว์ธรรมดาสามัญทั่วไป ได้แก่

สัตว์เทพประจำสี่ทิศ (ซีซิง) เป็นสัตว์ในเทพนิยายที่อยู่ประจำทิศทั้งสี่ มีมังกรเขียว (แชเล้ง) ประจำทิศตะวันตก เสือขาว (แป๊ะโฮ่ว) ประจำทิศตะวันออก นกเจ้า (จูเซี่ยเย) ประจำทิศใต้ และเต่ากับงูเป็นผู้เป็นมิตร (เฮียงบู) ประจำทิศเหนือ

มังกร (หลงหรือเล้ง) สัตว์เทพที่ศักดิ์สิทธิ์เกิดจากลักษณะของสัตว์ 5 ชนิด คือ เขากวาง หัววัว ตัวงู เกล็ดปลา เท้าเหยี่ยว มังกรจีน นั้นแบ่งหน้าที่กันทำ 4 แห่ง คือมังกรหลงหาอยู่ห้องฟ้ารักษาที่อยู่และวิมานเซียน มังกรสวรรค์มีหน้าที่ให้ลมให้ฝน มังกรครองพิภพรักษาและดูแลแม่น้ำลำธาร มังกรใต้ดินมีหน้าที่เฝ้าทรัพย์ของแผ่นดิน

ภาพมังกรนั้นมีการเขียนในท่าทางต่างๆ สำหรับแสดงความหมายมากมาย เช่น มังกรทะยานฟ้า (แท้งเล้ง) มังกรบิน (เอ็งเล้ง) มังกรตื่นเมฆ (ฮั้งเล้ง) มังกรรอดหน้า (เจี่ยเล้ง) มังกรในวงเมฆ (ท่วงเล้ง) มังกรลายกนกเรียว (มั้งเล้ง) มังกรลายกนก (เซ้าเล้ง) มังกรลายเส้น (พั่วเล้ง) เป็นต้น ลวดลายมังกรนั้นนิยมวาดภาพตามอาคาร บ้านเรือนและสิ่งของมีข้อสังเกตว่าหากมังกรมีห้าเล็บ (ห้านิ้ว-นิ้วที่ห้าอยู่ตรงกลาง) สถานที่นั้นหรือสิ่งของนั้นใช้สำหรับพระมหากษัตริย์เท่านั้น หากเป็นขุนนางใช้มังกรสี่เล็บ (สี่นิ้ว) คนธรรมดาสามัญใช้มังกรสามเล็บ(สามนิ้ว)

หงส์จิ้น (เพ็ญหวง) เป็นสัตว์ในเทพนิยายที่น่าลักษณะ 5 อย่างมาสร้างคือ หัวไก่ฟ้า ปากนกแก้ว ตัวเปิดแมนดาริน ขานกกระสา และหางนกยูง หงส์นี้เป็นสัตว์ใหญ่ในสัตว์ปีกทั้งหมด มี 5 ชนิด คือ ชนิดขนสีแดง ขนสีม่วง ขนสีเหลือง และขนสีขาว (ชนิดนี้เรียกห่านฟ้า) หงส์ตัวเมียมี หัวสีแดง หงส์ตัวผู้มีหัวสีเขียวหรือสีน้ำเงิน ใช้เป็นสื่อแสดงความงามเพศหญิง และใช้แสดงถึงการ มีคุณธรรม ความยุติธรรม การรักษาศีลความมีมนุษยธรรมและมีสัจธรรม ถือเป็นสัญลักษณ์ของ จักรพรรดินีหรือสมเด็จพระราชินี

กิลิน (ฉีหลิน) เป็นสัตว์ในเทพนิยายอย่างมาในลัทธิขงจื๊อในวรรณคดีพระอภัยมณีของไทยเรา สร้างมาจากลักษณะสัตว์ 5 ชนิด คือ หัวมังกร เขายูนิคอร์น ตัวกวาง เกล็ดปลา หางวัว ใช้แสดงการมีวาสนาและความมั่นคง

สิงห์ (ไซ-จ้อหวานไซ) เป็นสัตว์มงคลในเทพนิยายหน้าคล้ายสิงโต นิยมตั้งสิงห์คู่นี้ ไว้หน้าสถานที่สำคัญ เช่น หน้าพระราชวัง สิงห์ตัวผู้(หวงไซจ้อ) นั้นสร้างให้เหยียบลูกบอลกลม และสิงห์ตัวเมีย (จ้อไซจ้อ) สร้างให้เหยียบลูกสิงห์ (ไซ)

ช้าง (เสียง) ช้างเผือกหงานั้นเป็นช้างเทพ ช้างเป็นสัตว์ที่มีอำนาจพลังกำลัง และฉลาด จึงให้ความหมายเป็นสัตว์มงคลที่ช่วยนำความสำเร็จมาให้ ส่วนจะนำสิ่งดีงามอะไรมาใช้ นั้นอยู่ที่สิ่งของที่บรรทุกบนหลังช้าง

ม้า(หมา) ม้าบินนั้นเป็นสัตว์เทพ (เบ้เซียน) อย่างทางทิศตะวันตกให้ความหมายถึง ความว่องไว ปราดเปรียวและแข็งแรง ใช้ช่วยพรให้สุขภาพแข็งแรงเร็วพลันทันที (หมาสั่งผิงอัน) นิยมวาดเป็นผู้ชายขี่ม้า

เสือ (หูหรือโฮ่ว) เป็นสัตว์เทพที่มีอำนาจและจางเทียนชื่อใช้เสือเป็นพาหนะไปปราบ ภูติผีปีศาจ หน้าผากเสือจะมีคำว่า "หวาง" แปลว่า "เจ้า" ทำให้เสือสามารถขจัดภูติผีปีศาจได้ เสือ เป็นสัตว์เทพที่อยู่ประจำทิศตะวันออก คือเสือขาว ใช้ป้องกันภูติผีปีศาจได้ และคุ้มครองชีวิต เด็ก จึงนิยมสวมหมวกที่ปักลายหัวเสือ และรองเท้าเสือ จึงมีการนำเสือไปตกแต่งบ้านทำเครื่องประดับ

เสือดาว (ฮวาเป่า) คำว่า "เป่า" แปลว่า "บอกข่าว" ดังนั้นการบอกข่าวที่เป็นมงคล (เป่าสี่ถู่) จึงเขียนรูปนกกาเหว่ากับเสือดาว

สิงโต (ซื่อจ้อ) คำว่าซื่อนั้นมีเสียงพ้องกับไท่ซื่อ แปลว่า อัครเสนาบดี เป็นตำแหน่ง สูงสุดของขุนนาง สำหรับคนที่มิบิดาเป็นขุนนางยศสูงสุดและมีบุตรชายเป็นขุนนางยศสูงด้วยเรียกว่า "เส้าซื่อ" จึงมีการวาดภาพสิงโตตัวใหญ่มีลูกสิงโตวิ่งตาม

กวาง (หลู่หรือลก) หากเป็นคำว่า "ลก" ใช้แทนเทพลกในสภ ลก ชิว มีการสร้าง กวางในเทพนิยายเป็นกวางสวรรค์ตัวกวาง หางแมว มีเขา มีปีก ทำหน้าที่ปราบภูติผีปีศาจ กวางอายุยืนนั้นวาดให้คาบหญ้าวิเศษ (เขียนเฉ้า) หรือ เห็ดสวรรค์ (หลิงจ้อ) ที่กินแล้วเชื่อว่าอายุยืน

ลิง (โหวจื่อ) คำว่า โหวแปลว่า เจ้าเมือง ขุนนางใช้อวยพรให้เป็นเจ้าเมืองเร็ววัน ภาพเขียนลิงชี้หลังม้า และให้เป็นเจ้าเมืองกันทุกคน

หมูป่า (ฮวน) คำว่า ฮวน แปลว่า มีความสนุกสนานใช้แสดงความหมายดีใจอย่าง เสียเหลือเกิน

หมู (จู) ถ้าเป็นขามูใช้คำว่า จูตีฟอง กับคำว่า ถิมิง ที่แปลว่า ได้รับการขานชื่อก็คือ สอบไล่ได้ จึงวาดภาพหมูอวยพรให้มีชื่อในเจดีย์ที่สูงเด่น หรือมีชื่อขึ้นป้ายทองหมายถึงการสอบได้นั่นเอง

แมว (มาว) เป็นสัตว์ที่มีดวงตาพิเศษ กลางดวงตามองเห็นเป็นเลขหนึ่ง หรือเข็มนาฬิกาที่ซ้อนกันเป็นเข็มเดียว ใช้แสดงความเที่ยงตรง

นกกระเรียน (เห้อหรือเฮาะ) เป็นสัตว์พาหนะของเทพ คำว่าเห้อ หรือเฮาะ แปลว่า อายุยืน เช่นเดียวกับชีว จึงใช้เป็นสัญลักษณ์แห่งความยั่งยืน บางแห่งใช้แทนเทพชีวในสกลกชีว

นกยูง(ซ่งเซี่ยะ) เป็นสัตว์สวยงาม ขนนกยูงนำมาประดับหมวกยศของทหาร เป็นนกที่มีท่าเดินที่สง่างาม ใช้เป็นสัญลักษณ์ของข้าราชการฝ่ายขุน

เปิด (อวงเอี้ย) เปิดนี้คือ เปิดแมนดารินที่มีธรรมชาติอยู่ด้วยเป็นคู่ ใช้อวยพรให้ชีวิตการแต่งงานนั้นมีความสุข มีชีวิตคู่เหมือนความรักของเปิดถ้าวาดเป็นคู่อยู่กับดอกบัวแล้ว เป็นการอวยพรให้มีลูกชายสมหวัง

ค่างคว (เปียนฝู หรือ เปี้ยวฮก) เสียงพ้องกับ ฝู แปลว่า โชคลาภ หากเป็นสกลก็แปลว่า โชคดี จึงหมายเอารูปค่างควแสดงมงคลทางโชคลาภ ถ้าเขียนค่างคว 2 ตัวเป็นโชคคู่ โชคสองเท่าหรือโชคซ้อน เขียนค่างคว 5 ตัว หมายถึงโชค 5 ประการ คือ อายุยืน ร่ำรวย ปลอดภัยดี มีคุณธรรมและมีชีวิตเป็นอมตะ (ไม่แก่เฒ่า หรือตายในสิ่งดี-นิพพาน) ความหมายนี้รวมแล้ว เรียกว่า ชิว หรือ โช้ว คือ อายุยืนนาน

เต่า (เอี้ยกู่) สัตว์อายุยืน ใช้แสดงถึงการมีอายุยืนยาวเหมือนเต่า

ปลา (ฮื่อ) เป็นคำพ้องเสียงแปลว่า มากมายล้นเหลือ ใช้แสดงมงคลให้มีสิ่งที่ต้องการมากมาย นิยมวาดปลาในน้ำความหมาย คือ มีเงินทองเต็มห้องไห หรือมั่งคั่งสมบูรณ์ มีกินมีใช้ไม่ขาดเหลือ

ปลาทอง (จินอวี หรือจินฮื่อ) ใช้แทนความมั่งคั่งที่ว่าทองและหยกเต็มบ้านเรือน นิยมวาดปลาทองว่ายในอ่างแก้ว

แมงมุม (จือจู) ถือว่าเป็นสัตว์นำโชคมาให้เป็นมงคลจากฟ้า ที่หมายเอาว่าโยแมงมุม นั้น คือ ฟ้า และแมงมุมนั้นเป็นมงคลที่มาจากฟ้า

ผีเสื้อ (ฮูเตี้ยบ-ฟูเตี้ยะ หรือหมาเตี้ย) เป็นสัญลักษณ์ของบรรพบุรุษมีความหมายถึงอายุยืน นิยมวาดผีเสื้อคู่กัน หรือผีเสื้อคู่กับดอกไม้งามใช้แสดงถึงความรักของหนุ่มสาวและการมีชีวิตคู่ที่ยืนด้วยความสุขคือรักกันยั่งยืน

งู ตะขาบ แมลงปอ จิ้งเหลน สัตว์ 4 ชนิดนี้เป็นสัตว์มีพิษ จึงมีการนำมาผูกเป็นยันต์ป้องกันสิ่งชั่วร้าย ด้วยความเชื่อว่าในวันสารททิงกระจาดนั้นจะมีการปล่อยผีออกมาทำร้ายผู้คน

ภาพมงคลที่เขียนจากสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันนั้น เป็นการถือเอาคำที่มีเสียงพ้องกับความหมายที่เป็นมงคลมากกว่าการใช้ลักษณะของสิ่งของเช่น

แจกัน (ผิง) คำว่า ผิง มาจากคำว่า “ผิงอัน” แปลว่า ร่มเย็นเป็นสุข

คทาหยู้อี้ (หยู้อี้) สิ่งของจะเป็นหยกหรือไม้ คำว่า หยู้อี้หรือหยู้อี้ แปลว่าสมปรารถนา

ดัลบหรือกลอง (เหอจื่อ) คำว่า “เหอ” แปลว่ามีความปรองดองกันนิยัยเข้ากันได้

ห่วงหน้าสิงห์ (โผวชีว) เป็นหน้าสิงห์ (ไซ) หรือหน้าสิงโต ที่มีจุมภร้อยห่วงกลมใช้ป้องกันภูติผีปีศาจ ใช้ประดับไว้ที่ประตู ข้างกระถางรูป

เหรียญโบราณ (กู่เจียน) คำว่า “เจียน” แปลว่า ด้านหน้า เหรียญโบราณรูปตรงกลางเหมือนดวงตา จึงหมายเอาว่าสายตาที่มองไปเบื้องหน้าเป็นเหรียญโบราณที่เป็นสิริมงคลนั้นเป็นเหรียญที่นำความเจริญรุ่งเรืองมักมีคำมงคล เช่น ให้มีมงคลและสมหวัง ให้เงินทองเต็มบ้าน

เทพเจ้า ฮก ลก ชิว เป็นเทพเจ้าที่ชาวจีนนับถือกันอย่างแพร่หลายเป็นเทพสัญลักษณ์มงคลของโศคลาภ

เทพฮก (โศคลาภ) เป็นชายสวมหมวกและแต่งชุดคหบดีลายผ้าเป็นเหรียญตราโบราณ มือหนึ่งอุ้มเด็กถือหยวนเป่า มือหนึ่งถือม้วนกระดาษ ใช้ภาพค้างคาวแทนคำว่า ฮก

เทพลก (ยศถาบรรดาศักดิ์) เป็นชายสวมหมวก และแต่งชุดขุนนางมีเข็มขัดหยก เป็นเสนาบดีผู้ใหญ่ มือหนึ่งถือหยู้อี้ ใช้ภาพกวางแทนคำว่า ลก

เทพชิว (ความยั่งยืนเป็นอมตะ) เป็นชายแก่ศรีษะล้าน หน้าผากนูน(มีวาสนาอายุยืน) และเคราสีขาวยาว (เป็นผู้เฒ่าอายุยืน) มือหนึ่งถือไม้เท้าหัวมังกร ขวบนำเต้า และตำราเทวดา คือ ตำราอายุวัฒนะ(เขียนจื่อ) มือหนึ่งถือลูกท้อ มีนกกกระเรียนเป็นสัตว์เทพพาหนะ และสัญลักษณ์ความยั่งยืน ใช้อวยพรให้มีอายุยืนยาว

เทพฮก ลก ชิว นี้จะถูกนำมาใช้เป็นประธานในวันแซยิด เท่านั้น เป็นสัญลักษณ์ที่เป็นมงคลแห่งบุญวาสนา อายุยืนยาวและมีตำแหน่งหน้าที่สูงจึงไม่ใช่ผู้วิเศษที่เป็นรูปเคารพบูชาเหมือนเทพเจ้าหรือผู้วิเศษ (เซียน) องค์กรอื่น ๆ

นอกจากการสร้างภาพมงคลโดยใช้สัญลักษณ์ดังกล่าวมาแล้ว ภาพมงคลนั้นยังได้นำมาจากสิ่งสำคัญในพระพุทธศาสนา ลัทธิเต๋า และสิ่งมงคลของเทพยดาอีกด้วย โดยที่พบเห็น

ส่วนใหญ่จะเป็นพวกมงคลจากพุทธมงคล 8 ประการ (ไปยเกียรติ์เชียง) เป็นสัญลักษณ์จากพุทธมงคล 8 อย่าง คือ มรรคแปดประการ ได้แก่

ธรรมจักร (ฮวบลุง) วงล้อมมี 6 หรือ 8 ซึ่ง หมายถึงการเวียนว่ายตายเกิด เป็นวัฏสงสารไม่หยุดนิ่งเป็นวัฏธรรม

หอยสังข์ (ฮวบล่อ) เสียงสังข์ มีความไพเราะเป็นเสียงที่ให้โชคดี ลวดลายสังข์นั้นให้มีชีวิตที่ประสบความสำเร็จ

ร่มฉัตร (ป้อเจียในพุทธมหายาน) ใช้ปกป้องคุ้มครองกันแดดกันฝนเป็นเครื่องคุ้มกันไม่ให้กิเลสตัณหาเข้ามาแผ้วพาน

ประรำพิธี (แปะไก่อ๋ หรือฮุดไก่อ๋) เป็นเครื่องหมายแทนพระพุทธเจ้าแสดงฐานันดรสูงสุดของพระบารมี หมายถึงเมตตาธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงโปรดสัตว์โลกให้พ้นทุกข์

ดอกบัว (ในฮวย) สัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา หมายถึงการหลุดพ้นน้ำด้วยความบริสุทธิ์ และมีดอกบัว พระพุทธเจ้า (พระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในมหายาน) ที่อุบัติขึ้นเองในดอกบัวนั้น ดินแดนของดอกบัวเป็นดินแดนสุขาวดี และดอกบัวเป็นอาสนะรองรับพระพุทธองค์

แจกัน(ฮวยปั้ง) ภาชนะที่ใช้บรรจุความรู้ความสำเร็จและคุณงามความดี ใช้แสดงความหมายถึงความรุ่งเรือง

ปลาคู่ (ซังฮือ) หมายถึง ความเข้มแข็ง ความสุข และความเชื่อใช้เป็นเครื่องรางคุ้มกันภูติผีปีศาจ

ลายสายไม่รู้จักจบ หรือ ไล่ไก่จีน (ปัวเซียงหรือกัก) เป็นความยืนยาวไม่มีที่สิ้นสุด หมายถึงให้มีอายุยืนยาว และได้รับคำอวยพรไม่จบสิ้น

สำหรับมงคลจากภาพที่ใช้ในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานนั้นก็มิในตนเองได้ มีความหมายถึงความบริสุทธิ์และหัวใจของพระพุทธศาสนา

แส้ (ปี้บ้วย) แส้ ที่ทำมาจากขนสัตว์คล้ายกวาด ใช้ขจัดปิดกิเลสและตัณหาออกไปจากใจเพื่อให้มีจิตที่สะอาด

วชิระไขว้ หรือกากบาท เป็นเครื่องหมายของ กิมกังผ่อสัก คือ พระวัชรปาณีโพธิสัตว์ ในพุทธมหายาน หมายถึงพลังแห่งพุทธธรรมในพุทธศาสนา

คชามงคล (หยู้อี้) ทำด้วยงาช้าง หิน ไม้ไผ่และโลหะ ถ้าทำด้วยหยกก็เรียกเง็กหยู้อี้ เครื่องยศชั้นสูงสำหรับกษัตริย์ ขุนนางผู้ใหญ่และพระจีนชั้นสูงสุด ใช้ทำพิธีกรรม ใช้แสดงถึงความสุขที่ได้รับ

ตราสวัสดิเกะ (ป่วง) แทนองค์พระศากยมุนีพุทธเจ้า คำว่า “ป่วง” แปลว่ามากมายหรือหมื่น ใช้แสดงว่ามีโชคทั้งปวง จะเป็นสวัสดิเกะเวียนซ้ายหรือเวียนขวาก็ได้ นิยมประดิษฐ์ไว้กลางพระอุระของพระพุทธรูป พระนางบูเช็กเทียน เป็นผู้ริเริ่มใช้คำว่า “ป่วงสวัสดิเกะ”

ระฆัง(เงงหรือเง่ง) การตีและการรู้ มีทั้งทำจากหินและโลหะ เสียงระฆังทำให้ตื่นจากการหลงในกิเลสตัณหา ให้รู้สึกตื่นและรู้สัจธรรมที่แท้จริงนั้น

เจดีย์ (อะ) สัญลักษณ์ของวัดและพระพุทธศาสนา แสดงถึงการก้าวขึ้นสู่ที่สูงหรือสู่จุดสุด(ยอด) ด้วยหลักธรรมคำสั่งสอน ทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นสุขและสงบ (นิพพาน) พระไตรปิฎกที่พระภิกษุเขียนจั่งหรือฟาเขียน(พระถังซัมจั๋ง) อัญเชิญมาให้ประดิษฐานในเจดีย์องค์ใหญ่พร้อมพระพุทธรูปจึงถือเอาเจดีย์เป็นมงคล

กระถาง เครื่องกำยานและเครื่องบูชา(รูปเทียน) ใช้แสดงถึงความดีงามและการมีจิตตั้งมั่นในธรรม เป็นต้น

ส่วนมงคลที่นำมาจากความเชื่อถือในลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ นั้นได้มีการนำมาผสมผสานกับมงคลทางพุทธศาสนา ให้มีความหมายเป็นมงคลเช่นเดียวกันโดยเฉพาะการนำสิ่งของที่ศักดิ์สิทธิ์ของโป๊ยเซียนหรือเทพดาทั้งแปดมาใช้แทนเทพดาหรือเซียน ได้แก่

น้ำเต้า (โช่วโหล้ว) อายุมันขั้วฉวยยืน ของผู้วิเศษหลีกภัย เขียนขอทานไม้เท้าเหล็ก เป็นน้ำเต้าวิเศษภายในมียาอายุวัฒนะที่ทำให้ผู้ดื่มมีชีวิตยืนยาว และผลน้ำเต้ามีเมล็ดมากใช้อย่างพรให้มีลูกชายมาก ๆ

พัดใบกล้วย(สี่) ขอให้ดียิ่งดีของผู้วิเศษอันเจ้งหลี่เซียนพัดวิเศษที่พัดคนตายให้ฟื้นได้ กระเช้าดอกไม้ (ฮวยหน้า) เป็นของวิเศษนำโช้ยั่ว

ดอกบัว (ฮ้อฮวย) ของผู้วิเศษฮ้อเซียนโกว เป็นเซียนผู้หญิงคนเดียว เดิมนั้นเป็นกระบวยตักน้ำ เมื่อสำเร็จเป็นเซียนได้เศกเปลี่ยนเป็นดอกบัวแทน

เกราะไม้ไผ่ (เหือจี้) ของผู้วิเศษเตี้ยกั้วเล่า (เจียงกั้งเหลา) เป็นเครื่องดนตรีทำด้วยกระบอกไม้ไผ่มีไม้หวงอ 2 อัน สำหรับเคาะให้มีเสียงดัง

ดาบ(เกี่ยม) ของผู้วิเศษลือทงปิน ใช้สำหรับตัดกิเลสตัณหาให้ขาด

ขลุ่ย (เมี่ยว) ของผู้วิเศษอันเซียงจื่อ

กรับคู่(อิมเอี่ยมบั้ง) ของผู้วิเศษเซ้ากักกู่ เป็นเครื่องดนตรีจีนใช้เคาะ

นอกจากนี้ยังรวมถึงหยิน-หยาง (ไท่เก๊กโต้ว) เป็นสัญลักษณ์วงกลมครึ่งขาวครึ่งดำ ในด้ามี่จุดขาว ในขวามี่จุดดำเหมือนตาปลา ทำให้ดูเป็นปลาขาวดำสองตัวกลับหัวกัน ความหมายให้สีดำ (หยิน) เป็น ผู้หญิง ความมืดดำ โลก ดวงจันทร์ ความอ่อนแอ (สวยงาม) และความสันโดษ สีขาว (หยาง) เป็นผู้ชาย ความขาวสว่าง ท้องฟ้า (สวรรค์) ดวงอาทิตย์ ความเข้มแข็ง (พลังกำลัง) และความเป็นคู่หยินหยางนี้ เป็นสัญลักษณ์ของชีวิตที่มีสองด้านเสมอ ถูกนำมาใช้เป็นมงคล เช่นกัน

ยันต์แปดทิศ (โป๊ยก้วย) ใช้แก้ฮวงจุ้ยที่เสียให้ดีขึ้นได้ แบ่งออกเป็นแปดทิศ ที่นำสัญลักษณ์มาจากธรรมชาติ คือ

ทิศเหนือ	โลก
ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	พลังเสียงฟ้าร้องฟ้าผ่า
ทิศตะวันออก	ดวงอาทิตย์ ไฟ แสงสว่าง
ทิศตะวันออกเฉียงใต้	น้ำ
ทิศใต้	ท้องฟ้า(สวรรค์) และพลังงาน
ทิศตะวันตกเฉียงใต้	ลมและต้นไม้
ทิศตะวันตก	น้ำไหล ฝน ดวงจันทร์
ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	ภูเขา

เครื่องหมายที่เป็นมงคลของจีนนั้น ได้มีการนำเอาสัญลักษณ์ที่มีความหมายถึงความสุข ความร่ำรวย ความยั่งยืนมั่นคง ชัยชนะ ความมั่งคั่ง และความรู้ มาจากสิ่งต่างๆ เช่น

กระจกกลม (ป้อจู่) เป็นแผ่นโลหะ มีแถบผ้าประดับให้ความหมายถึง ความสุขใส ความรุ่งเรือง และความสุข

กระจกเหลี่ยม (ฮวงคิม) เป็นแผ่นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน มีแถบผ้าผูกประดับ ให้ความหมายถึงความยั่งยืน ชัยชนะ และการดำรงไว้ตลอดกาล(ไม่สิ้นสุด)

กระจกเหลี่ยมคู่ (เล่งเกีย) เป็นกระจกสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน มีแถบผ้าประดับแต่ซ้อนกัน ให้ความหมายถึงชัยชนะและความมั่งคั่ง

เหรียญทองโบราณ (กิมจี้) ให้ความหมายถึง ความมั่นคง มีเงินทองมากมาย

เครื่องดนตรีโบราณ (เจียะ) เป็นดนตรีที่พระเจ้าเฉียนหลงทรงโปรดปรานมาก ใช้เคาะเป็นสัญญาณการออกว่าราชการ และเริ่มงานพระราชพิธีมีเสียงไพเราะใส ทำด้วยหยก หิน หรือโลหะก็ได้ (คือกังสดาลที่ใช้เคาะของจีนรูปร่างเหมือนตัวแอล ไข่มุมเขวน)

หนังสือคู่ (จือปิ่ง) เป็นหนังสือสองเล่มประดับด้วยแถบผ้า ให้ความหมายถึง การหาความรู้ และมีความก้าวหน้าในการศึกษาเล่าเรียน

เขาสัตว์ไขว้ (งู่กัก) เขาสัตว์วางคู่ไขว้กันมีแถบผ้าประดับหรือจะเป็นเขาสัตว์อันเดียวประดับแถบผ้าก็ได้ ให้ความหมายถึง ชัยชนะความสุขและความร่ำรวยที่ได้พิชิตพันธุ์ธัญญาหาร เขาสัตว์นี้ใช้เป่าบอกความยินดี จึงนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์

โบไม้ (เซี่ยเฮียะ) เป็นโบไม้ประดับด้วยแถบผ้า ให้ความหมายถึงความสุขสันติ และใช้ขับเป่าความชั่วร้ายด้วย

สัญลักษณ์ดังกล่าวนี้ ชาวจีนได้นำมาใช้ในการตกแต่ง ส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมจีน เพื่อสื่อความหมายอันเป็นมงคลให้กับบ้านเรือน และอาคารอื่นๆ ซึ่งสามารถพบเห็นอยู่ทั่วไป

บทที่ 5 ระเบียบวิธีการวิจัย

แบบแผนการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงประจักษ์ จากข้อมูลของบ้านเรือนชาวจีนในภาคใต้ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยจะเดินทางไปเก็บข้อมูลต่างๆ ในจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทยทั้งในเมืองและชนบท เพื่อพิจารณานบ้านเรือนชาวจีนที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ ซึ่งจะนำมาใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บ้านเรือนชาวจีนในภาคใต้โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ทั้งนี้จะพิจารณาถึงบ้านเรือนที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมซึ่งมีรูปแบบการก่อสร้างแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของจีนและมีคุณค่าความงามของสัดส่วน รูปทรง รวมถึงองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การตกแต่ง เป็นต้น นอกจากนี้จะพิจารณาถึงบ้านเรือนที่มีความสำคัญกับประวัติศาสตร์ของชุมชนและท้องถิ่น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล เน้นคุณภาพเชิงวัฒนธรรมโดยคำนึงถึงปัจจัยและตัวแปรต่างๆ ภายใต้มิติทางวัฒนธรรม ความเชื่อของชุมชนชาวจีนในภาคใต้ที่ก่อให้เกิดลักษณะรูปแบบของบ้านเรือนและองค์ประกอบอื่นที่เกี่ยวข้องโดยพรรณวิเคราะห์ดังนี้

การตั้งถิ่นฐานของชาวจีน ตั้งแต่ระยะแรกที่ชาวจีนได้เดินทางเข้ามาในภาคใต้ของประเทศไทย การกระจายตัวของชุมชนชาวจีนไปยังพื้นที่ต่างๆ ของภาคใต้

ทำเลที่ตั้งของบ้านเรือน ซึ่งเกี่ยวข้องกับอาชีพบริเวณชายฝั่งทะเลและลึกเข้าไปในแผ่นดินปรากฏชื่อชาวจีนหลายคนที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและการปกครองของภาคใต้

คติความเชื่อในการสร้างบ้านเรือนที่มีอยู่ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้เกี่ยวข้องกับการสร้างบ้านเรือน องค์ประกอบของบ้านเรือนและการตกแต่งบ้านเรือน

รูปแบบของบ้านเรือนแบ่งตามอาชีพที่ชาวจีนในภาคใต้ประกอบอาชีพต่างๆ ลักษณะของบ้านเรือนที่มีความแตกต่างกัน

การจัดวางผังเรือนและประโยชน์ใช้สอยซึ่งเกี่ยวข้องกับระเบียบประเพณี และความเชื่อของชาวจีนรวมถึงการประกอบอาชีพและรูปแบบของบ้านเรือน

โครงสร้าง การใช้วัสดุ และเทคนิควิธีการก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับการรับน้ำหนักของอาคาร ส่วนประกอบอื่นๆ ของอาคารทั้งภายนอกและภายในของบ้านเรือนแต่ละรูปแบบ

การตกแต่งส่วนต่างๆ ของบ้านเรือน ทั้งภายนอกและภายในบ้านเรือน ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อของชาวจีน และการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมแบบจีนที่ปรากฏอยู่บน ส่วนต่างๆ ของบ้านเรือน

บทที่ 6

บ้านเรือนของชาวจีนในภาคใต้

การตั้งถิ่นฐานของชาวจีน

ชาวจีนยุคแรก ๆ ที่ได้เดินทางเข้าไปในภาคใต้ มีการตั้งถิ่นฐานแถบบริเวณเมืองท่า ชายฝั่งทะเลตะวันออก ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21 เช่น ดำนานเรื่องลิมโตะเคียม ลิมกอเหนี่ยว เกี่ยวกับการสร้างป้อมใหญ่และการสร้างมัสยิดกรือเซะ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงศาสนาของชาวจีนมาเป็นมุสลิมในปัตตานี จนทำให้เกิดโศกนาฏกรรมขึ้นนั้น แม้ยังไม่อาจสืบสาวได้ชัดเจนว่าส่วนใดจริงส่วนใดเสริมแต่ง แต่ตำนานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นการเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนใหญ่ของชาวจีนในภาคใต้ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21 ต้นไปแล้ว (อมรา ศรีสุชาติ, 2544 : 194) ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21-23 เมืองปัตตานีตั้งอยู่บริเวณกรือเซะ เป็นศูนย์กลางการค้าและเป็นเมืองท่านานาชาติ มีพ่อค้าชาวต่างประเทศอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ครองชัย หัตถา, (2541 : 200) กล่าวว่า ด้านตะวันออกเฉียงใต้ของพระราชวังกรือเซะ เป็นที่ตั้งของชุมชนจีนขนาดใหญ่ (Kota China) หรือที่เรียกกันว่า ไชน่าทาวน์ (China Town) ในสมัยนั้น ปัจจุบันมีร่องรอยของการตั้งถิ่นฐาน ท่าเรือ เตาเผา และสุสานชาวจีนปรากฏอยู่

หลักฐานการเข้ามาของชาวจีนที่ปัตตานีนั้น ศึกษาได้จากศิลาจารึกเหนือหลุมฝังศพ (Tomstone) บันทึกภาษาจีนพบที่ชายทะเลบ้านตันหยงลูโละ มีข้อความว่า ตั้งขึ้นในปีเหียนเงิน คักราชว่านลี่ ราชวงศ์เหม้ง ฮวงซุ่ยมารดา มีนามว่า ชูฉิน แซ่เงิน ส่วนอักษรอีกหลายตัวได้ลบเลือนไป มีผู้อธิบายว่า ปีเหียนเงิน ตรงกับ ค.ศ.1592 หรือ พ.ศ. 2135 สมัยราชวงศ์เหม้งของจีน ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระนเรศวรมหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยาของไทยสมัยนั้นเมืองปัตตานีมีราชินีเป็นกษัตริย์ชื่อราชินีฮียา (RajaHijau : พ.ศ.2127-2159) ปัตตานียุคนั้นเป็นเมืองท่าสำคัญ ชาวจีนและชาวต่างชาติมาค้าขายจำนวนมาก เชื่อว่าสมัยลิมโตะเคียม และลิมกอเหนี่ยว ได้เดินทางมาปัตตานีในยุคนั้น และเชื่อว่า ชูฉิน น่าจะเป็นบุคคลร่วมสมัยกับเจ้าแม่ลิมกอเหนี่ยว และลิมโตะเคียม ส่วนจะเป็นญาติหรือเป็นบริวารของบุคคลทั้งสองหรือไม่อย่างไรนั้นยังไม่มีหลักฐานใดยืนยันแน่ชัด

เกี่ยวกับศิลาจารึกดังกล่าวนี้ ศาสตราจารย์แฟรงค์ วูล์ฟแกงค์ (Frank wolfgang) ชาวเยอรมัน ผู้เชี่ยวชาญอักษรจีนโบราณ ซึ่งได้เดินทางมาที่ปัตตานี เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2527 ได้ให้ความเห็นว่า จารึกนี้เขียนขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2135 แต่น่าเสียดายที่รายชื่อบุคคล

ต่างๆที่จารีกรออยู่บนหินได้ลบเลือนไปมากแต่ก็เป็นหลักฐานสำคัญที่ยืนยันว่าชาวจีน ได้เดินทางมาปัตตานีก่อนเมืองท่าอื่นๆ อีกหลายเมือง จารีกเก่าแก่ที่สุดที่เคยพบมาก่อนที่มะละกา นั้น ทำไว้เมื่อ พ.ศ. 2165 และจารีกดังกล่าวมีพบเพียง 3 แหล่งเท่านั้น คือ ปัตตานี มาเลเซีย และอินโดนีเซีย จารีกเกี่ยวกับชาวจีนที่พบที่ปัตตานีจึงถือว่าเป็นเก่าแก่ที่สุดที่พบในเวลานี้

ในพุทธศตวรรษที่ 22 ชาวจีนตั้งถิ่นฐานที่เมืองปัตตานีเป็นจำนวนมากในหนังสือ Purchase Pilgrimage เขียนโดยชาวอังกฤษที่เข้ามาเมืองปัตตานี ในปี พ.ศ. 2160 ได้บรรยายถึงสภาพบ้านเมือง และพลเมืองของปัตตานี ตอนหนึ่งกล่าวถึงชาวจีนในเมืองปัตตานีว่า ปัตตานีเป็นนครหนึ่งอยู่ทางตอนใต้ของสยาม อาคารบ้านเรือนเป็นไม้และแฝก แต่เป็นงานที่สร้างขึ้นด้วยฝีมืออย่างมีศิลปะ มีสุเหร่าหลายแห่ง มีชาวจีนมากกว่าชาวพื้นเมือง พลเมืองมีภาษาใช้กัน 3 ภาษา คือ ภาษามลายู ภาษาไทย และภาษาจีน ชาวจีนสร้างศาลเจ้า ชาวไทยสร้างพระพุทธรูป (ครองชัย หัตถา, 2541 : 255 อ้างจาก เคียม สังสิทธิเสถียร 2525 : 91, Mohd.Zamben A.Malek,1993 : 84, อนันต์ วัฒนานิก, 2531 : 154)

สกินเนอร์ (William G.Skinner, 2529 : 27) กล่าวว่า ชาวจีนส่วนมากมาตั้งหลักแหล่งในผืนแผ่นดินสยามระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 17 ที่อยุธยา ปากน้ำโพ บางปลาสร้อย แปรตริ้ว ท่าจีน บ้านดอน นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี และเกาะภูเก็ต อาจเป็นไปได้ว่าชาวจีนยังได้มาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่จันทบุรี กรุงเทพฯ แม่กลอง เพชรบุรี ราชบุรี ไชยา หลังสวน และตรังด้วย

ที่ภูเก็ต เจ้าเมืองคนใหม่ก็สนับสนุนการอพยพเข้าของชาวจีน (ในชั้นแรก พวกฮกเกี้ยนเข้ามาทางปีนัง) และจัดหาทุนอุดหนุนแก่ชาวจีนที่เริ่มทำเหมือง ทุกๆ เดือนมีการนำเอาผู้อพยพเข้ามาใหม่และประชากรจีนก็เพิ่มขึ้นถึง 28,000 คน เมื่อ ค.ศ. 1870(พ.ศ. 2413) และมากกว่า 40,000 คนเมื่อ ค.ศ.1884 (พ.ศ.2427) ส่วนใหญ่ในจำนวนนั้นทำงานในเหมืองการปลูกพริกไทยซึ่งเป็นอุตสาหกรรมเก่าแก่มากที่สุดประเภทหนึ่งของสยามได้ว่าจ้างกรรมกรชาวจีนอย่างสม่ำเสมอในช่วงเวลาที่กล่าวถึงนี้คือ ถึง ค.ศ. 1910 (พ.ศ. 2453) มีการทำไร่พริกไทยกันมากทางสยามตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจันทบุรีและตราด และทางฝั่งทะเลตะวันตกของสยามภาคใต้ ได้แก่ตรัง และสตูล (William G.Skinner, 2529 : 111-113) ในศตวรรษที่ 19 ในตอนต้นรัชกาลที่ 3 ผู้ว่าราชการ (หรือเจ้าเมืองอย่างที่คนท้องถิ่นมักเรียกกัน) เมืองระนอง สงขลา นครศรีธรรมราช และจันทบุรี ล้วนเป็นคนจีน รวมทั้งหลวงราชกับปัตตานี เมืองภูเก็ต หลายยุคในรัชกาลที่ 5 ที่มีชาวจีนเป็นเจ้าของ ผู้ว่าราชการหรือข้าหลวงที่ปัตตานี โต๊ะโม๊ะ ตรัง สงขลา ระนอง กระบุรี หลังสวน และปากน้ำ ข้าราชการเหล่านี้จำนวนมากที่เกิดในเมืองไทยและมีมารดาเป็นคนไทย แต่ส่วนใหญ่ยังคงพูดภาษาจีน และหลายคนก็

เป็นชาวจีนอพยพ (William G.Skinner ,2529 : 149)จากการสำรวจการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนภาคใต้ของ สกินเนอร์ (William G.Skinner, 2529 : 214) ซึ่งมีความใกล้เคียงกับปัจจุบัน พบว่า ในภาคใต้ คนจีนกลุ่มภาษาพูดทั้ง 5 กลุ่ม ในตัวเมืองยะลา พวกแต่จิวเป็นคนจีนกลุ่มใหญ่ที่สุด โดยมีคนกลุ่มภาษาอื่น เรียงตามลำดับมาคือ แคะ ฮกเกี้ยน และไหหลำ ที่อำเภอเบตง ซึ่งอยู่ในจังหวัดยะลา พวกกวางตุ้ง และกวางไส กลับเป็นพวกที่มีมากที่สุด (กวางไส เป็นชื่อเรียกผู้อพยพมาจากมณฑลกวางสี อยู่ทางใต้ของแม่น้ำตะวันตก ซึ่งพูดภาษาท้องถิ่นคือ ภาษากวางตุ้ง และอพยพมาจากเมืองท่าเป๋ยไห่ (ปักฮอย Pak Hoi) ในกวางตุ้งตอนใต้) ตามมาด้วยพวกฮกเกี้ยน แต่จิว และแคะ ทางตะวันออกที่นราธิวาส พวกไหหลำมีมากที่สุด ตามมาด้วยพวกแคะ และฮกเกี้ยน ที่ปัตตานีทางเหนือขึ้นไปมีพวกฮกเกี้ยนมากที่สุด ขณะที่สงขลาถ้าจะมีกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดที่มีอิทธิพลครอบงำก็เห็นจะเป็นพวกแคะ ที่ตัวเมืองตรงพวกฮกเกี้ยนมีมากที่สุด แต่ที่ห้วยยอดซึ่งอยู่ในจังหวัดตรังพวกไหหลำกลับเป็นพวกที่มีมากที่สุด ส่วนภูเก็ตซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญทางตะวันตก พวกฮกเกี้ยนเป็นพวกที่มีมากกว่าพวกอื่นมาก โดยทั่วไปแล้วพวกฮกเกี้ยนมีอิทธิพลครอบงำตลอดฝั่งตะวันตก จากระนองลงมาทางใต้ถึงตรัง ในขณะที่พวกไหหลำไปชุมนุมกันอยู่อย่างหนาแน่นที่สุดในท้องที่ต่างๆ ซึ่งกระจายไปตามฝั่งตะวันออกจากเกาะสมุยลงไปทางใต้ถึงนราธิวาส พวกแต่จิวและแคะพบทั่วไปทั้งภาค โดยพวกแต่จิวมีอยู่หนาแน่นทางตอนเหนือของภาคและฝั่งตะวันออก ส่วนพวกแคะมีมากทางตอนกลางของแหลมจากสุราษฎร์ธานีลงไปทางใต้ถึงทุ่งสงและหาดใหญ่

ทำเลที่ตั้งของบ้านเรือน

เมื่อชาวจีนอพยพเข้ามาในภาคใต้ ระยะเวลาแรกๆ จะยึดทำเลที่พักและสร้างบ้านเรือนอยู่แถบบริเวณชายฝั่งทะเล หรือบริเวณริมแม่น้ำลำคลอง บางส่วนยึดทำเลพื้นที่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันของชาวจีน ในหนังสือซีวิวัฒน์ ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ซึ่งได้ทรงพระนิพนธ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2427 เป็นรายงานที่เสด็จไปยังหัวเมืองชายทะเลโดยเฉพาะเมืองต่างๆ ของชายฝั่งทะเลตะวันออกตั้งแต่เกาะพังถึงปัตตานีซึ่งจะนำมากล่าวเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับชาวจีน ดังนี้

มีราษฎรไทย จีน ในเกาะพังประมาณ 300 ครัวเศษมีเรือนประมาณ 200 หลัง มีจีนตั้งโรงอยู่ที่สวนมะพร้าวใกล้ดิ่ง ตั้งทำน้ามันมะพร้าวประมาณ 60-70 คน จีนซึ่งมาอยู่นั้นเป็นจีนไหหลำทั้งสิ้น คนไทยทำไร่ข้าว ไร่แดง ทำสวนมะพร้าวให้จีนถือ บางพวกต้องถูก

เกณฑ์ทำรงนกที่เกาะบัวตาดหล้า ตำบลหมู่เกาะอ่างทอง พวกจีนถือสวนมะพร้าวของไทย ชายมะพร้าวหัวอย่างหนึ่ง ทำน้ำมันขายอย่างหนึ่ง กากมะพร้าวที่ทำน้ำมันแล้วปนรำเลี้ยงสุกร มีเรือสำเภาไหลล้าบรรทุกมะพร้าว น้ำมันมะพร้าวอยู่เนื่องๆ

ที่เกาะสมุย ตั้งแต่ตั้งตามทางลัดเลียเข้าไปข้างใต้ประมาณ 30 เส้น มีโรงเงินไหลล้าชื่อกิมยี่ มาตั้งเป็นเต้าแก่ถือสวนมะพร้าว และตั้งห้างรับแลกสินค้าต่างๆ หน้าโรงเงินออกไปทางประมาณ 2 เส้นเศษ มีตึกศาลเจ้าสองหลังแฝด กว้างประมาณสี่วาเรียกว่าศาลเจ้าปู่ญ่เต้าก่ง ตามสวนมีโรงเงินตั้งถือสวน พวกจีนแจ้งว่ามีเหมืองดีบุกเป็นอันมากทุกแห่งขุดง่ายทำง่ายขุดลงไปศอกหนึ่งสองศอกถึงแร่ เป็นดีบุกน้ำดีกว่าเหมืองดีบุกเมืองนคร แต่ก่อนนี้พระยานครให้จีนทำครั้งหนึ่งแล้ว ก็แลเห็นว่ามีประโยชน์มาก ภายหลังเกิดวิวาทไม่ตกลงกันด้วยผลประโยชน์ก็เป็นการเลิกกันไป ในเกาะสมุยนี้มีภาษีอากรอยู่ 2 อย่าง ภาษีฝิ่นอย่าง 1 อากรสุราบ่อนเบี้ย สองอย่างจีนเป็นผู้ทำ ในเกาะสมุยนี้ ถ้าจะประมาณโรงเรือนราษฎรที่ตั้งอยู่จะเป็นไทยประมาณ 400 หลังเศษ จีน 100 หลังเศษ เป็นจำนวนคนซึ่งประจำอยู่ ณ เกาะนั้นไทยประมาณ 1,000 คนเศษ จีนสัก 600 คนเศษ คิดทั้งคนจรไปมาตั้งบ้างไปบ้าง จะเป็นคนรวมประมาณถึง 2,000 คน พวกจีนนั้นมักจะเป็นชาติไหลล้าทั้งสิ้น ชั่วแต่มาถือสวนทำน้ำมันค้าสินค้าของไทยลงเรือ คนไทยทำนาทำไร่ ข้าว แดง ฝ้าย ทำสวนมะพร้าวให้จีนถือและทำมันยางและได้ ที่โรงเงินเต้าแก่กิมยี่ได้ตั้งโรงสินค้ามีสิ่งของต่างๆ เป็นต้นว่าเครื่องใช้บริโภค โรงเงินมักจะมีเลี้ยงหมูแห่งละมาก ๆ หนึ่งมีเรือสำเภาไหลล้าใหญ่เล็ก รับสินค้าที่เกาะสมุยเสมอทุกเดือนๆ หนึ่งไม่น้อยกว่า 4-5 ลำ จะเว้นแต่ฤดูลมว่า 2-3 เดือน เรือไหลล้าเหล่านั้นบรรทุกสินค้าเป็นต้นว่า มะพร้าว หนุ่ย ไม้ เสาไม้เหลาชะโอน และสินค้าเล็กน้อยต่างๆ ในจำนวนสินค้าผลประโยชน์ของเกาะสมุยที่เป็นประโยชน์สำคัญคือ มะพร้าว

เมืองไชยา หมู่บ้านโรงเรือนราษฎรที่เป็นหย่อมเป็นหมู่ รวมบ้านโรงเรือนตลอดเขตเมืองไชยาประมาณ 9,000 หลัง เป็นคนประมาณ 40,000 คน ถ้าแบ่งคนเป็นชาติ จะเป็นไทยสัก 30,000 คน จะเป็นจีน 300 คนเศษ จะเป็นแขกสัก 1,700 คน คนไทยเป็นส่วยทองส่วยดีบุก ส่วยรงนกบ้าง จีนเป็นจีนผูกปี 3 ปี 4 บาท แขกไม่มีส่วยเป็นแต่สำหรับเกณฑ์ทหาร คนไทยทำนา ทำสวน ทำปลา ตัดมาดเรือ ตัดไม้ทำกระดาน หาซื้อขายสินค้า ทอผ้าเลี้ยงหมู พวกจีนทำสวน ทำปลา ตั้งค้าขายรับสินค้าส่งออกทำภาษี พวกแขกหากินเหมือนคนไทยยกไว้เสียแต่เลี้ยงหมู

เมืองกาญจนดิษฐ์ บ้านผู้ว่าราชการนั้นตั้งอยู่เหนือหน้าเหมือนหมู่บ้านคนทิศใต้เหนือบ้านผู้ว่าราชการขึ้นไปหน่อย มีเกาะกลางน้ำชื่อว่าเกาะกลาง ที่บ้านผู้ว่าราชการมีแพแฝดหลังหนึ่งแต่งเครื่องเงินไปอีกหน่อยหนึ่งมีศาลเจ้าจีนก่อตึกมุงกระเบื้องแห่งหนึ่งอยู่ข้าง

ฟากถนนทิศตะวันออก แล้วไปอีกหน่อยหนึ่งถึงตึกกงสีซึ่งเป็นโรงภาษีฝิ่น อยู่ข้างฟากถนนที่
 ทิศตะวันตก ตึกนั้นอยู่ริมน้ำข้าง 1 อยู่ริมถนนข้างหนึ่งเป็นตึก 2 ชั้น 5 ห้อง ชื่อ 10 ศอก
 เฉลียงรอบ เฉลียงด้านตะวันออกโปร่ง เสาลอย ตึกนี้ทำเป็นทำนองจีน มีตรอกเลี้ยวไปข้างริม
 น้ำทิศตะวันตก ที่มุมปากตรอกที่จะเลี้ยวแฉกใต้ นั้น มีตึกหมู่หนึ่งเป็นโรงอาคารสุรากว้าง
 ประมาณ 4 วา ยาวประมาณ 6 วา เป็นตึกจีน 3 ห้องๆ กลาง เป็นประตูเข้าสองข้าง ฝาหน้า
 ถึง หลังคามุงกระเบื้อง ที่มุมตรอกจะเลี้ยวไปมีโรงเจ้าภาษีหมู เป็นโรงจากอยู่ทางทิศตะวัน
 ออกถัดไปมีศาลเจ้ากวนอู ถัดไปมีตึกหลังหนึ่งเป็นตึกจีนบันย้ง เป็นพ่อค้าตั้งค้าขายใหญ่มา
 แต่เดิม ตำบลบ้านตั้งแต่ปากคลองพันคูหาฝั่งตะวันออก ซึ่งเป็นเขตแดนเมืองกาญจนดิษฐ์
 รวมหมู่บ้านโรงเรือนในแขวงเมืองกาญจนดิษฐ์ ประมาณ 7,000 หลังคนประมาณ 40,000 คน
 ถ้าจะแบ่งเป็นชาติ จะเป็นไทยสัก 30,000 คนเศษ เป็นจีนประมาณ 1,000 คนเศษ แยก
 ประมาณ 200 คนเศษ คนไทยเป็นส่วยทอง ส่วยตีบุก ปีหนึ่งเก็บคนละ 7 บาท จีนเป็นจีนผูกปี
 แยกเกณฑ์ราชการเป็นคราวๆ ในท้องตลาดเห็นแต่พวกจีน มีพวกจีนที่เป็นพ่อค้าพอมิเงิน
 ทองอยู่บ้างหลายคน คือ จีนหลงเป็นหลวงประเทศสมบัติ จีนอะไรอีกคนหนึ่งที่เป็นขุนสุนทร
 พานิช จีนบันย้ง จีนม้าจิว จีนแอ้ย จีนกุกเกียง ราษฎรเห็นเป็นคนบริบูรณ์ก็แต่จีน คนไทยทำ
 นานาเป็นใหญ่ ตัดมาด ตัดกระดาน ทำปลา ทำได้ ทำหวาย ทำสวนบ้าง ตั้งค้าขาย สิ้นค้าขาย
 ของทอดผ้า พวกจีนตั้งค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและค้าเรือ ตั้งต่อเรือ ทำเหมืองตีบุก ทำภาษี
 พวกแขกหากินเหมือนไทย เรือสินค้าขายเป็นเรือแขก เรือจีนใหญ่มีเป็นอันมาก ปีหนึ่ง
 ประมาณ 100 ลำ

เมืองหลังสวน รวมบ้านโรงเรือนราษฎรในเขตแขวงเมืองหลังสวนเห็นจะเป็น
 ประมาณ 4,000 หลัง เป็นคนประมาณ 20,000 คน ถ้าจะแบ่งคนเป็นชาติจะเป็นไทย
 ประมาณ 15,000 คนเศษ จะเป็นจีนประมาณสัก 2,000 คนเศษ แยกจะเป็นสัก 1,000 คนเศษ
 คนไทยเป็นคนส่วยทอง ส่วยตีบุก ปีหนึ่งเก็บประมาณ 7 บาท จีนเป็นจีนผูกปี เมืองนี้ผู้ว่าราช
 การเมืองเป็นคนจีน ชื่อตัว ชื่อชิมเต็ก เป็นที่พระจรรยาไชโยคณาคร เป็นบุตรพระยารัตนเศรษฐี
 พระจางวางเมืองระนองที่ถึงแก่กรรม คนไทยทำสวนเป็นใหญ่ และทำไร่ข้าว และทำปลาบ้าง
 ตัดหวาย ทำได้ ทำน้ำมันยาง ชื่อขายสินค้าบ้าง ขายของบ้าง จีนทำเหมืองตีบุก ทำภาษี ตั้ง
 ค้าขายรับส่งสินค้า ขายของบ้าง เรือราษฎรค้าขายในเมืองหลังสวนเป็นเรือจีนอย่างใหญ่อยู่ 3
 ลำ เป็นเรือเสาเรือใบเล็กๆ สำหรับบรรทุกได้ หวาย น้ำมันยาง ทุเรียน หมาก ประมาณปีละ
 50-60 ลำ

เมืองชุมพร หนึ่งลำน้ำตั้งแต่ขึ้นมานั้นเรียกว่าลำท่าตะเภา ลำน้ำนี้ขึ้นขึ้นไป
 ประมาณทางสัก 3 ชั่วโมงจึงถึงบ้านท่าตะเภา ซึ่งเป็นบ้านผู้ว่าราชการ หมู่บ้านท่าตะเภาซึ่ง

เจ้าเมืองตั้งบ้านนั้นไม่มีตลาดเหมือนท่ายาง ต้องถือว่าที่เป็นท่ายางเป็นที่สำคัญของเมืองชุมพร ปลายน้ำท่าตะพานนี้ยังขึ้นไปถึงเขาแดน บ้านโรงเรือนในเขตแขวงเมืองชุมพรจะเป็นประมาณ 5,000 หลัง จะเป็นคนประมาณ 20,000 คนเศษ ถ้าจะแบ่งคนเป็นชาติ จะเป็นไทยประมาณสัก 10,000 คนเศษ จีนประมาณ 600 คนเศษ และอื่นๆ อีกหลายเพศ จึงเป็นประมาณ 20,000 คนเศษ คนไทยเป็นส่วยทอง ส่วยตีบุก ส่วยรังนก ส่วยเงิน และส่วยอื่นๆ คนละ 7 บาท จีนเป็นเงินผูกปี คนไทยทำนา ตัดมาต ตัดหวาย ตัดไม้กระดาน ทำยาบุหรี ทำได้ ทำน้ำมันยาง ทำปลา ทำสวน และซื้อสินค้า ขายสินค้าขายของ คนจีนตั้งค้าขายส่งสินค้าขายของ ทำไร่บ้าง ทำภาษีบ้าง มีเรือจีนเรือแขกค้าขายปีหนึ่งประมาณ 20-30 ลำ

เมืองนครศรีธรรมราช หมู่บ้าน หมู่โรงเรือน ในเขตแขวงเมืองนครจะประมาณ 20,000 หลัง 30,000 หลัง คนประมาณ 90,000 คน 100,000 คน ถ้าจะแบ่งเป็นชาติ จะเป็นไทยสัก 70,000 คน จะเป็นจีน 3,000 คนเศษ จะเป็นแขกสัก 7,000 คนเศษ จะเป็นพราหมณ์ประมาณ 500 คน คนไทยต้องเสียส่วยทอง ตีบุก เงิน ส่วยหวาย ส่วยกระดาน จีนเป็นเงินผูกปี 3 ปี 4 บาท พวกแขกเกณฑ์ราชการเป็นคราว ถนนในเมืองมีคนหนาเป็นพวกไทยโดยมาก ข้างนอกเมืองมีแขกหนาแน่น ที่ตลาดท่าวังมีจีนมาก คนไทยทำนา ทำสวน ทำไร่ข้าว ไร่ฝัก ไร่แดง ทำปลาบ้าง ทอผ้าบ้าง จักสาน ทำทอง ขายของ จีนทำสวน ทำเหมือง ทำปลา ขายของ ตั้งค้าขายรับสินค้า พวกแขกหากินเหมือนคนไทย พราหมณ์อาศัยหากินทางพิธีและขายของ

เมืองสงขลา ที่หลังตลาดนั้นมีศาลเทพารักษ์จีนหลังหนึ่ง เป็นตึกทำนองจีนชั้นเดียว เป็นศาลปูนเตี้ยๆ หน้าศาลตรงออกไปทิศเหนือมีถนนเป็นตลาดกว้างประมาณ 4 วา พวกถนนข้างมีตึกแก่งจีน บ้านมุงจากบ้าง ราษฎรชายของชำ ผ้านุ่งห่มเป็นต้น ตึก บ้าน โรงเรือน ในเขตเมืองสงขลาทั้งสิ้นจะเป็นประมาณสัก 10,000 หลังจะมีคนประมาณสัก 50,000 คนเศษ ถ้าคิดแบ่งคนเป็นชาติ จะเป็นคนไทยสัก 40,000 คน จะเป็นคนจีนสัก 2,000 คน จะเป็นแขกสัก 10,000 คน ราษฎรคนไทยนั้นเสียส่วยเป็นหลายอย่าง คือ ส่วยเงิน ทอง ตีบุก ไม้กระดาน ราษฎรจีนเป็นเงินผูกปี 3 ปี 4 บาท ราษฎรแขกถ้าไม่ได้รับราชการ ต้องเสียเหมือนส่วยทอง คนไทยทำสวน ทำปลา ทำกุ้งแห้ง ทำนาทำไร่บ้างเล็กน้อย และขายของ จีนทำสวน ทำปลา ทำกุ้ง ทำหม้อ ทำไห ทำอิฐ และค้าขายรับส่งสินค้าและขายของ คนแขกทำปลา ทอผ้า ค้าขายบ้างเล็กน้อย เรือจีนไหหลำที่ปักขีได้เข้าออกค้าขายในเมืองสงขลา เดือนหนึ่งประมาณ 30-40 ลำ

เมืองตานี ตัวเมืองตั้งลำน้ำฝั่งตะวันออกมีตึกกัปตันจีนอยู่ริมน้ำหลังหนึ่งเป็นตึกจีน 2 ชั้น หันหน้าไปตะวันออกและมีบ้านโรงเรือน หลังคาจากสาकुผาขัดแตะด้วยไม้บง อยู่ริมน้ำประมาณ 50 หลังคาเรือน หน้าตึกกัปตันจีนริมน้ำมีถนนสัก 2 เส้น มีตลาดขายผ้าแขกและผลไม้ 4-5 ร้าน ที่ปลายถนนด้านเหนือมีตึกใหม่ของกัปตันจีน เป็นเรือนจีน 2 ชั้น 3 หลังแปดหลังหนึ่งชื่อประมาณ 10 ศอก มีเฉลียงหน้าหลัง มีประตูใหญ่สกัดที่มุมบ้าน เดินเข้าประตูไปเป็นถนนกว้างประมาณ 4 วา สองฝากถนนมีตึกจีนชั้นเดียว ตั้งค้าขายสินค้ารายเรียงสลับกับโรงจาก ตลอดไปตามถนนประมาณ 3 เส้น ถนนด้านเหนือที่สุดมีศาลเทพารักษ์จีน ชื่อว่าปูนเก้ก่ง เป็นตึกแก่งจีนใหญ่ ในจังหวัดท้องตลาด ในประตูนี้เรียกว่าท้องตลาดจีน รวมโรงเรือนบ้านราษฎรในเมืองตานีจะเป็นประมาณ 3,000 หลัง เป็นคนประมาณ 20,000 คนเศษ ถ้าจะคิดแบ่งคนเป็นชาติ จะเป็นแขกประมาณ 20,000 คนเศษ จีนประมาณ 600 คน ไทยประมาณ 200 คน ราษฎรที่เดินอยู่ตามท้องตลาดและถนนต่างๆ ไม่สู้เป็นคนจนนัก แต่ไม่มีใครจะมีมากจนเดินห่างๆ ไม่หนาแน่น พวกจีนนั้นก็อยู่แต่ในหมู่ตลาดจีน คนไทยมีอยู่ในวัดบ้าง พวกแขกทำนาเกลือ ทำสวน ทำนาข้าวบ้างเล็กน้อย ทำปลาบ้าง ล่องเรือค้าเหนือบ้าง ทำเหมืองทอง รับส่งสินค้าแก่จีนบ้าง ขายของ ทอผ้าบ้าง พวกจีนตั้งค้าขายรับส่งสินค้าเข้าออกจากเมือง ทำเหมืองตีบุก ทำภาษี บั่นหม้อ บั่นอิฐ พวกไทยไปทำมาหากินอย่างพวกแขก และช่วยพวกแขกทำ (สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ , 2510 : 28-137)

กิจการค้าระหว่างประเทศเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสมัยหนึ่ง อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล รู้จักเรียกขานในหมู่ชาวต่างประเทศว่า "สุโหลงอุป" ตามชื่อท่าเทียบเรือใหญ่ที่พ่อค้าชาวจีน มลายู อินเดีย เข้ามาติดต่อเพื่อรับซื้อสินค้าสำคัญ คือ พริกไทย หรือ Tarang Pepper ซึ่งในภาคใต้มีแหล่งปลูกที่สำคัญ คือ ที่ตรังและสตูล ได้รับการยกย่องว่าเป็นพริกไทยที่มีคุณภาพดีที่สุดในโลก นอกจากนั้นชาวต่างประเทศยังได้ขนานนามอำเภอทุ่งหว้าว่าเป็น "ปีนัง 2" หรือ "ปีนังน้อย" มีเรือกลไฟเดินทางไปมาระหว่างทุ่งหว้ากับปีนังจำนวน 5 ลำ เป็นเรือกลไฟของบริษัททางเกาะปีนัง 4 ลำ และเรือกลไฟของสตูล 1 ลำชื่อเรือ "มาบัง" ได้มีชาวจีนจากปีนังจำนวนประมาณ 7,000 คน อพยพเข้ามาทำสวนพริกไทยที่ทุ่งหว้า และเปิดบ่อนการพนัน (โรงยาฝิ่น, เอเยนต์สินค้า) ในฤดูกาลเก็บพริกไทย ตลาดทุ่งหว้าจะคึกคักเป็นพิเศษ มีจีว่ หุ่นจีน หนังสือตะลุง และมโนราห์มาแสดงติดต่อกันครวระหลายคืน แสดงให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจที่ดีของทุ่งหว้า และมีการเล่นพนันเกือบทุกชนิด สามารถเก็บค่าตั้งได้คืนละ 1,200-1,500 เหรียญสิงคโปร์ (อัตรา 1 เหรียญ เท่ากับ 1.50 บาท) ทุ่งหว้ามีความเจริญและเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจเป็นเวลาพร้อม 40 นับแต่ปี พ.ศ. 2416 จนถึง พ.ศ. 2457 พริกไทยราคาตกต่ำ เป็นเหตุให้ชาวต่างชาติอพยพไปอยู่ที่อื่น และสภาพเศรษฐกิจซบเซา ราษฎรจึงอพยพเข้า

ไปหากินในกึ่งอำเภอละงูมากขึ้น ความเจริญจึงเคลื่อนไปรวมอยู่ที่กึ่งอำเภอละงู ในปี พ.ศ. 2472 ทางราชการพิจารณาว่า กึ่งอำเภอละงูมีประชากรหนาแน่น และเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น จึงประกาศยุบอำเภอทุ่งหว้า เป็นกึ่งอำเภอทุ่งหว้า และประกาศยกฐานะให้กึ่งอำเภอละงูเป็นอำเภอละงู จนกระทั่งปี พ.ศ. 2516 จึงมีพระราชกฤษฎีกายกฐานะกึ่งอำเภอทุ่งหว้า เป็นอำเภอทุ่งหว้าตามเดิม หลักฐานที่หลงเหลืออยู่ทุกวันนี้ คือย่านตลาดทุ่งหว้ายังมีอาคาร ร้านค้าตามแบบจีนที่พ่อค้าจีนสร้างไว้ จำนวนประมาณ 100 คูหา (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล, 2527 : 33, สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล, 2533 : 32, ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสตูล, ม.ป.ท. : 109-110)

เมืองตรังระยะแรกตั้งเมืองอยู่ที่ตำบลควนธานี อำเภอกันตังต่อมาใน พ.ศ.2433 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมาประพาสเมืองตรังครั้งแรกทรงเห็นว่าเมืองตรัง (ควนธานี) อยู่ในสภาพซบเซาทรุดโทรมมาก โจรผู้ร้ายชุกชุมตรงข้ามกับที่ตำบลกันตังปรากฏว่าได้กลายเป็นชุมชนใหญ่ มีชาวจีนไปอยู่อาศัยกันมาก ประกอบอาชีพโดยการทำสวนพริกไทย สามารถส่งไปขายถึงเกาะหมาก (ปีนัง) จึงทรงมีพระราชปรารภว่า เมืองตรังถ้าจัดการทำนุบำรุงให้ดีจะเป็นเมืองที่มีประโยชน์มาก เพราะที่ดินอุดมสมบูรณ์ควรแก่การเพาะปลูก เมื่อพระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองตรังแล้ว ได้พิจารณาเห็นว่าที่ตั้งเมืองตรังที่ควนธานีนั้นอยู่ห่างจากฝั่งทะเลมากไม่เหมาะกับการขยายความเจริญของบ้านเมืองจึงได้กราบทูลขอย้ายที่ตั้งเมืองจากตำบลควนธานีไปตั้งที่ตำบลกันตัง เมื่อ พ.ศ.2436 และได้นำพันธุ์ยางพาราจากแหลมมาลาญมาปลูกที่กันตังเป็นแห่งแรกของประเทศไทยใน พ.ศ.2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาสเมืองตรัง (ที่กันตัง) ขณะนั้นอยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ทรงมีพระราชดำริว่า การตั้งเมืองที่กันตังนั้น ไม่ปลอดภัยประกอบกับอหิวาตกโรคระบาด กันตังเป็นที่ลุ่มมักเกิดโรคระบาดและยากแก่การขยายเมือง ทรงเห็นว่า ตำบลทับเที่ยงมีลักษณะภูมิประเทศเหมาะสมที่จะตั้งเมือง จึงทรงกรุณาโปรดให้ย้ายเมืองจากตำบลกันตังไปตั้งที่ตำบลทับเที่ยง ซึ่งกลายเป็นที่ตั้งของจังหวัดตรังตั้งแต่ พ.ศ.2458 มาจนถึงปัจจุบัน (สำนักงานจังหวัดตรัง, 2529 : 1-3)

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงกล่าวถึงลำน้ำตรังที่ตำบลท่าจีนข้างใต้บ้านนาถ้ำและอยู่เหนือบ้านนาแขก เมื่อ พ.ศ. 2444 ว่า “ถึงบ้านท่าจีน พวกจีนสักเกียนอยู่ค้าขาย มีเรือเสาใบอย่างจีนใหญ่ๆ จอดอยู่ 8 ลำ และมีอู่ต่อเรือชนิดนั้นที่นั่นอีก 2 แห่ง กำลังต่อเรืออยู่ทั้งสองอู่...” ข้อความนี้ชี้ให้เห็นว่าเมื่อ 80 ปีมานี้ เรือสำเภาจีนขนาดใหญ่ๆ ยังสามารถลอยลำอยู่ในแม่น้ำตรัง เลยตำบลบ้านนาแขกขึ้นไป ทั้งยังมีอู่ต่อเรือสำเภายู่ด้วย (มานิต วัลลิโภคม, 2525 : 74)

จีนค่อซู่เจียงผู้ที่ได้เป็นหลวงรัตนเศรษฐีนี้ เป็นจีนฮกเกี้ยน เกิดที่เมืองเจียงจิ่วหวู่ ในประเทศจีน เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. 2340 ครั้นอายุได้ 25 ปี ออกจากเมืองจินมายังเกาะหมาก ประกอบกรรมกรเป็นอาชีพพอสะสมทุนบ้างแล้ว เข้ามาอยู่ตั้งค้าขายในพระราชอาณาเขตที่ เมืองตะกั่วป่า ได้อาศัยความอุปการะของท้าวเทพสุนทร ซึ่งเป็นสตรีมีทุนทำมาค้าขายอยู่ใน จังหวัดนั้น ครั้นทำมาหากินมีทุนมากขึ้น เห็นว่าเมืองพังงาเป็นทำเลการค้าขายดีกว่าที่เมือง ตะกั่วป่าจึงไปตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นหลักแหล่งที่ตลาดเมืองพังงา จนทำมาหากินได้ทุนทรัพย์ บริบูรณ์ขึ้น จึงคิดต่อเรือกำปั่นใบสำหนึ่งแล้วลงเรือนั้นเที่ยวค้าขาย รับซื้อสินค้าที่เกาะหมาก เทียบขายตามหัวเมืองชายทะเลตะวันตกไปจนถึงเมืองระนอง เมืองตระ และรับซื้อสินค้าตาม หัวเมืองเหล่านั้นมีดีบุก เป็นต้น ไปขายยังเกาะหมาก อาศัยการเที่ยวค้าขายเช่นนี้จึงรู้เบาะแส ทำมาหาเลี้ยงชีพได้ด้วย ค่าดีบุกที่เมืองระนองให้เป็นการใหญ่โตขึ้นโดยมีต้องแย่งชิงกับผู้ใด จึงได้เข้ามาขอผูกอากรดีบุกเมืองระนอง บ้านเดิมที่ตลาดเมืองพังงาก็ยังให้รักษาไว้ เห็นจะ เป็นด้วยไม่ประมาท หมายถึงถ้าทำการอาชีพที่ระนองไม่สำเร็จ ก็จะกลับไปอยู่ที่เมืองพังงา บ้านที่เมืองพังงานั้นยังรักษาไว้เป็นที่ระลึกต่อมา จนถึงชั้นบุตรหลาน (กรมพระยาตำรางรา ชานุภาพ, 2474 : 7-8) ตอนปลายรัชกาลที่ 3 เมื่อปีมะโรง พ.ศ. 2387 จีนค่อซู่เจียงเข้ามายื่น เรื่องราวต่อกระทรวงกลาโหม ขอประมูลอากรดีแขวงเมืองตระและเมืองระนอง ต่อมาได้รับ พระราชทานพระบรมราชานุญาต พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งจีนค่อซู่เจียงเป็นหลวงรัตนเศรษฐี ตำแหน่งขุนนางนายอากร ถึงสมัยรัช กาลที่ 4 ปีชาล พ.ศ. 2397 เป็นปีที่ 4 ในรัชกาล ตำแหน่งเจ้าเมืองระนองของระนองว่างลง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนบรรดาศักดิ์หลวงรัตนเศรษฐี (ค่อซู่เจียง) ขึ้นเป็นพระรัตนเศรษฐี เจ้าเมืองระนอง แต่ยังคงขึ้นกับเมืองชุมพร ในยุคสมัยต่อมาเมื่ออังกฤษจัดการปกครองหัวเมืองได้จากพม่าที่มีดิน แดนติดต่อพระราชอาณาเขตทางทะเลตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง พระราชดำริว่า เมืองตระและเมืองระนองเป็นเมืองขึ้นอยู่ในเมืองชุมพร จะรักษาราชการทาง ชายแดนไม่สะดวก จึงโปรดฯ ให้ยกเมืองตระและเมืองระนองขึ้นเป็นหัวเมืองจัตวา ขึ้นตรงต่อ กรุงเทพมหานคร ส่วนเมืองระนองนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนบรรดาศักดิ์พระรัตนเศรษฐี (ค่อซู่เจียง) ขึ้นเป็นพระรัตนเศรษฐี ผู้ว่าราชการเมืองระนอง เมื่อปีจอ พ.ศ. 2405 (กรมพระยา ตำรางราชานุภาพ, 2474 : 13-15)

เมื่อก่อนที่จะเกิดเหตุเรื่องจีนกาลีกำเริบที่ระนอง พระยารัตนเศรษฐี (ค่อซู่เจียง) มี ไบบอกเข้ามากราบบังคมทูลฯว่า มีความแก่ชราลงมากแล้ว ขอพระราชทานกราบถวายบังคม ลาไปเมืองจีน เพื่อไปบำเพ็ญกุศลที่บ้านเดิมสักครั้งหนึ่ง ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาต

ให้ไปตามประสงค์ พอพระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) กลับมาจากเมืองจีนไม่ช้านักก็เกิดเหตุ พวกกุลิจีนกำเริบ (เมื่อ พ.ศ. 2419 พวกจีนเหมืองใหญ่ ซึ่งเป็นหนี้ติดเงินโรงภาษีพระราชทรัพย์ของหลวง คุ่มพวกเพื่อนประมาณ 300-400 คน พากันหนีออกจากเมืองระนอง หักด่าน บุกรุกพื้นที่แห่งสู้รบกัน เสียชีวิตทั้งพวกต๋านและพวกจีน ต่อมาพวกจีนได้คุ่มพวกประมาณ 500-600 คน ออกจากเหมืองมาเที่ยวไล่ฆ่าพวกไทยในตลาตระนอง จุดไฟเผาเรือนและปล้นโรงภาษีพระราชทรัพย์ของหลวง) ครั้นเมื่อปราบปรามเรียบร้อยแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า พระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) แก่ชราจึงพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนยศพระยารัตนเศรษฐี (คอซู้เจียง) ขึ้นเป็นพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี ตำแหน่งจางวางผู้กำกับราชการเมืองระนอง และทรงตั้งพระศรีโลหภูมิพิทักษ์ (คอซิมก๊อง) ซึ่งเป็นบุตรคนใหญ่และเป็นตำแหน่งผู้ช่วยราชการอยู่ในเวลานั้น เป็นพระยารัตนเศรษฐีผู้ว่าราชการเมือง เมื่อปีฉลู พ.ศ. 2420 (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2474 : 43)

พระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซู้เจียง) ต้นสกุลระนอง มีบุตรธิดารวม 11 คน บุตรชาย 6 คน ได้รับราชการมีตำแหน่งต่างๆ กัน เช่น บุตรคนที่ 1 คอซิมเจ่ง เป็นหลวงศรีโลหภูมิพิทักษ์ บุตรคนที่ 2 คอซิมก๊อง เป็นพระยาดำรงสุจริตมหิศรภักดี บุตรคนที่ 3 คอซิมจิว เป็นหลวงศรีสมบัติ บุตรคนที่ 4 คอซิมซิม เป็นพระยาอัยยวงคตทิศรักษา บุตรคนที่ 7 คอซิมเต็ก เป็นพระยาจรรยาโกศการ จางวางกำกับราชการเมืองหลังสวน บุตรคนที่ 9 คอซิมบี เป็นพระยารัษฎานุประดิษฐมหิศรภักดี สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต

ดีบุกเป็นทรัพยากรสำคัญของกลางมาแต่โบราณ และถือได้ว่าเป็นปัจจัยในการสร้างเมืองภูเก็ตให้เจริญเติบโตอย่างแท้จริง เพราะนับแต่คุณเทียบค้นพบดีบุกที่บ้านสะปำ ซึ่งอยู่ทางใต้ของเกาะกลาง ก็ได้อพยพข้าทาสบริวารมาตั้งหลักปักฐานทำแก๊เกิดเป็นกลุ่ม “เมืองภูเก็ต” จากนั้นไม่นานกลางเกิดสงครามใหญ่กับพม่าอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2352 ครั้งนี้กลางแพ้อย่างยับเยินจนแทบกลายเป็นเมืองร้าง หลังจากนั้นแขกอินเดียจากเมืองมัทราส (ต้นสกุลรัตนดิลก, ณ ภูเก็ต) เป็นผู้รวบรวมผู้คนสร้างเมืองขึ้นใหม่ประกอบกับพระภูเก็ต (แก้ว) ทายาทคนหนึ่งของตระกูล ไปพลแหล่งแร่ใหญ่ที่กระทุ้ง จึงไปสร้างเมืองภูเก็ตขึ้นบริเวณเกิดโฮ้และเมื่อลูกหลานชั้นถัดมาได้เสาะหา พบแหล่งแร่ดีบุกที่ทุ่งคา เมืองภูเก็ตจึงย้ายจากเกิดโฮ้ มาอยู่ ณ บ้านทุ่งคาซึ่งอยู่ในตัวเมืองภูเก็ตปัจจุบัน การทำเหมืองแร่ที่ภูเก็ตขยายตัวอย่างรวดเร็ว เจ้าเมืองซึ่งเป็นเจ้าของเหมือง ได้ส่งกรรมกรชาวจีนจำนวนมากเข้ามาเป็นแรงงาน ในปี พ.ศ. 2396 ภูเก็ตได้รับการยกฐานะเป็นเมืองเทียบเท่ากลาง พอถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ประมาณปี พ.ศ. 2404 เมืองภูเก็ตได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหัวเมืองขึ้นต่อกรุงเทพฯ โดยตรง และเมืองกลางก็เป็นเมืองขึ้นของภูเก็ตตั้งแต่นั้นมา (นิพนธ์พร เฟ็งแก้ว, 2543 : 50-51)

ชาวจีนส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำเหมืองในภูเก็ตและหัวเมืองภาคใต้ฝั่งตะวันตก คือ กลุ่มชาวฮกเกี้ยน ที่มาจากมณฑลฮกเกี้ยน (Fujian) อันมีเมืองเอ๋เหมิงเป็นศูนย์กลาง จีนอพยพเหล่านี้ทวีจำนวนมากขึ้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ นับแต่รัชกาลที่ 3 ดำเนินนโยบาย “ระบบเหมืองเมือง” เปิดโอกาสให้คนจีนเป็นเจ้าของและเจ้าภาษีอากรได้ อีกทั้งเมื่อรัชกาลที่ 4 ทำสัญญาเปิดการค้าเสรีก็ยิ่งจูงใจให้นายเหมืองชาวตะวันตกและชาวจีนจากปีนังเข้ามาลงทุนทำกิจการเหมืองแร่ดีบุกในภูเก็ตมากขึ้น กุ๊ซือชาวจีนจากอาณานิคมอังกฤษในมลายูจึงหลั่งไหลเข้าสู่ภูเก็ต นอกจากนี้ในสมัยที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ เป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต ยังมีการนำเรือกลไฟไปรับคนจีนที่เมืองเอ๋เหมิงถึงปีละสามเที่ยว ทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าว จำนวนคนในภูเก็ตเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนมีมากกว่าชาวจีนพื้นเมืองโดยปี พ.ศ. 2458 คนกลุ่มนี้เพิ่มขึ้นเป็น 36,332 คน ประชากรจีนที่มีจำนวนมากทำให้ภูเก็ตยุคนั้นมีสมาคมลับ หรือ “อั้งยี่” เกิดขึ้นโดยแบ่งเป็นสองพวกใหญ่ คือ ยี่หิ้นปุ่นเถ่าก้ง เรียกกันทั่วไปว่า “พวกกระทุ้” เพราะมีเขตอิทธิพลอยู่ในบ้านกระทุ้ ซึ่งเป็นแหล่งทำเหมืองที่มีชาวจีนอาศัยอยู่มาก กับอีกพวกหนึ่งชื่อว่า “ยี่หิ้นเกี้ยนเด็ก” หรือ เรียกว่า “พวกตลาด” ซึ่งมีเขตอิทธิพลอยู่ในตลาดเมืองภูเก็ต ทั้งสองยี่หิ้น (มีความหมายถึงอั้งยี่) เป็นศัตรูคู่อริที่มักก่อเหตุวิวาทอยู่เนืองๆ เหตุการณ์รุนแรงสามครั้งใหญ่ที่พวกอั้งยี่ภูเก็ตก่อขึ้นจนทางราชการต้องเข้ามาปราบปราม

ในบรรดาชาวจีนอพยพที่เข้ามาทำเหมืองในภูเก็ต ทั้งที่มาจากแผ่นดินใหญ่โดยตรงและมาจากปีนัง สิงคโปร์ หลายคนได้ก่อร่างสร้างตัวจนร่ำรวยเป็นนายเหมือง และได้รับยศฐาบรรดาศักดิ์ เป็นคุณพระ คุณหลวง หรือท่านขุน เช่น พระอร่ามสาครเขตร (ตันเพ็กฮวด ตันทัยยี่) พระพิสัยสรรพกิจ (ตันมาสาย ตันทวนิช) พระพิทักษ์ชินประชา (ตันมาเสียง ตันทวนิช) หลวงอำนาจนรารักษ์ (ตัดควัด ตันทเวทย์) หลวงประเทศจีนารักษ์ (ตันจินฮอง หงษ์หยก) หลวงอนุภาษภูเก็ตการ (ตันจินหงวน หงษ์หยก) หลวงชนาทรนิเทศ (ตันแจ่งฮ้อ ทองตัน) ขุนเลิศโภคารักษ์ (ตันเค่หลิม ตันบุญ) ขุนวิเศษนุกุลกิจ (ตันเอ่งเกี อุดมทรัพย์) ขุนตันดิวิชัยกรรม (ตันแจ่งเกียด ทองตัน) เป็นต้น ส่วนกุลีจีนที่พอสะสมทุนรอนได้บ้าง ก็มักขยับขยายเข้ามาเปิดร้านค้าในตัวตลาด กล่าวได้ว่าหลังปี พ.ศ. 2425 เป็นต้นมา บทบาทการค้าขายในภูเก็ตตกอยู่ในมือของคนจีนแทบทั้งหมด (ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา, 2543 : 141-144) ชุมชนเก่าแก่ของชาวจีนเหมือง บ้านกระทุ้ตั้งอยู่ในตำบลกระทุ้ อำเภอกระทุ้ห่างจากตัวเมืองภูเก็ตราว 10 กว่ากิโลเมตร ชุมชนแห่งนี้เกิดขึ้นเมื่อมีการ พบสายแร่ใหญ่ ที่บ้านเกิดโฮ้ในราว พ.ศ. 2367 จึงเกิดการทำเหมืองขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง เพราะนอกจากที่นี่จะมีแร่ดีบุกแล้ว ยังมีคุณภาพดีสามารถถลุงออกมาเป็นเนื้อแร่ ที่มีสัดส่วนสูงอีกด้วย คือ ก้อนแร่หนัก 100 ปอนด์ ถลุงออกมาเป็นดีบุกบริสุทธิ์ได้ถึง 80 ปอนด์ ด้วยเหตุนี้ชาวจีนโพ้น

ทะเล จึงพากันอพยพเข้ามาเป็นแรงงานเหมืองจำนวนมาก จนเกิดเป็นชุมชนชาวจีนหนาแน่น และกลายเป็นที่ตั้งเมืองภูเก็ตต่อมา ก่อนจะย้ายไปตั้งบริเวณทุ่งคา ซึ่งเจริญขึ้นจากการพบสายแร่ภายหลัง นอกจากนี้บ้านกระทู้ยังเป็นจุดเริ่มต้นของประเพณีกินผักที่สมบูรณ์ ก่อนจะกลายเป็นประเพณีที่ปฏิบัติแพร่หลายไปทั่วเกาะภูเก็ต ปัจจุบันสภาพชุมชนบ้านกระทู้ค่อนข้างเงียบเหงา คงหลงเหลือร่องรอยให้เห็น ความเป็นชุมชนชาวมืองเก่าเพียงอาคารบ้านเรือนแบบจีนยุคแรกๆ ไม่กี่หลัง (กุศล เอี่ยมอรุณ, 2543 : 238-239)

คติความเชื่อในการสร้างบ้านเรือน

เป็นที่ประจักษ์ว่าชาวจีนเป็นชาติที่ยึดมั่นในเรื่องสิริมงคลมาก ด้วยมุ่งหวังให้เกิดโชคลาภ และความราบรื่นในชีวิต ความเชื่อนี้ได้แสดงออกชัดเจนในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทั้งในรูปตัวอักษร ภาพวาด ลวดลาย คำพูด รูปบุคคล สิ่งของ และสัตว์ชนิดต่างๆ แม้ในเรื่องของที่อยู่อาศัยก็ปรากฏตั้งแต่ทิศทางการจัดวางอาหาร การประดับตกแต่ง ตลอดจนสีสันทันที่ใช้

ทิศทางภูเก็ติด้านหน้าอาคาร แม้จะเป็นแบบตะวันตกแต่ส่วนหลังคายังยึดถือโครงสร้างแบบจีน คือ หลังคาสูงมีความลาดชัน เพื่อถ่ายเทอากาศให้ภายในตัวบ้านเย็น ลมและฝนสามารถผ่านเข้าไปในตัวบ้านได้ ที่ตั้งของบ่อน้ำ ที่ต้องมีอย่างน้อยหนึ่งบ่อในแต่ละอาคาร คนจีนเชื่อว่าลมและฝนเป็นสัญลักษณ์ของเงินทองที่ไหลเข้าบ้าน และบ่อน้ำก็ไม่มีการทำฝาหรือหลังคาปิดกันโชคลาภ สำหรับเรื่องของสีที่ใช้ในอาคารชาวจีนเชื่อว่ามีผลสำคัญกับชาติทั้งห้าเป็นอย่างมาก หากเจ้าของบ้านเลือกสีบ้านที่เป็นมงคลและถูกโฉลกกับตนแล้ว จะอยู่เย็นเป็นสุข เช่น สีเขียว สีน้ำเงิน เป็นสีแห่งธาตุไม้แสดงถึงความสง่างาม ความหรูหรา สีน้ำตาล สีแดง สีชมพู สีแดงส้มเป็นสีแห่งธาตุไฟ แสดงถึงความมียศศักดิ์ โชคลาภ และความอุดมสมบูรณ์ สีเหลืองเป็นสีแห่งธาตุดิน แสดงถึงความมีอำนาจใช้เฉพาะกับพระมหากษัตริย์หรือศาสนสถาน สีขาวเป็นสีแห่งธาตุน้ำ แสดงถึงความเงียบเหงา ความเศร้า สีดำเป็นสีแห่งธาตุน้ำ แสดงถึงการทำลายและการจบสิ้น

การตั้งบ้านก็มีความสำคัญเช่นกัน ชาวจีนเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยจึงไม่ตั้งบ้านหันหน้าตรงทางแยก หรือมีภูเขา โรงพยาบาล ตรงกับหน้าบ้าน เพราะจะทำให้สิ่งชั่วร้ายพุ่งเข้าบ้าน ฮวงจุ้ยที่ดีควรมีผืนน้ำอยู่หน้าบ้าน ซึ่งตามถนนต่างๆ ในภูเก็ตแต่เดิมมีคูน้ำตลอดสองข้างถนนเพื่อเป็นทางระบายน้ำ ดึกทั้งหลายจึงหันหน้าเข้าหาคูน้ำ ในเรื่องการตกแต่งอาคารและเครื่องใช้ภายในบ้านล้วนใช้สัญลักษณ์ความเป็นสิริมงคล (กุศล เอี่ยมอรุณ, 2543 : 248-249)

สำหรับประเพณีการตั้งศาลพระภูมิ จะเห็นว่าในบรรดาบ้านเรือนของชาวภูเก็ตผู้สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษที่เป็นคนจีน ก็มีการบูชาเทพเจ้าที่อาจอนุโลมเข้าเป็นลักษณะเดียวกัน

กับพระภูมิดีเหมือนกัน นั่นคือการบูชาเทวดา ซึ่งมีหิ้งเล็ก ๆ ติดตั้งไว้ที่เสาบ้านด้านซ้ายมือ มีชื่อเรียกกันในภาษาฮกเกี้ยนว่า “ถี้ก้ง” ในพิธีบวงสรวงวิญญาณหรือพิธีกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวกับตรุษสารทจีนเจ้าของบ้านจะต้องทำการบูชาถี้ก้ง ณ หิ้งที่เสาบ้านเสียก่อน แล้วจึงบูชาหรือบวงเทพเจ้าประจำตระกูล ซึ่งสถิตอยู่ที่โต๊ะบูชาภายในบ้านต่อไป คตินิยมของคนจีนจากมณฑลกว่างตุงหรือแต้จิ๋ว ไม่มีหิ้งเทพเจ้าติดตั้งที่เสาบ้านเหมือนคนฮกเกี้ยนแต่มีหิ้งตั้งไว้โต๊ะบูชาเทพเจ้าประจำตระกูลภายในบ้านเลยที่เดียว เทพเจ้าระดับพระภูมิเจ้าที่นี้ คตินิยมของคนจีนแต้จิ๋วกับคนจีนฮกเกี้ยนก็เป็นไปในรูปเดียวกันกล่าวคือ เทพเจ้าหรือพระภูมิเจ้าบ้านเรียกชื่อว่า “ถี้ก้ง” ส่วนพระภูมิเจ้าที่ประจำวงซุ้ย เรียกชื่อว่า “ท้อถี้ก้ง” (ประสิทธิ์ ชินการณ, 2528 : 201)

ยันต์แปดทิศ หรือปากั่ว เป็นสัญลักษณ์อันลึกลับของจีน ถือว่าเป็นเครื่องหมายแห่งมงคล ใช้แขวนหรือติดไว้เหนือประตูบ้านเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ครอบครัวและเป็นเครื่องลางป้องกันภูติผีร้ายต่างๆ นอกจากนี้อาจใช้เป็นเครื่องประดับสวมใส่เพื่อให้ปราศจากภัยอันตรายและเพิ่มพูนโภคทรัพย์ ชาวจีนนิยมทำยันต์แปดทิศไว้เหนือประตูบ้าน จนถือว่าเป็นส่วนประกอบของบ้านที่จำเป็น ยันต์แปดทิศเป็นการเอาเครื่องหมายลึกลับ ซึ่งประกอบด้วยการรวมเอาเส้นตรงมาจัดให้อยู่ภายในวงกลม กล่าวกันว่าปากั่วเป็นวิวัฒนาการมาจาก การเขียนสัญลักษณ์ต่างๆ บนกระดองเต่า ปากั่วนี้จักรพรรดิฟูซีได้คิดค้นขึ้น เมื่อ 2852 ปีก่อนคริสต์ศักราช ซึ่งสร้างสรรค์ขึ้นมาจากรูปแบบโบราณ 2 แบบ เส้นตรงที่ต่อเนื่องกันเรียกว่า “หยาง ยี่” อันเป็นสัญลักษณ์ของเพศชาย และเส้นตรงที่ขาดกลางเรียกว่า “หยิน ยี่” อันเป็นสัญลักษณ์ของเพศหญิง ซึ่งรวมกันแล้วเรียกว่าหยินและหยาง และกล่าวว่า คณิตศาสตร์ก็ได้ความรู้ไปจากยันต์แปดทิศอันแสดงรูปแบบของพัฒนาการตามธรรมชาติและ การเปลี่ยนแปลงที่เป็นวัฏจักร ยันต์แปดทิศนี้ได้มีการคิดค้นเพิ่มเติมขึ้นอีก กล่าวคือจักรพรรดิเอนหวัง (ผู้ก่อตั้งราชวงศ์โจว ทรงครองราชอยู่ระหว่าง 1213-1135 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ระหว่างที่พระองค์ทรงถูกจักรพรรดิโจวซิ่น (Chou Hsin) จองจำอยู่ พระองค์ทรงศึกษาค้นคว้ายันต์นี้และทรงเพิ่มเติมคำบรรยายไว้ด้วย เรียกกันว่า “บัญญัติแห่งการเปลี่ยนแปลง” เป็นหนังสือที่มีคนเคารพนับถือกันมาก ทั้งยังเป็นวรรณคดีที่สูงส่งของจีน มีผู้ใช้เป็นพื้นฐานด้านปรัชญาในการพยากรณ์ ลักษณะของเส้นประกอบของยันต์แปดทิศ ของจักรพรรดิฟูซี มีชื่อเรียก ทั้งแสดงความหมาย สัญลักษณ์และทิศที่ประจำ (ณัฐภัทร จันทรวิษ, 2529 : 1959-1930)

บ้านเรือนของชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย นั้นมักจะคุมอซอและไม่เจริญดา นอกจากที่แห่งเดียวที่มีสี่สรวคือ ที่บูชาประจำบ้านเรียกว่า “เซ้งก้ง” อันเป็นที่ๆ วิญญาณต่างๆ ได้รับการเซ่นสรวง และผีฟ้า แต่นอกจากเทวดาหรือผีที่สำคัญๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

นั้นยังมีวิญญานอื่นๆ ที่มีความสำคัญน้อยกว่านี้ทั้งในและนอกบ้านพลอยได้รับการเช่นสรวงไปด้วย มีกระดาดชั้นเล็กๆ สีแดงเขียนชื่อเจ้าหรือวิญญานอันศักดิ์สิทธิ์ เหล่านั้นติดไว้ตามฝาบ้านและประตูหรือมิฉะนั้นก็มีรูปพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์ไม่เป็นพระพุทธรูปแบบจีนติดอยู่ด้วย บ้างร้านยังมีคาถาอาคมทำเป็นรูปต่างๆ ติดไว้ที่ประตูทางเข้าเพื่อขับไล่ภูตผีปีศาจหรือความชั่วร้ายต่างๆ ด้วย (นอกจากนั้นยังมีพัดทำด้วยกระดาดเล็กๆ ที่คลี่ออกแล้วติดอยู่ตรงประตูทางเข้าเช่นกัน) ไกลๆ กันมีกระป๋องใบเล็กติดอยู่ข้างฝาสำหรับจุดธูปบูชา การเช่นสรวงเจ้าแห่งธรณีนั้นประกอบด้วยกระดาดสีแดงชั้นหนึ่งยาวประมาณแปดนิ้วกว้างสามนิ้ว มีหนังสือจีนเขียนด้วยสีดำหรือสีทอง ติดไว้ใกล้กับธรณีประตูด้านนอกที่จะออกไปถนน หรือด้านนอกกำแพงของบ้าน พระภูมิเจ้าที่ประจำบ้านก็เป็นกระดาดสีแดง ยาวสิบสองนิ้วกว้างสิบนิ้วมีตัวอักษรจีนอ่านว่า “พระภูมิเจ้าที่” หรือคำอันเป็นมงคล เช่น “รวบรวมสมบัติไว้ให้มั่นคง” หรือ “ต้นไม้เงินกำลังออกดอกงามสะพรั่ง” เหล่านี้เป็นต้น กระดาดแผ่นนี้หากาวติดไว้ใกล้กับพื้นบนฝาด้านใน ใกล้ประตูที่จะออกสู่ถนน บางที่มีกรอบไม้ที่ยื่นออกมาคล้ายหีบสี่เหลี่ยม การเช่นสรวงเจ้าที่นี้ มีการจุดธูป มีเหล้าและอาหารวางอยู่บนพื้นหรือที่แผ่นกรอบไม้ด้านบนของกรอบไม้ใช้เป็นที่ยึดถ้วยจานและขวดสำหรับใส่บูชาประจำวันผีครัวหรือเจ้าแห่งครัวเป็นกระดาดสีแดงสี่เหลี่ยมผืนผ้าเช่นเดียวกันมีอักษรจีนสีดำเขียนเป็นข้อความว่า “โชคดีท่านผู้เป็นใหญ่แห่งครัว” กระดาดนี้ติดอยู่บนข้างฝาของครัวบริเวณเหนือเตาไฟ อย่างไรก็ตามไม่ค่อยปรากฏมีการบูชาเจ้าองค์นี้ตามบ้านเรือนของชาวจีนโพ้นทะเล ในวันที่หนึ่งและวันที่สิบห้าของเดือนทางจันทรคติทุกเดือน และในโอกาสที่มีงานพิธีการสำคัญๆ ของจีน จะมีการเช่นสรวงวิญญานของเจ้าผีเหล่านี้ด้วยอาหารและเครื่องดื่ม เป็นพิเศษก่อนที่คนในครอบครัวจะกินอาหารมื้อแรก บรรดากระดาดของเจ้าผีดังกล่าวทั้งหมดจะมีการเปลี่ยนแปลงใหม่ทุกปีในวันขึ้นปีใหม่ และเมื่อใกล้วันปีใหม่จะเห็นคนจีนเดินขายกระดาดเจ้าผีอยู่ทุกปี (กมล จันทรสร, 2506 : 462-468)

รูปแบบของบ้านเรือนแบ่งตามอาชีพ

ชาวจีนในภาคใต้ ประกอบอาชีพแตกต่างกัน ระยะแรกของการอพยพเข้ามาสู่ภาคใต้ประกอบอาชีพเป็นกรรมกร กู้สินในเมืองแร่ จากนั้นก็มีช่างต่อเรือ พนักงานเดินเรือ พ่อค้าแร่ ช่างไม้ ช่างโลหะ งานรับจ้างในสวนปลูกพืชผล ร้านอาหาร เมื่อสามารถรวบรวมทุนรอนได้ก็จะขยายขยายตั้งร้านค้า ทำสวน ทำไม้ ทำประมง การค้าส่งออก ต่อเรือ รับส่งสินค้า ตลอดจนเป็นเจ้าของภาคีอากร โดยชาวจีนเหล่านี้มีสิทธิเท่าเทียมกับราษฎรไทย การเข้ามาตั้งหลัก

หลักแหล่งในภาคใต้ระยะหลังเมื่อชาวจีนสามารถมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ได้ทำการปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของเรือนได้ดังนี้

เรือนพักอาศัย

ระยะแรกของเรือนพักอาศัย ขณะที่ชาวจีนในภาคใต้ยังไม่สามารถเป็นเจ้าของกิจการใดๆ หรือยังมีฐานะเป็นลูกจ้าง การก่อสร้างบ้านเรือนจะใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น สร้างที่พักแบบง่าย ๆ โครงสร้างของเรือนคล้ายคสังเวียนพื้นดินดั้งเดิมของภาคใต้ กล่าวคือ เป็นเรือนเครื่องผูก ชั้นเดียวปลูกติดพื้นดินใช้ไม้ไผ่หรือไม้ยืนต้นเป็นโครงสร้างหลัก ฝาผนังเรือนใช้ไม้ขัดแตะ หรือไม้กระดานหลังคาใช้จากหรือไม้ตระกูลปาล์ม พื้นของเรือนลาดปูนซีเมนต์ หรืออาจเป็นดินทูปอัดแน่น การประกอบอาชีพอื่นๆ เช่นเป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อยางพาราหมากแห้ง มะพร้าวแห้ง หรือผลิตผลอื่นๆ จะใช้บริเวณบ้านของเรือนพักอาศัยนี้เป็นที่ทำการค้าขาย เรือนพักอาศัยนี้ส่วนใหญ่จะพบเห็นได้ในชนบท และบริเวณที่เคยเป็นชุมชนชาวจีนแต่อดีต

เรือนประกอบธุรกิจการค้า

ทำเลที่ตั้งของเรือนประกอบธุรกิจการค้า มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกันเช่น ตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคมอาจเป็นทางน้ำหรือทางบก ซึ่งมีแม่น้ำลำคลองหรือถนนอยู่ใกล้กับอาคาร หากทำเลที่ตั้งเรือนมีทั้งลำน้ำและถนน เรือนประกอบธุรกิจการค้าจะหันด้านหน้าเรือนออกสู่ถนนด้านหลังเรือนติดริมคลองหรือแม่น้ำ มีพื้นที่เปิดโล่งสามารถเชื่อมด้านหลังเรือนออกมาสู่หน้าเรือนได้ เพื่อให้บริการทางสำหรับขนส่งถ่ายลำเลียงสิ่งของจากเรือสู่ถนนด้านหน้า หากเป็นเรือนด้านหลังไม่ติดแม่น้ำลำคลอง จะหันด้านหน้าออกสู่ถนนเช่นกัน เรือนประกอบธุรกิจการค้าจะสร้างขึ้นเป็นคูกาซึ่งอาจมีคูกาเดียวถึงสี่คูกา ซึ่งอาจเป็นเรือนชั้นเดียวและสองชั้นในระยะแรก นอกจากนั้นยังมีการก่อสร้างประเภทเรือนแถว ที่สร้างเรือนเป็นแถวยาวไปตามแนวถนนส่วนใหญ่เป็นการก่อสร้างแบบสองชั้นหรือระยะหลังต่อมาได้มีการก่อสร้างแบบสามชั้น

เรือนชั้นเดียว จากการสำรวจพบที่มีการก่อสร้างเรือนแถวชั้นเดียวหลายรูปแบบแบ่งตามวัสดุหลักในการก่อสร้าง คือ

เรือนแถวชั้นเดียวที่ก่อสร้างด้วยไม้ (เรือนแถวไม้ชั้นเดียว)

เรือนแถวชั้นเดียวที่ก่อสร้างโดยการก่ออิฐฉาบปูน (เรือนตึกแถวชั้นเดียว)

เรือนแถวเหล่านี้มักก่อสร้างเป็นเรือนสองคูหา กล่าวได้ว่าเป็นเรือนที่มีการก่อสร้างระยะแรกๆ พบแถบบริเวณ อำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี สงขลา ระนอง ตะกั่วป่า ภูเก็ต เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการก่อสร้างเรือนแถวอีกแบบคือ

เรือนแถวชั้นเดียวกึ่งสองชั้น (เรือนแถวไม้หรือตึกชั้นครึ่ง)

เรือนแถวแบบนี้มีลักษณะชั้นเดียวเป็นหลัก เหนือหลังคาตรงผนังของประตูทางเข้าด้านหน้าเรือนทำผนังต่อชั้นแล้วเจาะช่องหน้าต่างเท่าระดับหลังคาของชั้นล่าง และสร้างหลังคาเหนือหน้าต่างเล็กน้อย เรือนแถวชั้นครึ่งดังกล่าวพบที่ตะกั่วป่าและสงขลา

เรือนแถวชั้นเดียวโดยทั่วไปมักมีหลังคาเป็นผืนเดียว คลุมตัวเรือนและทางเดินเท้า (Arcade) หน้าเรือน แต่บางแห่งพบที่มีการก่อสร้างหลังคาแบบสองระดับ คือสร้างเป็นหลังคาทรงจั่วคลุมตัวเรือน ถึงผนังหน้าบ้าน ส่วนทางเดินเท้า (Arcade) จะสร้างหลังคาลดระดับลงคลุมเฉพาะบริเวณนี้อีกแห่งหนึ่ง เรือนแถวชั้นเดียวที่สร้างหลังคาสองระดับนี้มีการก่อสร้างที่ปัตตานี สงขลา เป็นต้น

นอกจากนั้นยังพบเรือนชั้นเดียวที่สร้างด้วยไม้ แต่มีลักษณะทรงสูงที่ด้านหน้าและด้านหลังเรือน เหนือช่องประตูหน้าต่าง มีช่องระบายอากาศต่อเติมจึงทำให้หลังคายกระดับสูงขึ้น และภายในเรือนจะมีเพดานสูง ซึ่งมีผลดีต่อการระบายอากาศภายในเรือนไม่ร้อนอบอ้าว

เรือนสองชั้น เรือนประกอบธุรกิจการค้าแบบนี้พบเห็นมากกว่าเรือนประกอบธุรกิจการค้าแบบอื่นๆ มักก่อสร้างตามแนวถนนในย่านการค้ามาตั้งแต่ยุคแรกๆ ที่ชาวจีนอพยพได้เริ่มประกอบการค้าขาย มีพัฒนาการรูปแบบของเรือนประเภทนี้ พบทั่วไปทุกจังหวัดในภาคใต้ คือ

เรือนแถวสองชั้นที่ก่อสร้างด้วยไม้ (เรือนแถวไม้สองชั้น)

เรือนแถวสองชั้นที่ก่อสร้างโดยการก่ออิฐฉาบปูนและไม้ (เรือนตึกแถวผสมไม้)

เรือนแถวสองชั้นที่ก่อสร้างโดยการก่ออิฐฉาบปูน (เรือนตึกแถวสองชั้น)

เรือนตึกแถวเหล่านี้มักก่อสร้างคูหาเดียว และสองคูหาเป็นส่วนใหญ่ ระยะแรกๆ เป็นเรือนแถวสองชั้นที่ก่อสร้างด้วยไม้ โครงสร้างทั้งหมดทำด้วยไม้ การรับน้ำหนักใช้ระบบเสาและคานไม้ ฝาผนังใช้ไม้กระดาน สังกะสี หลังคาบางแห่งมุงด้วยจาก สังกะสี และกระเบื้องดินเผา มีหลายแห่งได้เปลี่ยนใช้กระเบื้องลอนคู่ภายหลัง เรือนแถวสองชั้นที่ก่อสร้างด้วยไม้ในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากมาย

เรือนแถวสองชั้นที่ก่อสร้างโดยการก่ออิฐฉาบปูนและไม้ (เรือนตึกแถวผสมไม้)
เรือนแถวแบบนี้ ชั้นล่างใช้ก่ออิฐฉาบปูน ส่วนชั้นบนโครงสร้างทั้งหมดทำด้วยไม้เนื้อแข็ง การ

รับน้ำหนักของชั้นบน ใช้เสาอิฐและคานไม้ (ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มีการใช้คอนกรีตเสริมเหล็กหล่อคานรับน้ำหนักพื้นชั้นบน จึงใช้คานไม้พาดบนหัวเสาก่ออิฐฉาบปูน)

เรือนตึกแถวสองชั้นที่ก่อสร้างโดยการก่ออิฐฉาบปูน (เรือนตึกแถวสองชั้น) เรือนแบบนี้อาจแบ่งออกเป็น 2 ระยะตามการใช้วัสดุในการก่อสร้าง คือ

เรือนแถวสองชั้นที่ก่อสร้างโดยการก่ออิฐฉาบปูน (ใช้กำแพงรับน้ำหนัก)

เรือนแถวสองชั้นที่ก่อสร้างโดยการก่ออิฐฉาบปูนและหล่อคอนกรีต (ใช้คอนกรีตรับน้ำหนัก)

เรือนแถวสองชั้นที่ก่อสร้างโดยการก่ออิฐฉาบปูน (ใช้กำแพงรับน้ำหนัก) เป็นเรือนแถวสองชั้นแบบเก่าแก่ ควบคุมมากับเรือนแถวชั้นเดียวที่ก่อสร้างโดยก่ออิฐฉาบปูน ก่อสร้างกำแพงหน้าด้านข้างทั้งสองข้างของเรือน เป็นผืนเดียวจากพื้นถึงหลังคา ใช้ไม้ซุงสอดเข้าไปในกำแพงเพื่อรับน้ำหนักพื้นชั้นบนและโครงหลังคา เรือนแถวแบบนี้มีมาก่อนจะสร้างเรือนตึกแถวผสมไม้

เรือนแถวสองชั้นที่ก่อสร้างโดยการก่ออิฐฉาบปูนและหล่อคอนกรีต (ใช้คอนกรีตรับน้ำหนัก) เป็นเรือนแถวสองชั้นที่ได้นำวิทยาการการก่อสร้างของตะวันตกมาใช้ และเป็นเรือนแถวที่ได้รับอิทธิพลทางรูปแบบของตะวันตกเข้ามาผสมผสานบ้างแล้วในด้านการตกแต่งส่วนประกอบของอาคาร แต่รูปแบบโครงสร้างหลักเดิม เช่นมีการเดินทำหน้าอาคารยังคงมีเช่นเดียวกับเรือนแถวแบบจีนอื่นๆ มีการใช้คอนกรีตหล่อเสาและคานเพื่อรับน้ำหนักของชั้นบน

เรือนแถวสองชั้นดังกล่าว ถ้าเป็นเรือนรุ่นเก่าเรือนแต่ละหลังจะสร้างฝาผนังไม่ติดกัน แต่จะเว้นพื้นที่แคบๆ ประมาณ 1-1.5 เมตร ระหว่างกันซึ่งต่อมาพื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นตรอกเล็กๆ ใช้เป็นทางเดินหรือทำประตูปิดไว้ภายหลัง ต่อมาหลังจากได้มีการก่อสร้างเรือนแถวที่ก่ออิฐฉาบปูนและหล่อคอนกรีตจึงนิยมสร้างเรือนแถวประกอบธุรกิจการค้าเป็นเรือนแถวหลายๆ คูหาติดต่อกันไป

เรือนสามชั้น ด้วยความก้าวหน้าของวิทยาการก่อสร้างและความต้องการพื้นที่ใช้สอยเพิ่มมากขึ้น จึงมีการก่อสร้างเรือนแถวสามชั้นขึ้น โดยใช้โครงสร้างการหล่อคอนกรีตในส่วนโครงสร้างของอาคาร และใช้ผนังก่ออิฐฉาบปูน ขณะเดียวกันได้นำรูปแบบสถาปัตยกรรมของตะวันตกมาใช้ประกอบในส่วนต่างๆ ของอาคารมากขึ้น อย่างไรก็ตามเรือนแถวสามชั้นมีปริมาณการก่อสร้างไม่มาก เมื่อเปรียบเทียบกับเรือนแถวแบบสองชั้น

เรือนคหบดี

นอกจากเรือนแถวเพื่อประกอบธุรกิจการค้าแล้ว ชาวจีนในภาคใต้บางคนสามารถสร้างฐานะร่ำรวยจากการดำเนินกิจการของตนเป็นคหบดีของเมืองจึงได้มีการก่อสร้างเรือนเพื่อพักอาศัยลงบนพื้นที่กว้างขวาง ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นพื้นที่อยู่เมืองท่ามกลางอาคารอื่นรายรอบ เรือนคหบดีเป็นเรือนเดี่ยวและบางแห่งเป็นเรือนหมู่ บริเวณบ้านมีรั้วกั้นอาณาเขตชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นเรือนก่ออิฐฉาบปูนสองชั้นเป็นตึกทั้งหลังมีขนาดใหญ่และมีรูปแบบได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมของตะวันตก เรือนคหบดีพบในบางจังหวัดของภาคใต้ โดยเฉพาะที่ภูเก็ตมีเรือนคหบดีของชาวจีนหลายแห่งมากที่สุด ชาวจีนฮกเกี้ยนเรียกเรือนคหบดีเหล่านี้ว่า “อั้งม้อหลาว” “อั้งม้อ” หมายถึงฝรั่งหรือชาวต่างชาติ “หลาว” หมายถึงตึกคอนกรีตรวมความแล้วหมายถึง “ตึกที่มีรูปแบบอย่างฝรั่ง”

เรือนแบบผสมผสาน

บ้านเรือนของชาวจีนภาคใต้ นอกจากเป็นเรือนที่แสดงถึงลักษณะรูปแบบจีนแล้ว ระยะเวลาต่อมา จากการติดต่อค้าขายกับปีนังและสิงคโปร์ จึงได้นำรูปแบบการก่อสร้างของชาวตะวันตกในยุคล่าอาณานิคมมาใช้เรียกว่า “ศิลปะแบบอาณานิคม” หรือ “การก่อสร้างแบบโคโลเนียล” (Colonial Style) เป็นการก่อสร้างเรือนแถวด้านหน้าชั้นล่างมีทางเดินเท้า ระหว่างเสาของอาคารกับฝาผนังหน้าเรือนทำช่องโค้ง (Arch) ต่อเนื่องไปทุกระยะช่วงเสา ทางเดินเท้านี้เรียกว่า “อาเขต” (Arcade) ชาวจีนฮกเกี้ยนเรียกว่า “ห่งอคาซี” หมายถึงทางเดินกว้างห้าฟุต รูปแบบของอาคารยังได้รับอิทธิพลของจีน โปรตุเกส อังกฤษ และฝรั่งเศส ซึ่งเรียกโดยรวมว่า “ซิโน-โปรตุเกส” (Sino-Portuguese) การตกแต่งอาคารยังได้นำลวดลายของกรีกและโรมันมาใช้ในการทำซุ้มประตูหน้าต่างแบบโค้ง (Arch) และหัวเสาแบบดอริก (Doric-แบบพื้นเรียบ) ไอโอนิก (Ionic-แบบม้วนกันหอย) คอร์ินเธียน (Corinthian-แบบประดับด้วยใบไม้) มาใช้ในส่วนที่เป็นเสาของอาคาร เรือนแถวที่มีรูปแบบผสมผสานดังกล่าวได้มีการก่อสร้างขึ้นครั้งแรกที่ภูเก็ต และต่อมาได้แพร่หลายไปทั่วภาคใต้โดยเฉพาะเรือนแถวและเรือนคหบดีของชาวจีน

ชาวจีนในภาคใต้ได้ประกอบอาชีพหลากหลายแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความชำนาญและโอกาสที่จะดำเนินกิจการนั้นๆ ชาวจีนส่วนมากปลูกบ้านพักอาศัยอยู่ในที่ทำกินของตน ลักษณะบ้านเรือนแต่ละอาชีพแตกต่างกันออกไป เช่น

เรือนเกษตรกร

ชาวจีนในภาคใต้มีอาชีพทำไร่ทำสวน เช่น พริกไทย ยางพารา ส้ม มะพร้าว และสวนผัก เป็นต้น บ้านเรือนที่ปลูกสร้างในสวนระยะแรกเป็นลักษณะเรือนเครื่องผูกลักษณะคล้ายโรง กล่าวคือ หลังคาของเรือนที่มุงจากเอียงลาดต่ำเกือบถึงพื้นดิน พื้นเรือนไม่ยกสูงเหมือนเรือนเครื่องผูกทั่วไป แต่จะสร้างโดยใช้พื้นดินทุบอัดแน่นหรือลาดปูนซีเมนต์เป็นพื้นเรือน เรือนเกษตรกรชาวจีนอีกแบบเป็นเรือนเครื่องสับโครงสร้างไม้ชั้นเดียว ฝาผนังไม้กระดาน ส่วนใหญ่เป็นเรือนชาวจีนในสวนยางพารา

เรือนค้าขาย

ชุมชนในชนบททั่วไปพบร้านค้าที่ดำเนินการโดยชาวจีน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นร้านค้าปลีกย่อย การปลูกสร้างเรือนมีลักษณะเป็นเพิง หรือเรือนเดี่ยว ชั้นเดียว หากอยู่ในชุมชนขนาดใหญ่ชั้นเรือนร้านค้าจะเป็นเรือนแถวไม้ชั้นเดียวและสองชั้น นอกจากการค้าขายสินค้าปลีกย่อยแล้วชาวจีนจะประกอบการค้าอื่นอีก เช่น ร้านอาหาร ร้านขายทองและทำทอง ขายสุรา บุหรี่ เครื่องมือการเกษตร เป็นต้น

เรือนประมง

ชาวจีนในภาคใต้ที่อาศัยอยู่บริเวณชายทะเล ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการประมงชายฝั่ง ปลูกสร้างเรือนพักอาศัยมีลักษณะเป็นเพิงหลังคามุงจาก และเป็นโรงขนาดใหญ่สำหรับการล้างหรือหมักปลาใช้ทำน้ำปลา โรงดังกล่าวมักก่อสร้างติดชายหาดในพื้นที่ของโรงส่วนหนึ่งแบ่งเป็นที่พักอาศัย หรืออาจปลูกเรือนแยกต่างหากบริเวณพื้นที่ภายนอกใช้เป็นที่วางบ่อหมักน้ำปลา ตากปลา แหวนและเครื่องมือจับสัตว์น้ำอื่นๆ

เรือนอาชีพอื่น ๆ

นอกเหนือจากอาชีพของชาวจีนที่ได้กล่าวมาแล้ว ชาวจีนยังประกอบอาชีพอื่นๆ อีก เช่น ช่างไม้ ช่างโลหะ ตัดเย็บเสื้อผ้า ทำกระเบื้อง เครื่องปั้นดินเผา โรงเลื่อยไม้ โรงสี เป็นต้น ลักษณะของเรือนจะขึ้นอยู่กับอาชีพที่ทำ มีทั้งแบบพักอาศัยอยู่ในเรือนประกอบอาชีพและสร้างแยกต่างหากใกล้ๆ กัน มีทั้งแบบเรือนเดี่ยว เรือนแถว ชั้นเดียว สองชั้น และมีลักษณะเป็นโรง เช่น การประกอบอาชีพทำช่างไม้ ช่างโลหะ จะใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งของเรือนหรือปลูกสร้างเพิงใกล้กับเรือนใช้เป็นที่ทำงาน ส่วนการทำกระเบื้อง เครื่องปั้นดินเผา บ้านเรือนมักตั้ง

อยู่ริมฝั่งแม่น้ำลำคลองซึ่งสามารถจัดหาวัตถุดิบได้และบริเวณนี้ส่วนหนึ่งจะสร้างเตาเผาสำหรับโรงเลื่อยและโรงสี ก่อสร้างเป็นโรงขนาดใหญ่และส่วนหนึ่งแบ่งเป็นที่พักอาศัย

การจัดวางผังเรือนและประโยชน์ใช้สอย

บ้านเรือนของชาวจีนในภาคใต้โดยทั่วไปการจัดวางของผังเรือน เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ระเบียบแบบแผน ประเพณี และลักษณะอาชีพ ในเรือนพักอาศัยส่วนหน้าของเรือนเป็นที่ตั้งแท่นบูชาบรรพบุรุษ ส่วนหลังเป็นครัว ที่รับประทานอาหาร พื้นที่เปิดโล่ง (Open Court) ที่เรียกว่า “ลานโล่ง” และบ่อน้ำ ซึ่งส่วนนี้จะไม่มียหลังคาคลุม ซึ่งชาวจีนมีความเชื่อว่าลมและฝนจะหอบเอาโรคภัย เงินทองปลิวเข้าสู่บ้านเรือน อย่างไรก็ตามพื้นที่ส่วนเปิดที่เป็นลานโล่งนี้จะเป็นพื้นที่ช่วยระบายอากาศของเรือน เนื่องจากบ้านเรือนชาวจีนมีลักษณะที่บ หากเป็นเรือนแถวหนึ่งถึงสี่คูหาฝาผนังด้านข้างทั้งสองด้านนอกจากทำหน้าที่เป็นฝาผนัง กำแพงรับน้ำหนักชั้นบนแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นกำแพงบันบริเวณบ้านด้วย ในเรือนแถวที่ก่อสร้างเพื่อประกอบธุรกิจการค้า ด้านหน้าของเรือนที่หันออกสู่ถนนจะเป็นพื้นที่จัดวางสินค้า ส่วนกลางเป็นลานโล่งมีบ่อน้ำ (แต่มีส่วนหนึ่งของลานโล่งอาจมุงหลังคาสำหรับเป็นที่รับประทานอาหาร ส่วนหลังเป็นครัวหรือที่รับประทานอาหาร หรือที่เก็บของและมักจะมีประตูเปิดออกด้านหลังเรือนอีกหนึ่งบาน อย่างไรก็ตามในเรือนที่ประกอบธุรกิจการค้าที่มีสองชั้นหรือสามชั้น ส่วนบนที่ชาวจีนเรียกว่า “เล่าเต็ง” จะใช้เป็นที่หลับนอน

ในเรือนคหบดีที่ก่อสร้างลงบนพื้นที่กว้างขวาง มีการจัดวางผังเป็นสนามหญ้า ปลูกไม้ยืนต้นและไม้ดอก เรือนดังกล่าวสร้างสองชั้นอาจเป็นเรือนเดี่ยว เรือนหมู่และบางแห่งจะมีการปลูกสร้างเรือนบริวารเพิ่มเติมอาคารอีกด้วย การจัดวางผังเรือนมีการจัดแบ่งสัดส่วนประโยชน์ใช้สอยแยกพื้นที่ชัดเจน เช่น ส่วนหน้าของเรือนจัดเป็นที่รับแขก แต่อาจรวมพื้นที่ตั้งแท่นบูชาบรรพบุรุษด้วย ห้องพักผ่อน ห้องรับประทานอาหาร ส่วนหลังเป็นห้องครัว บ่อน้ำ และห้องเก็บของ ห้องนอนอยู่ชั้นบน อย่างไรก็ตามการจัดผังในเรือนคหบดีนี้จะจัดพื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่บริเวณส่วนกลางของเรือนเป็นพื้นที่ลานโล่ง หรือจัดสวนไม้ประดับและที่นั่งพักผ่อน

โครงสร้าง การใช้วัสดุและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

การปลูกสร้างบ้านเรือนของชาวจีนในภาคใต้สามารถแบ่งตามลักษณะของเรือน ออกเป็นเรือนเครื่องผูก และเรือนเครื่องสับ และแบ่งตามลักษณะโครงสร้างของเรือนออกเป็นเรือนที่ใช้กำแพงรับน้ำหนัก และเรือนที่ใช้ระบบเสาและคานรับน้ำหนัก นอกจากนี้ยัง

สามารถแบ่งออกตามวัตถุประสงค์การก่อสร้างได้แก่ เรือนที่ก่อสร้างโดยการก่ออิฐฉาบปูน เรือนที่ก่อสร้างด้วยไม้ และเรือนที่ก่อสร้างแบบตึกผสมไม้

เรือนเครื่องผูก มักเป็นเรือนเดี่ยวปลูกสร้างติดพื้นดิน ในยุคแรกๆ ของชาวจีนที่อพยพเข้ามาในภาคใต้ โครงสร้างของเรือนใช้ไม้ที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ และไม้เนื้อแข็ง ซึ่งยังไม่ผ่านการเลื่อยเป็นแผ่น ทำเสาและส่วนอื่นๆ ของเรือน พื้นเรือนใช้ดินอัดแน่น หรือลาดซีเมนต์อย่างหยาบๆ หลังคามุงจากหรือใบไม้ตระกูลปาล์ม ฝาผนังเรือนใช้จากหรือไม้ไผ่ขัดแตะ การยึดโครงสร้างของเรือนหวายหรือเถาวัลย์ผูกยึดส่วนต่างๆ ของเรือน เรือนเครื่องผูกนี้พบในชนบทและบริเวณที่เคยเป็นชุมชนเก่าแก่ของชาวจีนในภาคใต้ โดยเฉพาะแถบฝั่งทะเลตะวันตกตั้งแต่ พังงา กระบี่ ตรัง และสตูล ส่วนฝั่งทะเลตะวันออกไม่ค่อยมีพบ ในหลายพื้นที่ของภาคใต้เรือดังกกล่าวปัจจุบันไม่ปรากฏให้เห็น เนื่องจากมีการรื้อถอนเปลี่ยนไปปลูกสร้างเรือนแบบอื่น

เรือนเครื่องสับ มีทั้งแบบเรือนเดี่ยวและเรือนแถว เรือนเดี่ยวแบบเครื่องสับพบเห็นในชาวจีนที่มีอาชีพเกษตรกร และค้าขายในชนบท เสาและคานใช้ไม้จริง เป็นโครงสร้างหลักของเรือนหลังคามุงกระเบื้องดินเผา หรือสังกะสี บางแห่งพบหลังคามุงด้วยจากก็มี ฝาผนังเรือนส่วนใหญ่ใช้ไม้กระดานที่ซ้อนทับตามแนวนอน การยึดโครงสร้างมีทั้งแบบใช้หวาย ไม้สลักเดือย และเริ่มพบมีการใช้ตะปูบ้างแล้ว ส่วนเรือนเครื่องสับแบบเรือนแถวมีทั้งแบบชั้นเดียวและสองชั้น ถ้าเป็นเรือนชั้นเดียวจะมีลักษณะเหมือนเรือนเดี่ยวแบบเครื่องสับที่กล่าวมาแล้ว ถ้าเป็นเรือนแถวแบบสองชั้นโครงสร้างเรือนเป็นเสาและคานใช้ไม้จริง หลังคามุงกระเบื้องดินเผาหรือสังกะสี บางแห่งพบหลังคามุงจาก ฝาผนังเรือนใช้ไม้กระดานที่ตีซ้อนทับตามแนวนอนและแนวตั้ง บางแห่งพบว่าเริ่มมีการนำการก่ออิฐฉาบปูนมาผสมผสานใช้กับเรือนแถวแบบเครื่องสับ ที่บริเวณฐานเสา และฝาผนังเรือนโดยมีการก่ออิฐฉาบปูนสูงขึ้นมาจากพื้นประมาณ 1 เมตร และตั้งโครงฝ้าไม้กระดานซ้อนขึ้นไป พื้นชั้นบนใช้ไม้กระดานอย่างหนา ส่วนบันไดขึ้นชั้นบนใช้โครงสร้างไม้ทั้งหมด การยึดโครงสร้างของเรือนใช้ตะปูและนอตเหล็ก

เรือนที่ใช้กำแพงรับน้ำหนัก เป็นรูปแบบการก่อสร้างของชาวจีนนำมาใช้ในการปลูกสร้างเรือนในภาคใต้อย่างแพร่หลาย โดยการก่อผนังจะใช้อิฐขนาดใหญ่วางยาวประมาณ 12 นิ้ว หนาประมาณ 2 นิ้ว สอปูนและฉาบปูนทับอีกครั้ง ดังนั้นผนังเรือนจะมีความหนามาก แต่มีข้อดีคือจะสามารถรับน้ำหนักได้จำนวนมาก การใช้คานรับน้ำหนักของพื้นชั้นบนและโครงหลังคา ใช้วิธีเจาะรูฝาผนังด้านข้างของเรือนทั้งสองด้าน สอดไม้ซุงซึ่งมีใช้ทั้งแบบกลมและแบบสี่เหลี่ยมเข้าไปในผนัง การทำเสาในส่วนด้านหน้าหรือด้านหลังของเรือน เพื่อรับพื้นเฉลียงทั้ง

ทั้งสองด้าน ใช้วิธีก่ออิฐขนาดเดียวกับก่อผนังเป็นเสาสี่เหลี่ยมแล้วฉาบปูนทับ หากเป็นเสากลมจะใช้อิฐดินเผาแบบกลมซึ่งมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 12 นิ้ว หน้าประมาณ 2 นิ้ว ก่ออิฐฉาบปูนแล้วฉาบปูนทับ บางแห่งอาจพบวิธีการทำเสาโดยใช้ไม้ซุงเป็นแกนแล้วก่ออิฐขนาดเล็กปิดทับซึ่งเป็นเทคนิควิธีการในระยะหลังต่อมา เมื่อเปลี่ยนจากการใช้ผนังรับน้ำหนัก เรือนที่ใช้กำแพงรับน้ำหนักนี้พบเห็นทั่วไปในเรือนแบบชั้นเดียวและสองชั้น และเริ่มมีการใช้พื้นที่ว่างใต้เฉลียงชั้นบนระหว่างเสารับเฉลียง กับฝาผนังด้านหน้าของเรือน เป็นทางเดินเท้า (Arcade) แต่ยังไม่ได้มีการนำซุ้มโค้ง (Arch) มาใช้มีแต่คานไม้ที่ยึดระหว่างหัวเสากับฝังบานผนังด้านหน้าเรือน การวางคานไม้บนหัวเสาถ้าเป็นเสากลมส่วนบนสุดของเสาจะทำเป็นสี่เหลี่ยมทำเป็นร่องพอดีกับคานไม้แล้ววางฝังบานไม้ลงบนหัวเสา

เรือนที่ใช้ระบบเสาและคานรับน้ำหนัก เมื่อได้รับวิทยาการหล่อคอนกรีตเข้ามาใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือนของชาวจีนในภาคใต้ จึงเลิกการใช้กำแพงรับน้ำหนักหันมาใช้การหล่อเสาและคานคอนกรีตแทนและฝาผนังก็ใช้วิธีก่ออิฐฉาบปูน ทำให้เกิดเป็นอาคารขนาดใหญ่ขึ้นและสามารถสร้างเรือนแถวแบบสามชั้นได้อย่างไรก็ตาม รูปแบบของเรือนแถวก็ยังคงมีลักษณะที่ต้นแบบจีน ขณะเดียวกันได้มีการนำซุ้มโค้ง (Arch) แบบตะวันตกมาใช้ตกแต่งประตู หน้าต่างของเรือน พร้อมกับการนำหัวเสาแบบกรีกมาใช้จนกลายเป็นเรือนแถวแบบซิโน-โปรตุเกส (Sino-Portuguese) นอกจากนั้นยังมีการตกแต่งในส่วนอื่นๆ ของเรือนโดยใช้แบบลวดลายตะวันตก รวมถึงการใช้กระเบื้องสีและกระเบื้องลายสี อิทธิพลในการก่อสร้าง การใช้วัสดุและการตกแต่งแบบตะวันตกนี้ ได้นำไปใช้ก่อสร้างเรือนคหบดีด้วย

พื้นเรือน หากเป็นเรือนแถวระดับพื้นของเรือนจะยกระดับขึ้นจากถนนที่ใช้ในการสัญจรมีบันได 2-3 ชั้น ก่ออิฐฉาบปูนหรือปูกระเบื้องดินเผาแผ่นใหญ่ ทำเป็นบันไดยาวตลอดคานและเฉพาะส่วนตรงกลางของคาน พื้นภายในเรือนจะเป็นระดับเดียวกันตั้งแต่ด้านหน้าจนถึงด้านหลังเรือน ในเรือนรุ่นเก่าปูพื้นด้วยกระเบื้องดินเผาจัตุรัสขนาด 13 นิ้ว พื้นลานโล่งด้านหลังเรือนปูด้วยกระเบื้องดินเผาบางแห่งจะใช้หินแกรนิตถ้ามีพื้นที่ไม่กว้างมากนัก

ผนังภายนอกเรือน หากเป็นเรือนใช้กำแพงรับน้ำหนัก ผนังภายนอกฉาบปูนเรียบ มีบางจุดที่เจาะช่องระบายอากาศกรูด้วยกระเบื้องปรูเคลือบ

ผนังภายในเรือน ฉาบปูนเรียบเหมือนภายนอก ถ้าเป็นเรือนฝาผนังไม้กระดานจะวางโครงไม้ภายในเรือนหรือมีการก่ออิฐสูงจากพื้น 1 เมตรและวางโครงไม้บนผนังนั้น

ประตูเรือน หากเป็นเรือนรุ่นเก่า เรือนเดี่ยวเพื่อพักอาศัย ประตูทางเข้าเรือนมักทำช่องเดี่ยวตรงกลางใช้บานประตูไม้แบบเปิดบานคู่เข้าด้านในมีเตี้ยไม้ทั้งบนและล่างใส่ในรู

สลักเดี่ยวที่วงกบประตู ด้านบนของประตูมักติดเคื่องกลาง เป็นยันต์แปดเหลี่ยมมีภาพสิงโต คาบดาบอยู่ด้านล่าง

วงกบประตูส่วนใหญ่ใช้วงกบไม้ ในเรือนเก่าแก่บางแห่งใช้หินแกรนิต ซึ่งมีความหนาเท่าฝาผนังสลักบังใบยึดติดกัน และเจาะรูฝังเดือยของประตู

หน้าต่าง เรือนของชาวจีนไม่นิยมสร้างหน้าต่างมากนัก มักมีหน้าต่างเฉพาะด้านหน้าและหลังเรือน โดยเจาะช่องหน้าต่างเป็นสองช่อง ซ้ายขวา ส่วนประตูจะอยู่กลางบานหน้าต่างใช้ไม้เป็นบานคู่เปิดเข้าด้านในใช้ไม้สลักเดี่ยวเช่นเดียวกับประตู

วงกบหน้าต่าง ใช้ไม้ทำวงกบโดยฝังวงกบตัวนอนในฝาผนังห้อง นอกจากนั้นที่วงกบหน้าต่างมักนิยมฝังเหล็กเส้นกลมขนาดประมาณ 1 นิ้ว เป็นแนวตั้งห่างๆ ทั้งหน้าต่าง

ช่องระบายอากาศ ไม่ปรากฏมีการเว้นช่องว่างระบายอากาศระหว่างฝาผนังกับหลังคาในเรือนก่ออิฐฉาบปูนแบบเก่า แต่จะใช้วิธีเจาะฝาผนังเป็นรูสี่เหลี่ยมจัตุรัส ผืนผ้า และข้าวหลามตัด ปั้นปูนเป็นกรอบนูนภายในจะกรุกระเบื้องปรุเคลือบ ส่วนเรือนไม้แบบเดี่ยวหรือเรือนแถวที่ก่อสร้างด้วยไม้ มีการฉลุไม้กระดาน หรือตีไม้ระแนงใช้ในการระบายอากาศ

ฝาเพดาน เรือนชาวจีนส่วนใหญ่ไม่มีการทำฝาเพดาน ปล่อยให้เห็นโครงสร้างของหลังคาอย่างชัดเจนทั้งนี้รวมถึงฝาเพดานชั้นบน และฝาเพดานเฉลียง แต่บางแห่งพบว่ามีการใช้ไม้กระดานตีซ้อนกันซึ่งเป็นการต่อเติมภายหลัง

หลังคา รูปทรงหลังคาเป็นแบบจั่วแต่ปลายจะโค้งมนไม่แหลม ส่วนใหญ่จะเป็นหลังคาผืนเดี่ยว แต่พบบางแห่งใช้หลังคาสองส่วนโดยจะลดระดับหลังคาของเฉลียงด้านหน้าและด้านหลังเรือน ทำให้มีหลังคาเป็นสองระดับ ที่สันหลังคาและริมกระเบื้องด้านข้างบ้านปูนปิดท้ายมีการตกแต่งวัสดุที่ใช้มุงหลังคา ถ้าเป็นเรือนรุ่นแรกๆ ที่เป็นเรือนเครื่องผูกใช้จาก เรือนไม้มุงด้วยกระเบื้องดินเผาและสังกะสี ส่วนเรือนก่ออิฐฉาบปูนใช้กระเบื้องดินเผาทุกกล้วยแบบจีน เรือนบางหลังจะเจาะช่องหลังคาใช้กระจกลใส (Sky Light) แทนกระเบื้องเพื่อให้แสงสว่างได้ส่องเข้ามาในเรือน

การตกแต่งส่วนต่าง ๆ ของเรือน

เรือนชาวจีนในภาคใต้มีการตกแต่งสะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมอย่างชัดเจน สิ่งที่ตกแต่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อและความเป็นมงคล ตามแบบประเพณีจีนปรากฏให้เห็นโดยเฉพาะภายนอกอาคาร เช่น สันหลังคา ซึ่งใช้การก่ออิฐฉาบปูนยาวตลอดแนวหลังคาบ้านปูนเป็นบัวลดหลั่นขนานกันที่สันหลังคานี้ มีการตกแต่ง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3

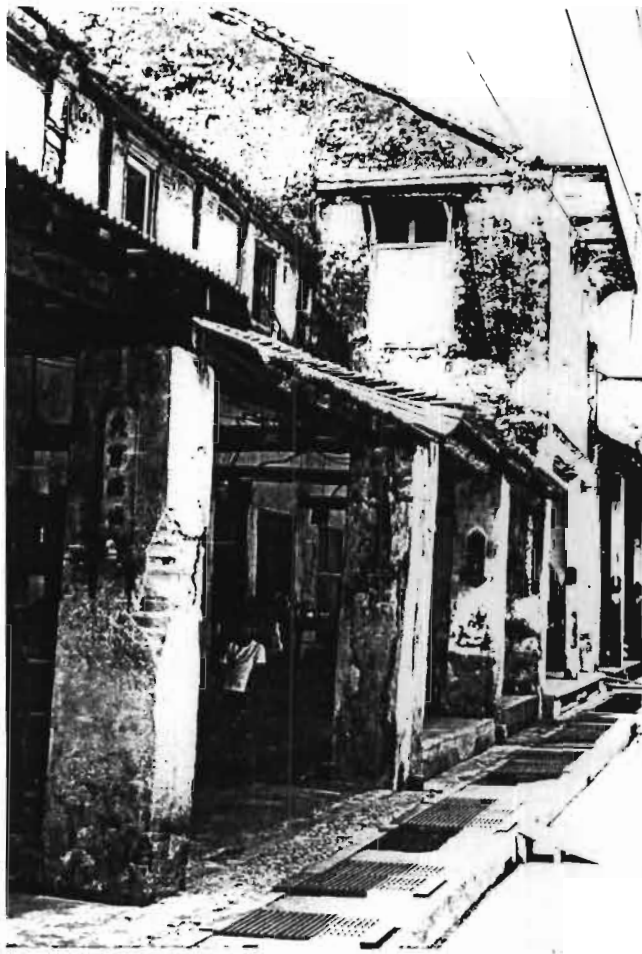
แบบคือ 1) ก่ออิฐฉาบปูนที่ปิดสนิทแนวหลังคา ไม่มีการตกแต่งอย่างอื่นนอกจากทำเป็นบัว บ้างเล็กน้อย 2) ก่ออิฐฉาบปูนที่ปิดสนิทของความกว้างของหลังคา มีการตกแต่งด้วยลายปูน เป็นช่วงๆ 3) ก่ออิฐฉาบปูนที่บางช่วงเว้นช่วงว่างภายในกรด้วยกระเบื้องปูเคลือบเป็น ช่วงๆ ที่ปลายสันหลังคามักปั้นปูนให้มีลักษณะเซียดขึ้นคล้ายหัวเรือสำเภา การตกแต่งเป็นรูป มังกรหรือหงส์ที่สันหลังคาไม่พบในเรือนพักอาศัย มักใช้ตกแต่งสิ่งก่อสร้างอื่นที่ไม่ใช่บ้านเรือน ผนังหน้าจั่ว (ด้านสกัด) ตรงเส้นโค้งของริมหลังคาบรรจบกันเป็นจั่วมนโค้ง เรือน ชาวจีนแบบผนังรับน้ำหนักนิยมตกแต่งลายปูนปั้นเป็นภาพมงคลต่างๆ อย่างสวยงาม สะท้อน ให้เห็นถึงความเชื่อของสัญลักษณ์ที่เป็นมงคล เช่น ภาพสิงโต อวูฐ เครื่องใช้ ดอกไม้ ผลไม้ ประกอบกับลายกั้นเขตแบบจีน และทำเป็นพู่ห้อยลงมาทั้งสองข้าง

หัวเสา บริเวณหัวเสาทั้งชั้นบนและชั้นล่างนิยมการตกแต่งอย่างแพร่หลาย เป็น ภาพสิ่งของ เครื่องใช้ ภาพบุคคล สัตว์มงคล ทิวทัศน์ เป็นต้น การตกแต่งใช้วิธีการปั้นปูนและ การเขียนภาพระบายสี ทั้งด้านหน้าและด้านข้างหัวเสา

การตกแต่งภายนอกอาคารอื่นๆ ที่ได้สำรวจพบยังปรากฏอยู่บนส่วนต่างๆ ของ เรือน เช่น ผนังเฉลียง มีการตกแต่ง โดยการเรียงอิฐ กระเบื้อง และการเขียนระบายสี ฝาผนัง ภายนอกเหนือหน้าต่าง มีการเขียนภาพจิตรกรรมตกแต่งบนฝาผนัง นอกจากนี้ยังพบการ ตกแต่งในลักษณะการแกะสลักไม้ ซึ่งพบที่ท้าวแขนรับชายคาโดยเฉพาะด้านหน้าเรือน มี ลักษณะการแกะสลักตามยาวของไม้ท้าวแขนและที่หน้าตัดของไม้ท้าวแขน

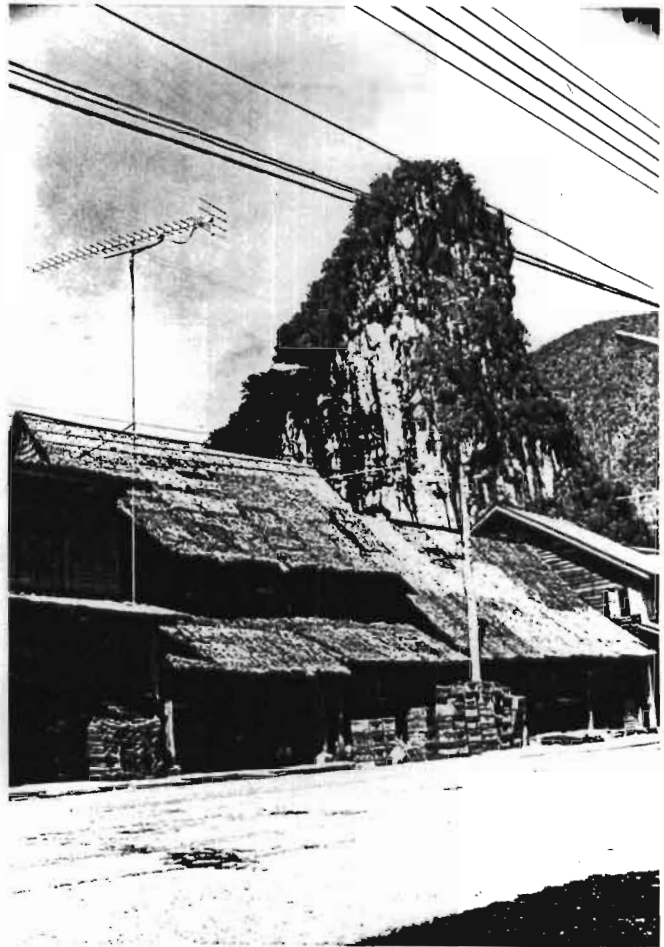
กระเบื้องปูเคลือบ มีการใช้ตกแต่งในส่วนต่างๆ ของเรือนชาวจีนอย่างกว้างขวาง ตามลักษณะการใช้ระบายอากาศ หรือตกแต่งเพื่อความสวยงาม เป็นกระเบื้องปูเคลือบที่สั่ง มาจากเมืองจีน จากการสำรวจพบว่ามีสีเพียงสองสีคือ สีเขียวเข้มและสีส้มซึ่งพบน้อยกว่าสี เขียว การใช้กระเบื้องปูเคลือบพบนำไปตกแต่งที่สันหลังคา ราวเฉลียง ฝาผนัง เป็นต้น

การตกแต่งภายใน เรือนแบบจีนพบการตกแต่งค่อนข้างน้อยเท่าที่มีการพบได้แก่ การเขียนภาพระบายสีบนฝาผนังไม้ที่ใช้กันห้อง และฝาผนังที่บุซาบรพบุรุษเท่านั้น



ตะกั่วป่า

เรือนพักอาศัย



ตรัง



พังกา



เรือนพักอาศัยชั้นเดียว



กะไหล



เรือนแถวไม้ชั้นเดียว



ระนอง



ทับหลี

เรือนแถวไม้สองชั้น



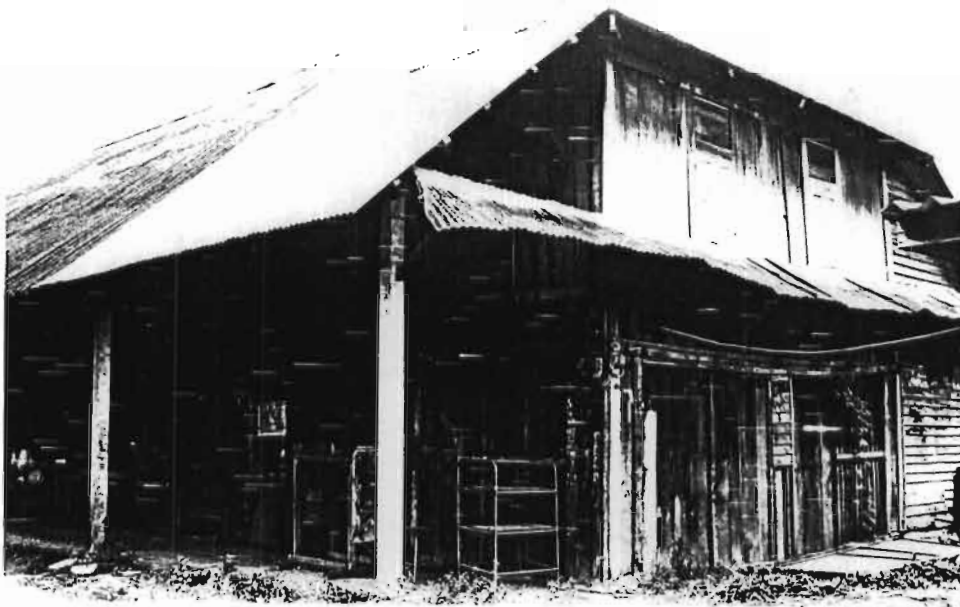
เบตง



เรือนแถวไม้สองชั้น



ท้ายเหมือง



ทับหลี

เรือนแถวไม้สองชั้น



กระโปง



นครศรีธรรมราช

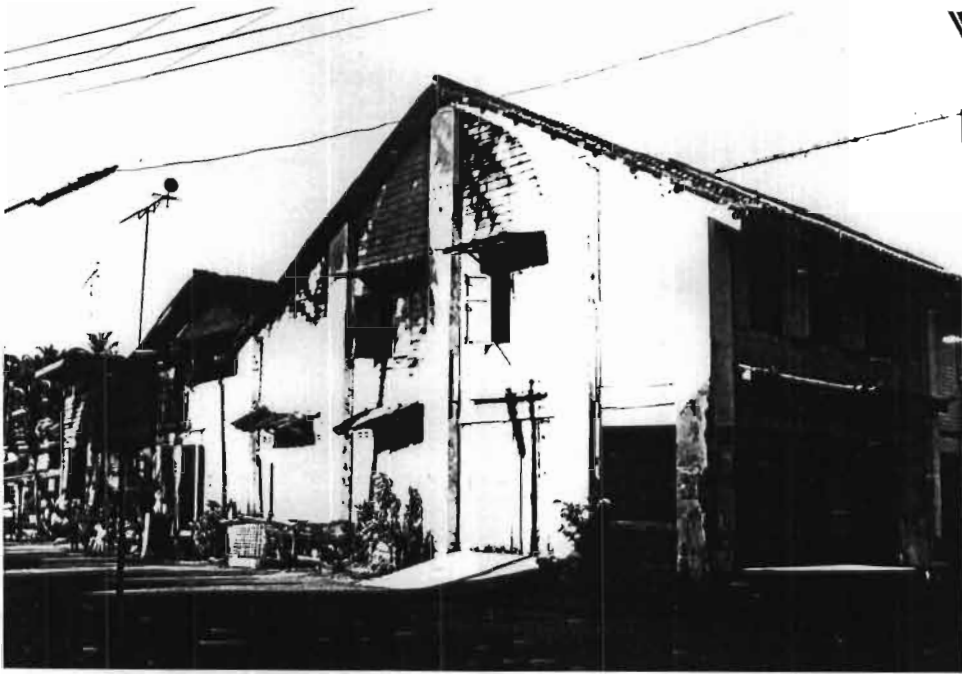


ห้วยยอด



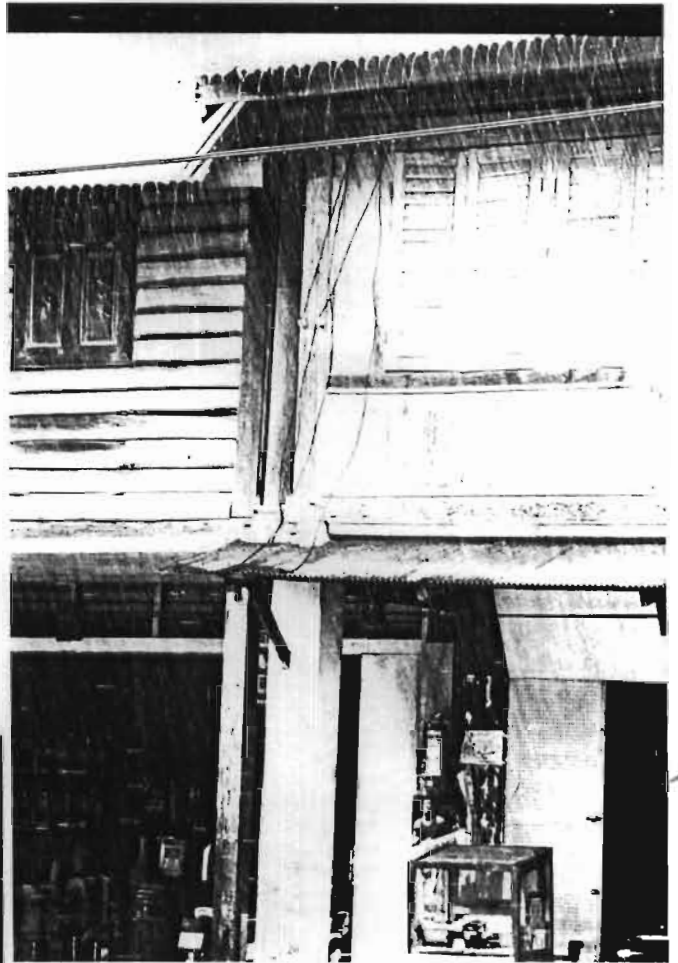
สายบุรี

เรือดึกแถวผสมไม้



พั้งงา

ท้ายเหมือง



เรือดึกแถวผสมไม้

สายบุรี



สุราษฎร์ธานี

เรือดึกแถวผสมไม้

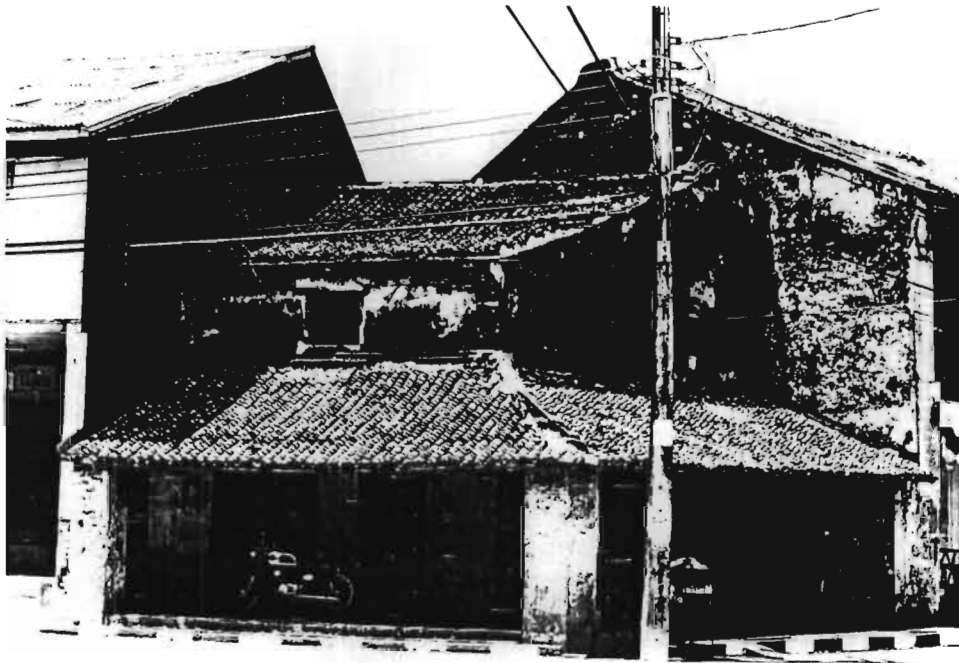
ปัตตานี



สงขลา



เรือนตึกแถวชั้นเดียว



ตะกั่วป่า

เรือนตึกแถวชั้นเดียว

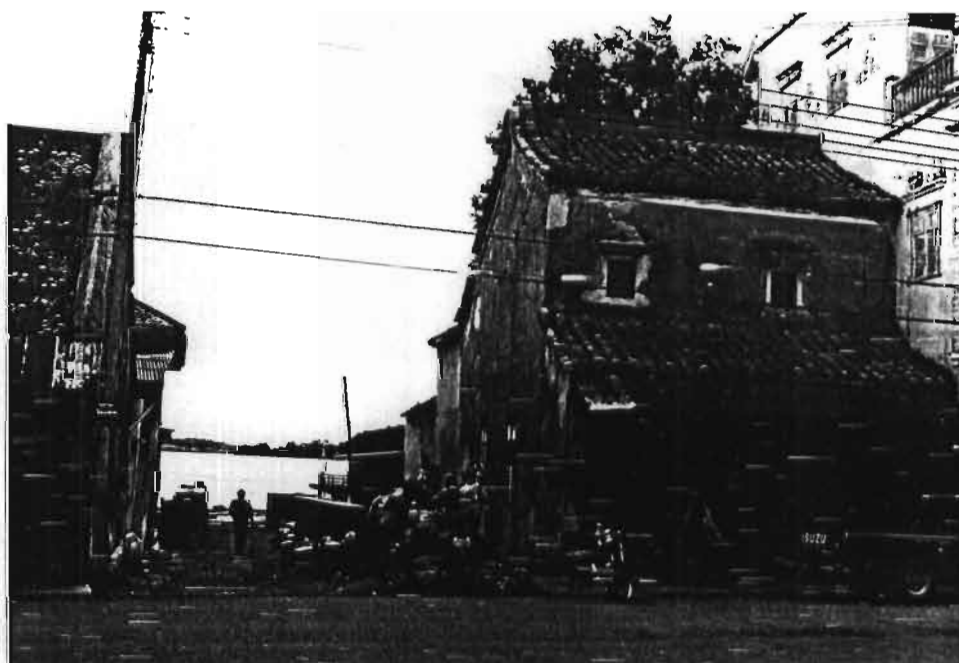


สงขลา

ตะกั่วป่า



สงขลา



เรือดึกแถวชั้นครึ่ง

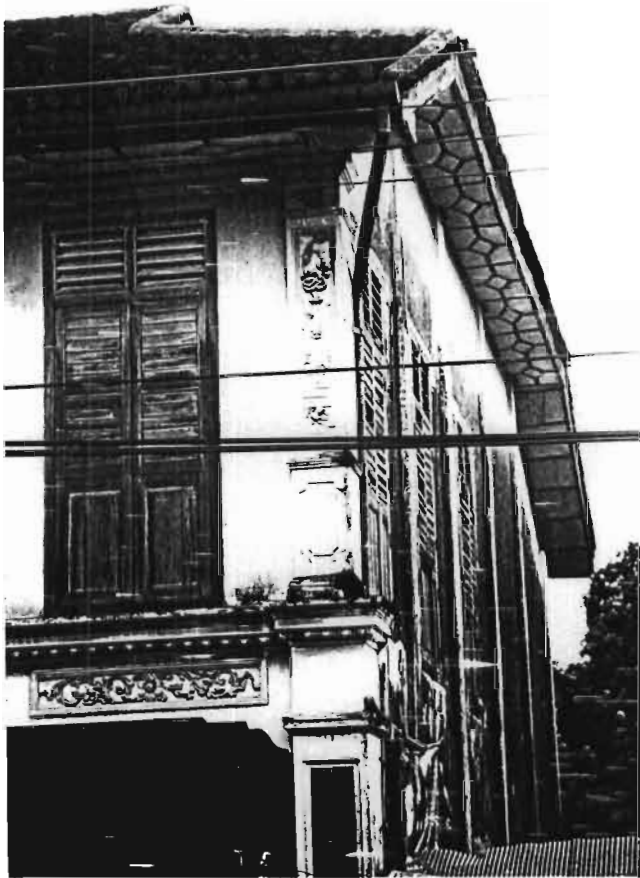
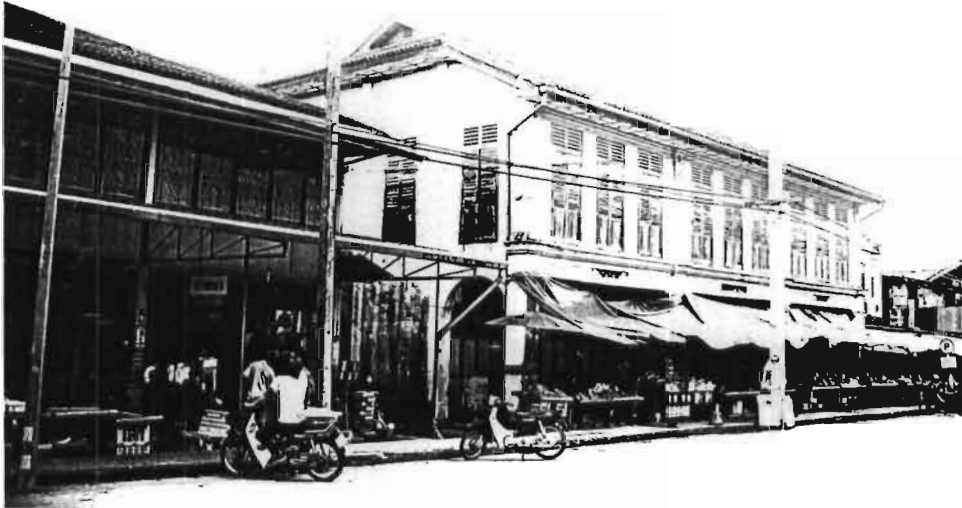


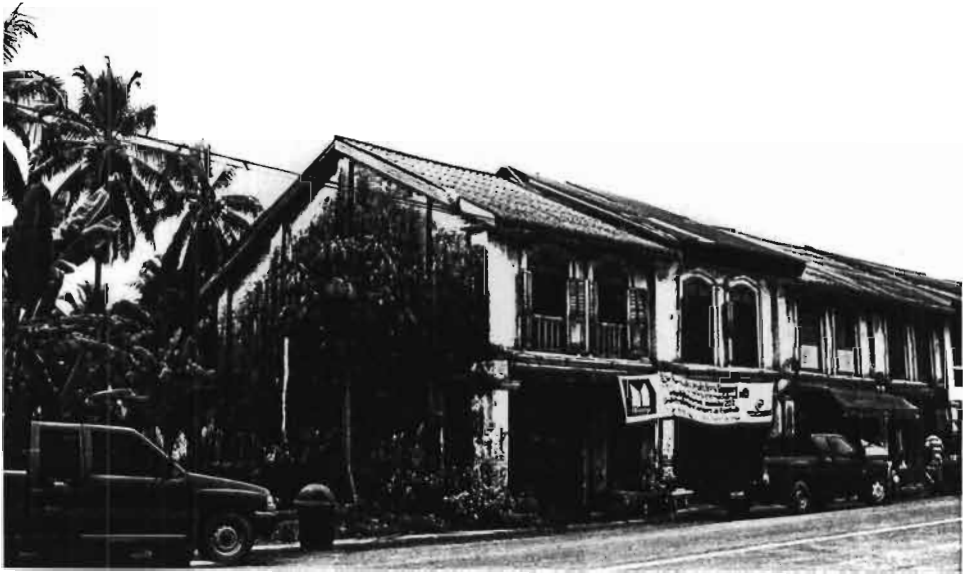
ปัตตานี
เรือนตึกแถวสองชั้น



กันตัง







ทุ่งหว้า



สุราษฎร์ธานี



ตรัง



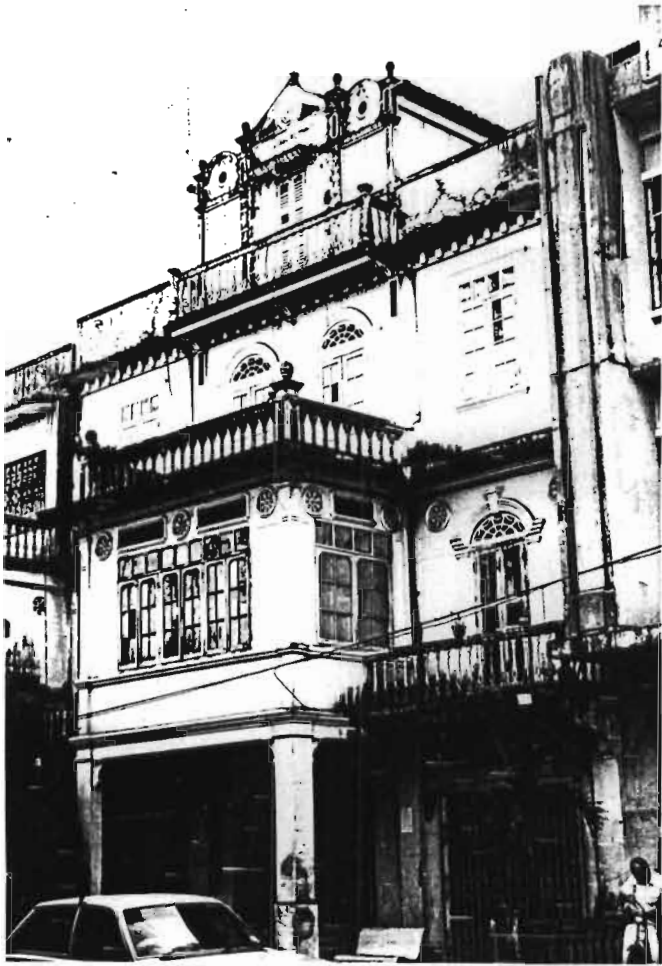
ตะกั่วทุ่ง



สงขลา



เรือดึกแถวสามชั้น



ตริ่ง

ปัตตานี



เรือนตึกแถวสามชั้น



ระนอง



พังงา

เรือนคหบดี



เบตง



ตรัง

เรือนเกษตรกร



ชุมชนพร



เรือประมง



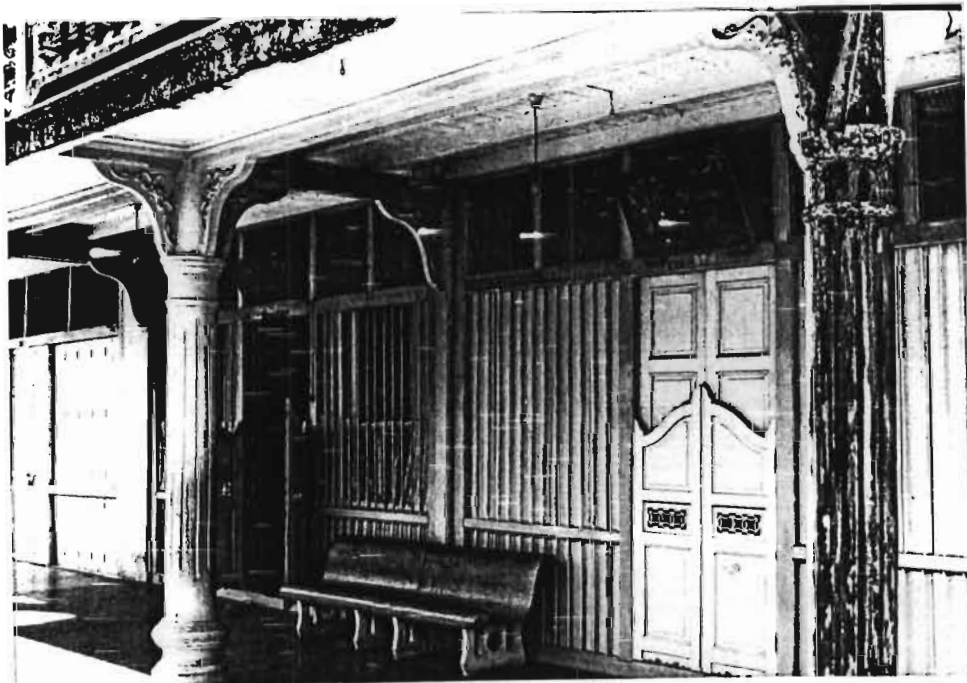
กันตัง



เรือนแบบผสมผสาน



กันตัง



พังงา

เรือนแบบผสมผสาน



ท้ายเหมือง



ระนอง

เรือนแบบผสมผสาน



เรือนแบบ ชิโน - โปรตุเกส

กันตัง

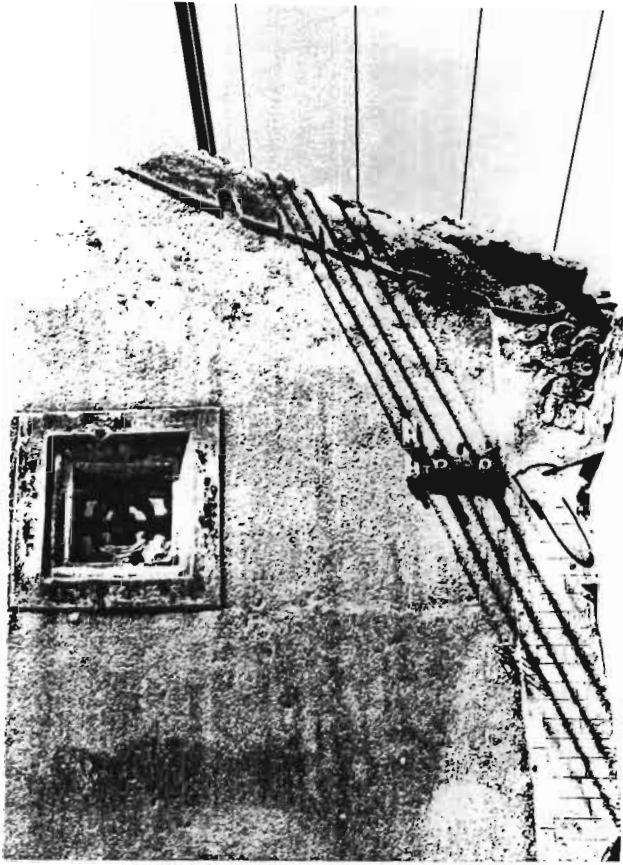




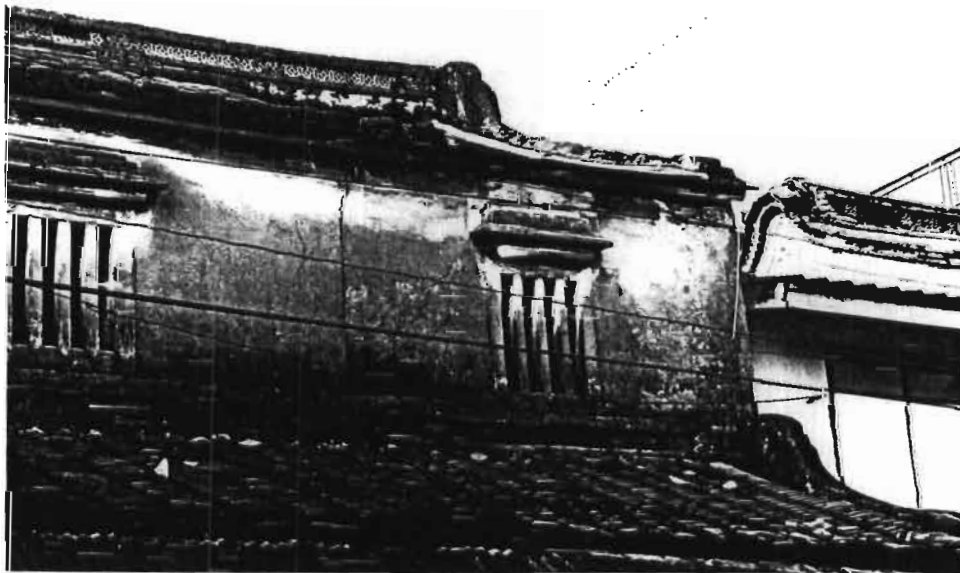
การใช้ผนังรับน้ำหนัก

การใช้เสาและคาน



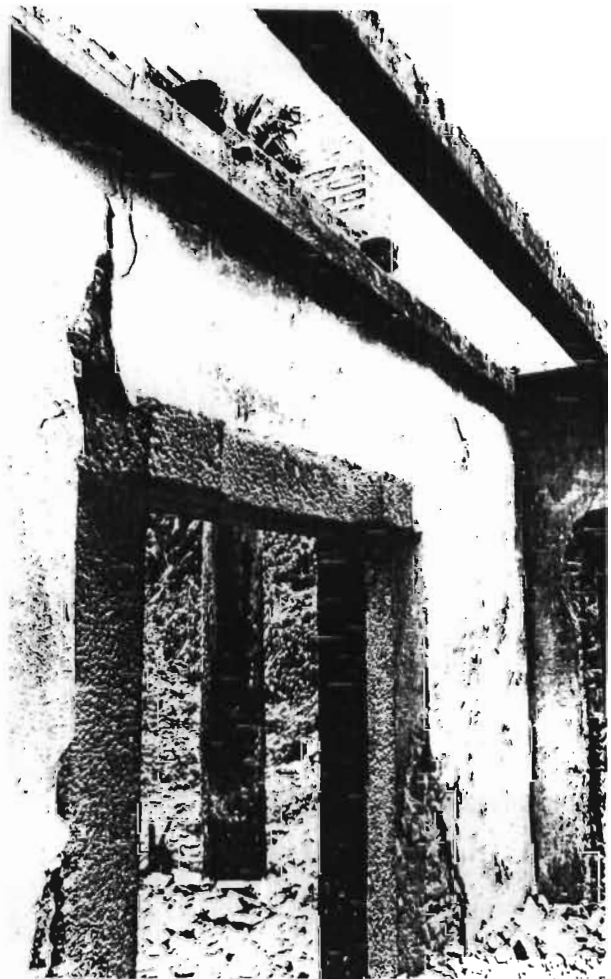


การเจาะช่องระบายอากาศ





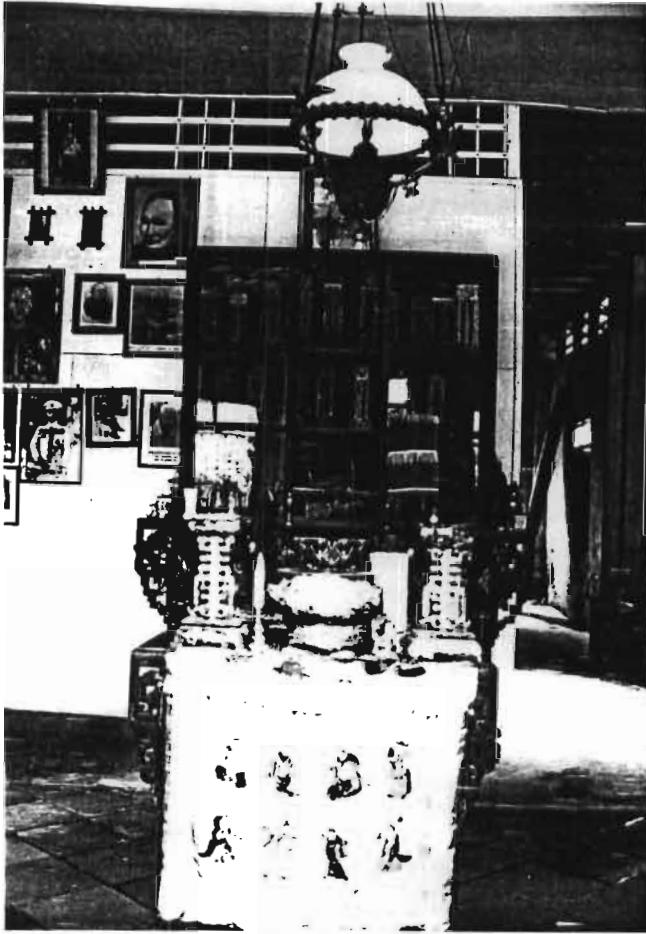
ประตูทางเข้าด้านหน้า
การใช้หินแกรนิตสกัดทำกรอบประตู





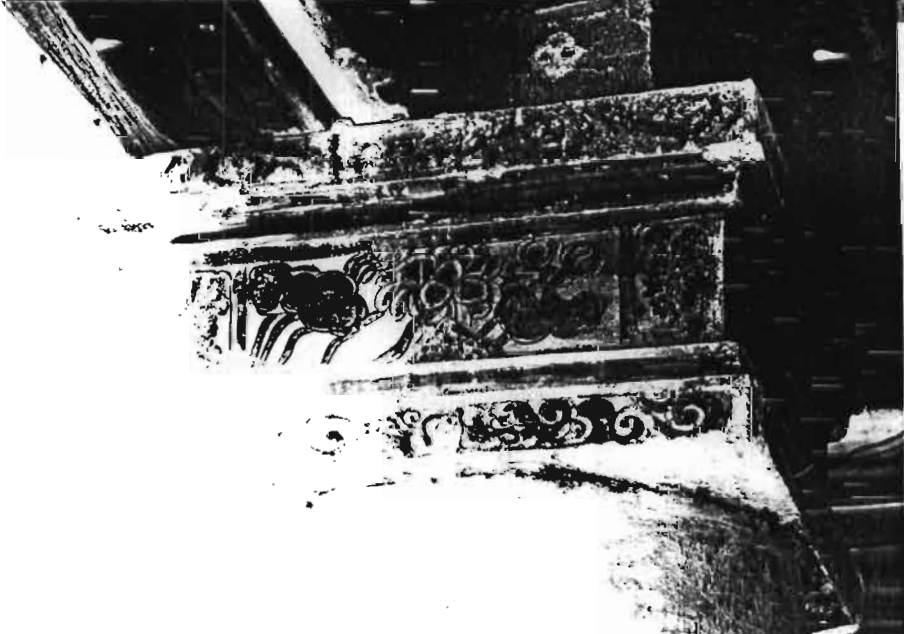
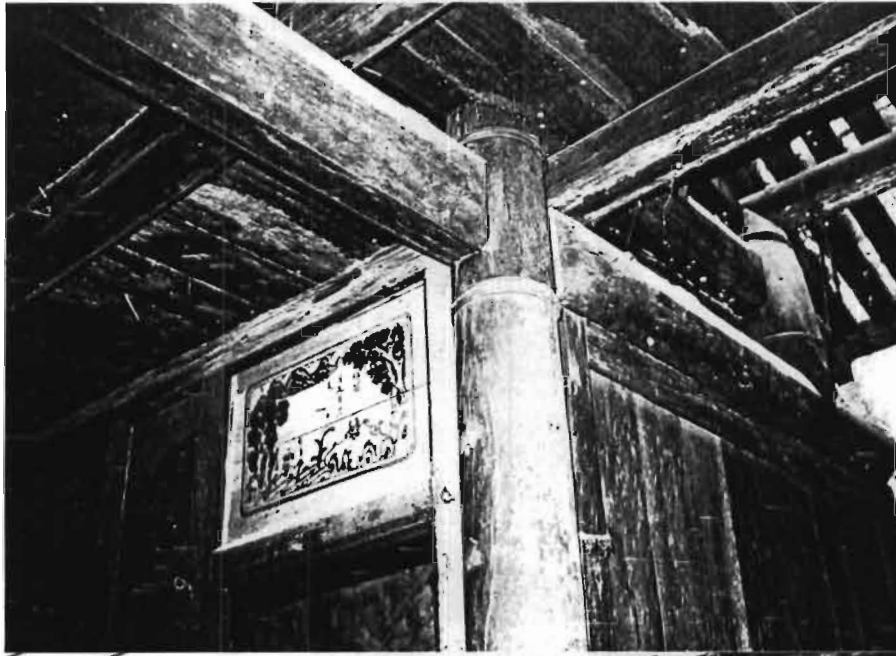
การเจาะช่องประตู หน้าต่าง
บานหน้าต่างและวงกบหน้าต่าง





ที่บูชาบรรพบุรุษ





การตกแต่ง

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย

ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นคาบสมุทรตั้งอยู่ระหว่างประเทศที่มีผู้อพยพกรรม คือ จีนและอินเดีย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5-6 ภาคใต้ถูกกล่าวถึงในเอกสารโบราณของต่างชาติว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “ดินแดนทอง” (สุวรรณภูมิ / ไครเส / จินหลิน) ที่มีชื่อเสียงเป็นแหล่งของเครื่องเทศ เครื่องหอมและแร่ธาตุ มีบทบาทสำคัญในการเป็นเมืองท่าและศูนย์การค้าที่เรือสินค้ามาและพักเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า เดิมเสียบียงอาหาร น้ำจืดและเป็นแหล่งชุมชนที่เชื่อมโยงการเดินทางระหว่างตะวันตกกับตะวันออกและการเดินทางข้ามคาบสมุทร (Transpeninsular Routes)

ระยะเวลาดังกล่าวชาวจีนได้เริ่มมีการติดต่อและค้าขายกับเมืองและรัฐโบราณต่างๆของภาคใต้ตลอดมา และเริ่มมีการเข้าตั้งถิ่นฐานในภาคใต้อย่างช้าๆ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21 และทวีจำนวนมากขึ้น ในศตวรรษต่อมาเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่สงบในประเทศจีนและภัยพิบัติจากธรรมชาติ ทำให้ชาวจีนได้อพยพออกนอกประเทศไปทั่วทุกทวีปและส่วนหนึ่งได้อพยพมายังบริเวณทะเลใต้ (Nan yang) ชาวจีนเหล่านี้เรียกกันโดยรวมว่า “ชาวจีนโพ้นทะเล” (Overseas Chinese) หมายถึงชาวจีนที่อาศัยอยู่ภายนอกประเทศจีน แต่ยังคงดำรงชีวิตความเป็นอยู่และรักษาธรรมเนียมประเพณีแห่งประชากรจีน ชาวจีนอพยพไปตั้งถิ่นฐานนอกประเทศไม่ว่าจะมากจนชั้นใด ชาวจีนเหล่านี้มีความขยัน อดทน มานะพากเพียรในการทำงาน ตั้งความหวังที่จะพบชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม เป็นผู้อพยพที่นอบน้อม ปฏิบัติตนเข้ากับสภาพแวดล้อมของประเทศที่ตนไปอยู่อาศัย ไม่ใช้ความรุนแรงในการแสวงหาผลประโยชน์ มุ่งแต่จะพัฒนาระบบเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ชาวจีนอพยพได้รับมรดกแห่งความกล้าหาญ เป็นนักอุตสาหกรรม และเอกภาพแห่งความเป็นชาวจีนมีความสัมพันธ์ ช่วยเหลือ และร่วมมือระหว่างชนชาติจีนต่อกัน มีความจงรักภักดีในถิ่นกำเนิดและบรรพบุรุษ ด้วยความนึกคิดชาตินิยมอย่างลึกซึ้ง ถึงแม้จะอพยพอยู่นอกประเทศจีน แต่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ การพูด การอ่าน การเขียนด้วยภาษาจีนและมีความสัมพันธ์กับถิ่นฐานต้นกำเนิดเดิม แม้เสียชีวิตลงก็ปรารถนาที่จะนำศพกลับไปฝังที่บ้านเกิดในประเทศจีน

ชาวจีนที่อพยพออกนอกประเทศส่วนใหญ่มาจากบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะมณฑลกวางตุ้งและฮกเกี้ยน แบ่งออกเป็นพวกๆ ตามภาษาพูด คือ แต่จิ๋ว ฮกเกี้ยน ไหล่ล่า กวางตุ้ง และแคะ ชาวจีนที่อพยพเข้าในภาคใต้ของประเทศไทยส่วนหนึ่งเดินทางมาจากภาคกลางตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณฝั่งทะเลตะวันออก ส่วนบริเวณฝั่งทะเลตะวันตกชาวจีน

อพยพเข้ามาโดยผ่านทางปีนังและสิงคโปร์เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นเป็นกลุ่มที่เดินทางจากประเทศจีนมุ่งสู่ภาคใต้โดยตรงจากการชักชวนหรือสนับสนุนของชาวจีนในภาคใต้ที่อาศัยอยู่ก่อน ชาวจีนอพยพในภาคใต้โดยมากมักจะเริ่มต้นด้วยการค้าขายเล็กน้อย และยึดอาชีพรับจ้างทุกประเภท ตั้งแต่ช่างฝีมือจนถึงกรรมกรผู้ใช้แรงงาน ด้วยความพากเพียรในการประกอบอาชีพทำให้ชาวจีนอพยพเริ่มมีทุนรอนในการขยายกิจการค้าอย่างกว้างขวาง มั่นคง และปรับเปลี่ยนสภาพภาพชีวิตความเป็นอยู่มีฐานะทางสังคมสูงขึ้นจนได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองหลายคน ทางด้านเศรษฐกิจของภาคใต้ระยะหลังต่อมาชาวจีนได้เข้าไปมีบทบาทควบคุมการค้าเกือบทุกประเภท จนกล่าวได้ว่าในพุทธศตวรรษที่ 24 เศรษฐกิจการค้าในภาคใต้ตกอยู่ในมือของชาวจีนเกือบทั้งหมด

การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในภาคใต้ ได้มีการปลูกสร้างบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัยและประกอบธุรกิจการค้ากระจายทั่วไปทั้งในชนบทและในเมือง รูปแบบของเรือนเกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ระยะเริ่มแรกที่ชาวจีนมีฐานะยากจน มีอาชีพรับจ้างหรือประกอบอาชีพที่มีรายได้ต่ำ ได้ปลูกเรือนแบบเครื่องผูกที่ใช้วัสดุในท้องถิ่นเป็นเรือนพักแบบง่าย ๆ คล้ายคลึงกับเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิมของภาคใต้ พบเห็นได้ในชนบทที่เคยเป็นชุมชนชาวจีนแต่อดีต เมื่อเริ่มมีฐานะที่จะประกอบทางการค้า ชาวจีนได้เลือกทำเลที่ตั้งของเรือนบนเส้นทางคมนาคมทั้งทางน้ำและทางบก ปลูกสร้างเรือนประกอบธุรกิจการค้าขึ้น ตามแนวถนนสัญจร ริมคลองและแม่น้ำ ลักษณะของเรือนส่วนใหญ่เป็นเรือนเครื่องสับแบบชั้นเดียว สองชั้นและแบบตึกผสมไม้ และได้เริ่มมีการสร้างเรือนตึกแบบก่ออิฐฉาบปูนทั้งแบบชั้นเดียวและสองชั้น มีลักษณะเป็นเรือนเดี่ยวและเรือนแถวที่ปลูกไปตามแนวของถนน หรือแนวแม่น้ำลำคลอง ลักษณะของบ้านเรือนชาวจีนในยุคนี้เป็นรูปแบบประเพณีนิยม เช่นเดียวกับเรือนในประเทศจีน มีลักษณะที่กีดกัน การวางผังประโยชน์ใช้สอย โครงสร้าง การใช้วัสดุ และการตกแต่ง แสดงออกถึงลักษณะสถาปัตยกรรมจีนอย่างชัดเจน

ระยะหลังต่อมาจากการติดต่อกับค้าขายกับปีนัง สิงคโปร์ โปรตุเกส อังกฤษ ฝรั่งเศส และชาติอื่นๆ การอพยพของชาวจีนเข้าทางฝั่งทะเลตะวันตก ได้มีการนำวิทยาการ ศิลปะการก่อสร้างและรูปแบบสถาปัตยกรรมอาณานิคม (Colonial Style) มาใช้ในการก่อสร้างตึกแถว ด้านหน้าชั้นล่างมีทางเดินเท้าที่เรียกว่า "อาณาเขต" (Arcade) การตกแต่งหัวเสาแบบ ดอริก (Doric) ไอโอเนียน (Ionic) และคอรีนเธียน (Corinthian) รูปแบบอาคารดังกล่าวนี้ เรียกโดยรวม ว่าเป็นอาคารแบบ "ชิโน-โปรตุเกส" (Chino-Portuguese) ซึ่งต่อมารูปแบบการก่อสร้างนี้ได้แพร่หลายไปทั่วภาคใต้ ทั้งแบบสองชั้นและสามชั้น ชาวจีนนอกจากได้สร้างเรือนแถวเพื่อประกอบธุรกิจการค้าแล้ว บางคนประกอบธุรกิจการค้า จนร่ำรวยได้มีการสร้างเรือนพักอาศัยที่

เรียกว่า “เรือนคหบดี” ก็นำรูปแบบการก่อสร้างดังกล่าวมาใช้ด้วย นอกจากนั้นบ้านเรือนของชาวจีนในภาคใต้ยังปลูกสร้างขึ้นอยู่กับการประกอบอาชีพต่างๆ เช่น เกษตรกร ค้าขาย ประมง และอาชีพอื่นๆ มีทั้งเรือนที่ปลูกสร้างในที่ทำกิน ทั้งในสวน ในชนบท ในเมืองและริมฝั่งทะเล

บ้านเรือนของชาวจีนในภาคใต้ที่มีการก่อสร้างนั้นเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ระเบียบแบบแผนประเพณีและลักษณะของการประกอบอาชีพ การจัดวางผังเรือนและประโยชน์ใช้สอยเป็นไปตามประเพณีนิยม ชั้นล่างส่วนหน้าของเรือนพักอาศัยเป็นที่ตั้งแท่นบูชาบรรพบุรุษ ส่วนเรือนประกอบธุรกิจการค้าเป็นที่จัดวางสินค้าจำหน่าย ส่วนหลังเป็นที่รับประทานอาหาร พื้นที่เปิดโล่งที่เรียกว่า “ลานโล่ง” (Open Court) และบ่อน้ำ ด้านในสุดเป็นครัวและที่เก็บของมักจะมีประตูหนึ่งบานเปิดออกด้านหลังเรือน เรือนแบบสองชั้นบนเป็นที่หลับนอนที่ชาวจีนเรียกว่า “เล้าเต็ง” ในเรือนคหบดีที่ปลูกสร้างเป็นเรือนเดี่ยวขนาดใหญ่ การจัดวางผังเรือนมีลักษณะแบบเดียวกัน

โครงสร้างของเรือนชาวจีน เป็นโครงสร้างใช้กำแพงรับน้ำหนัก โดยการก่ออิฐซึ่งมีความหนา แล้วใช้ไม้ซุงสอดฝังในกำแพงรับน้ำหนักส่วนต่างๆ ของเรือน ส่วนโครงสร้างที่ใช้ระบบเสาและคานรับน้ำหนัก จะใช้การหล่อคอนกรีตซึ่งเป็นวิทยาการการก่อสร้างระยะหลัง ในเรือนเครื่องผูกใช้โครงสร้างไม้จริง ยึดโครงสร้างโดยใช้หวายหรือเถาวัลย์ ส่วนเรือนเครื่องสับใช้ไม้จริง เลื่อยเป็นเสาและคาน ยึดโครงสร้างการร้อยนอตและตอกตะปู บางแห่งมีการนำการก่ออิฐฉาบปูนมาประกอบเป็นฐานเสาและฝาผนังด้านล่าง หลังจากได้รับวิทยาการการก่อสร้างแบบหล่อคอนกรีตเข้ามาใช้ได้มีการสร้างเรือนแบบตึกอย่างแพร่หลายขยายเป็นสามชั้น และได้นำอิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกมาใช้ในก่อสร้างด้วย

การตกแต่งบ้านเรือนของชาวจีน ได้มีการนำความเชื่อของสิ่งที่เป็นมงคลมาตกแต่ง เช่น ภาพสัตว์ สิ่งของเครื่องใช้ ดอกไม้ ผลไม้ สัญลักษณ์ต่างมาใช้ตกแต่งส่วนต่างๆ ของเรือนโดยเฉพาะภายนอก ซึ่งปรากฏเป็นการปั้นปูนและการเขียนภาพระบายสี ส่วนการตกแต่งภายในเรือนของชาวจีนไม่ค่อยปรากฏนิยมการตกแต่งเหมือนภายนอกเรือน

บรรณานุกรม

- กมล จันทรร . อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเล . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ 2506
- การประถมศึกษา จังหวัดสตูล, สำนักงาน . รวมเรื่องเมืองสตูล . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญวิทย์ 2527
- การประถมศึกษา จังหวัดสตูล, สำนักงาน . รวมเรื่องเมืองสตูลที่ระลึกครบรอบ 150 ปี . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสยาม 2533
- กุศล เอี่ยมอรุณ . "บ้านกระทู้ชุมชนเก่าแก่ของชาวจีนเหมือง" ภูเก็ต . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี 2543
- ครองชัย หัตถา . ปัตตานี : การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต . ปัตตานี : โรงพิมพ์มิตรภาพ 2541
- เคี่ยม สังสิทธิเสถียร . "ศิลาจารึกภาษาจีน หลักฐานพบใหม่ ณ หมู่บ้านกรือเซะ" รุสมิแล 6 (กันยายน - ธันวาคม)91, 2525
- จอห์น แอล เอส เกอร์ลิง . "การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในประเทศไทย : นโยบายการเมืองและสังคม" ลักษณะทางพื้นฐานทางวัฒนธรรม-สังคม-เศรษฐกิจ . แปลโดย สุกิจ เจริญรัตน์กุล . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ 2529
- จังหวัดตรัง, สำนักงาน . บรรยายสรุปข้าราชการจังหวัดตรัง พ.ศ. 2529 . ตรัง : 2529 (อัดสำเนา)
- เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์, ชีวิวัฒน์ . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา 2510
- ฉัตรทิพย์ นาถสุตา และคนอื่นๆ . ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ และสังคม . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ 2527
- ญาตา ประภาพันท์ . "ระบบเจ้าภาษีอากรสมัยกรุงเทพฯ ยุคต้น" ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484 . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2527
- ณัฐภัทร จันทวิช . "ยันต์แปดทิศ" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 7 . กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์ 2529
- ดรุณี แก้วม่วง, นิธิ เอียวศรีวงศ์, สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และเคี่ยม สังสิทธิเสถียร . "จีน : ผู้คนและวัฒนธรรมในภาคใต้" สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 2 . กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์ 2529
- ตำราพระราชานุญาต, กรมพระยา . พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 . ม.ป.พ. 2509

- _____ ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 50 เรื่องตำนานเมืองระนอง . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย 2474
- ดิเรก ชัยนาม . "สนธิสัญญาทางไมตรีระหว่างจีน-ไทย (ตอนที่หนึ่ง)" ประมวลความเรียงเบ็ดเตล็ด . New York : Cornell University Press 1969
- ด้วน ลี เซิง . ประวัติศาสตร์ไทยในทัศนะของชาวจีน : พลิกต้นตระกูลไทย . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย 2529
- นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว . "ตีbukกับการเติบโตของภูเก็ต" ใน ภูเก็ต . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี 2543
- ประสิทธิ์ ชินการณ . "ประเพณีของชาวภูเก็ต ที่นักท่องเที่ยวควรทราบ" รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ถลาง . ภูเก็ต : องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต 2528
- ผุสดี ทิพทัส . บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325 – 2525) . กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525
- มานิต วัลลิโภคม . "สภาพของอาณาจักรต่างๆ ในภาคใต้ของประเทศไทย ก่อนศรีวิชัยมีอำนาจ" รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์-โบราณคดี ศรีวิชัย . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เกษตร 2525
- ลี ไป ไส . มงคลจีน . กรุงเทพฯ : บริษัทไพลินบุ๊คเน็ด จำกัด 2545
- วอลเตอร์ เอฟ เวลลา . แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ แปลโดย นิจ ทองโสภิต . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2514
- วิลเลียม จี. สกินเนอร์ . สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคนอื่นๆ . กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด 2529
- ศิริศักดิ์ คุ่มรักษา . "กลุ่มคนภูเก็ต" ภูเก็ต . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี 2543
- ศิลปากร, กรม . ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมศาสนา 2521
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสตูล . โครงการสำรวจและจัดทำข้อมูลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม . สตูล : (อัดสำเนา) ม.ป.ป.
- แสงไสม เกษมศรี มร.ว. และวิมล พงศ์พิพัฒน์ . ประวัติศาสตร์ชาติไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325 – 2394) . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี 2523
- สีบแสง พรหมบุญ . ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย ค.ศ. 1282 – 1853 แปลโดย กาญจณี ละอองศรี . กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช 2525

- สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ . โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา . กรุงเทพฯ : สำนัก
งานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2544
- อดิน ระพีพัฒน์ . สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 – 2416 แปลโดย ม.ร.ว.
ประกายทอง สิริสุข และพรณี ฉัตรพลรักษ์ . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2527
- อมรา ศรีสุชาติ . สายรากภาคใต้ : ภูมิลักษณะ รูปลักษณะ จิตลักษณะ . กรุงเทพฯ : สำนักงานกอง
ทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2544
- อนันต์ วัฒนานิก . ประวัติเมืองลังกาสกะ-เมืองปัตตานี . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสยาม 2531
- Mohd.Zamben A.Malek . Umat Islam Patani Sejarah dan Politik . Shah Alam : HIZBI
Sdn.Bhd. 1993
- The China Handbook Editorial Committee, China Handbook Series : Life and Lifestyles .
Translated by Chen Zhucai. Beijing : Foreign Languages Press. 1985
- William G. Skinner . Leadership and Power in the Chinese Community of Thailand . New
York : Cornell University Press. 1958
- _____ . Chinese Society in Thailand : An Analytical History . New York :
Cornell University Press. 1962